

מתוך הקדמת המחבר: ועיניכם תראינה בנים בני כשתילי זתים סביב לשלחנים,
חכמים ונבונים, ובתים מלאים כל טוב, גם עושר גם כבוד לא יסופו מזרעכם

גליון

זרע שמשון המבואר

פרשת חיי שרה

אות א

דרוש מתוך הספר המסוגל 'זרע שמשון' שחברו הגאון המקובל
האלוקי חסידא קדישא רבנו שמשון חיים ב"ר
נחמן מיכאל נחמני זלה"ה
מח"ס 'זרע שמשון' ו'תולדות שמשון'
שחי לפני כ-300 שנה בתקופת האור החיים' ומקום קברו לא נודע
והבטיח שהלומד בחידושויו וספריו יזכה לישועות בבני חיי ומזוני
נלב"ע ו' אלול תקל"ט

דרוש מנוקד ומבואר בתוספת ציונים והארות
יו"ל על ידי מוסדות זרע שמשון
שע"י האיגוד העולמי להפצת תורת זרע שמשון

הוצאת והפצת קונטרס
'זרע שמשון העבואר'

נתרם
לזכות והצלחת

דניאל אורי
בן רג'נה מלכה

שיראה הצלחה וברכה
בלי גבול וכלי עדה בעסקיו
בכל העולם
ויתקיים בו הפסוק
"ופרצת יעה וקדעה"
צפונה ונגבה"

לשוחפות של ברכה בכל עת
מוקד זרע שמשון

ארץ ישראל 02-80-80-500
ארה"ב 347-496-5657

י"ל ע"י האיגוד העולמי
להפצת תורת
"זרע שמשון"

לקבלת הגליון נא לשלוח למייל:
zera277@gmail.com

ארה"ב

הרב מנחם בנימין פאסקס
ZERA SHIMSHON
C/O B PASKESZ 1645 48 ST
BROOKLYN NY 11204
347-496-5657
mbpaskesz@gmail.com

ארה"ק

הרב ישראל זילברברג
05271-66450

ניתן לשלוח תרומות והנצחות
לזכות ולע"ג ולקחת חלק בהוצאות
והפצת הגליונות והספרים.

ניתן להפקיד בגנזך מרובנטל (17) סניף 635
מספר השבוע 71713028 ע"ש זרע שמשון,
כמו כן ניתן לתרום בכרטיס אשראי

וזכות הצדיק ודביו תורתו הקדושים יגן מכל
צרה וצוקה, ויושפע על הלומדים ועל המסייעים
בני חיי זמננו ועל טוב סלה
מחבטות
בהקדמת ספריו.

הודעה ובקשה!

השתדלנו להעמיק בדביו רבנו ולבארים כראוי עד הוכן שמשנת ירינו, אולם דביו רבנו עמוקים מני ים ואין כבוונתנו כלל להתגדר ולומר שהשגנו את עומק דביו ודעונו, ובראי לא לקבוע כשה שנתכב שזה הפירוש המוחלט בדביו, ולכן אנו פונים אל כל הלומדים ה"ו, שבאם תמצאו דברים שאינם כראוי ואינם עולים בקנה אחד עם דביו חז"ל ואו רבותנו הקדושים, בודאי לא על רבנו הקדוש ז"ע יהיה תלונתכם בו אם עלינו, ובקשתנו שטוהה לטי מהלומדים אשר יכן וימצא פירושים ודרכים יותר ראויים בהבנת דביו רבנו, אא מנטו שמיצאם לירינו ככרי שנובל לתקנם ולשלכם במהרהרות הבאות, ובוה יהיה הלקו עמנו בזיכו הרבים.

כמו כן נשמח לקבל הערות והארות לשיפורים מכל סוג שהוא לתועלת הלומדים,
ובן באם תמצאו טעות ושגיאה מכל סוג שהוא, אנא תיידעו אותנו על כך ותבואו על הברכה.

פְּרִשְׁת חַיֵּי שָׂרָה

א

'אִשָּׁה יִרְאֵת ה' היא תתהלל' (משלי לא, ל), **'אִשֶּׁת חַיִל עֲמֹרַת בַּעֲלָה'** (שם יב, ד), זו שָׂרָה (במדב"ר יח, כא), **בַּעֲלָה** נתעטר בה (ב"ר מז, א), ו**כְּרוּחַ הַקִּדְּשׁ שָׁבָה** (רש"י בראשית כא, יב). ו**לְכַבֹּדָהּ נִפְרָשׁ כָּל פְּרִשְׁת אִשֶּׁת חַיִל** (משלי לא), **כִּי־ה'** הַמּוֹבָה עָלֵינוּ, וְאַחַר כֵּן נָבֹא לְבֵאוֹר הַפְּרָשָׁה.

זרע שְׂמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

א

דרוש בפרק 'אשת חיל'

הקדמה

וְלְכַבֹּדָהּ של שרה אמנו, נִפְרָשׁ כָּל פְּרִשְׁת אִשֶּׁת חַיִל (משלי לא) כרמזו על מעלותיה של שרה, וכמבואר במדרש תנחומא (אות ד)¹, שכשהספיד אברהם את שרה, דרש עליה כל פרשה זו, כִּי־ה' הַמּוֹבָה עָלֵינוּ - כפי אשר תהיה עזרתו של הקב"ה עמנו להצליחנו בזה, וְאַחַר כֵּן נָבֹא לְבֵאוֹר הַפְּרָשָׁה - פרשת חיי שרה.

'אִשָּׁה יִרְאֵת ה' היא תתהלל' (משלי לא, ל)², **'אִשֶּׁת חַיִל עֲמֹרַת בַּעֲלָה'** (שם יב, ד)³, זו שָׂרָה (במדב"ר יח, כא)⁴, והיינו שאברהם אבינו, **בַּעֲלָה** של שרה, **נִתְעַטֵּר בָּהּ** - החשיבה כאילו היא העטרה שלו (ב"ר מז, א)⁵, ו**כְּרוּחַ הַקִּדְּשׁ שָׁבָה** - וכן נתעטר אברהם ברוח הקודש שהיתה לשרה, שהוא היה טפל לה כנביאות (רש"י בראשית כא, יב)⁶.

ציונים ומקורות

(בראשית יז, טו), כתיב (משלי יב) 'אשת חיל עטרה בעלה', אמר רבי אחא, בעלה נתעטר בה, והיא לא נתעטרה בבעלה. רבנן אמרי, מרתא דבעלה, בכל מקום האיש גוזר, ברם הכא (בראשית כא, יב) 'כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה'. ה. פירוש, על הפסוק הנ"ל 'כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה', פירש רש"י, שמע בקולה, בקול רוח הקודש שבה, ע"כ. והואיל והתבאר ששרה היתה עטרה לבעלה, בכך שאברהם נצטווה לשמוע בקולה, ו'בקולה' היינו קול רוח הקודש שבה, נמצא שאברהם נתעטר 'בה וברוח הקודש שבה'. והיינו כמו שכתב רש"י (שם שאברהם היה טפל לשרה כנביאות [וכן מבואר במדרש (שמו"ר א, א)]. 1. לשון המדרש תנחומא, זה שאמר הכתוב 'אשת חיל עטרה בעלה', זה אברהם שהיה מקונן על שרה, מה כתיב למעלה מן הענין 'ותמת שרה' וגו' (בראשית כג, ב), התחיל אברהם לבכות עליה ולומר 'אשת חיל מי ימצא בטח בה לב בעלה' וכו', ע"כ. ועינין שם שדורש את כל הפרשה. 2.

א. לשון הפסוק, 'שָׁקַר הַחַן וְהַקֵּל הִיפִי אִשָּׁה יִרְאֵת ה' היא תתהלל'. ב. לשון הפסוק, 'אִשֶּׁת חַיִל עֲמֹרַת בַּעֲלָה' וְהַקֵּב בַּעֲצֻמוֹתָיו מְבִישָׁה'. ג. לשון המדרש, 'אשת חיל עטרה בעלה', זו שרה. אמנם מדברי רבנו שהקדים את הפסוק 'אשה יראת ה' היא תתהלל', נראה שהבין, שגם מה שכתוב 'אשה יראת ה' היא תתהלל' בסוף פרשת 'אשת חיל', הכוונה לשרה. ואכן בילקוט שמעוני (משלי יזו תתקסד) דרשו 'אשת חיל מי ימצא', זו שרה, דכתיב בה (בראשית יב, יא) 'הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את'. [וכן במדרש תנחומא (אות ד) דרשו, 'אשת חיל עטרה בעלה' זה אברהם שהיה מקונן על שרה, מה כתיב למעלה מן הענין 'ותמת שרה' וגו', התחיל אברהם לבכות עליה, ולומר 'אשת חיל מי ימצא בטח בה לב בעלה'. וכן נדרש כל שאר המזמור, על שרה]. ואם כן, כל הפרשה והמעלות המנויות שם מתפרשות על שרה, וזהו מה שממשיך רבנו לפרש במתיקות בהמשך המאמר. ד. לשון המדרש, 'ויאמר אלוקים שרי אשתך' וגו'

באור פסוקי
'אשת חיל'
עד סוף
משלי

מאמר ז"ל
פי נסיב
איניש
איתתא,
מציא או
מוציא

'אִשֶּׁת חֵיל מִי יִמְצָא' (משלי לא, י) וְכוּ',
קָשָׁה, דְּמָמָה נִפְשָׁד, אִם יֵשׁ
אִשֶּׁת חֵיל בְּעוֹלָם, אִיזָה אָדָם יִמְצָאָנָה.
וְאִם לֹא יֵשׁ בְּעוֹלָם אִשֶּׁת חֵיל, פְּשִׁיטָא
שְׂאֵי אֲפֻשֵׁר לְהַמְצִיא.

וּבְפֶרֶק ו' דִּיבְרֻמֹּת (סג, ב) אֲמַרְיִנּוּ,
בְּמַעֲרָבָא פִי נְסִיב אִינִישׁ
אֲתַתָּא אֲמַרִי לִיהַּ הֲכִי, 'מְצָא' (שם יח, כב)
או 'מוציא' (קהלת ז, כו). וְהִקְשָׁה שָׁם
הַרִי"ף (על עין יעקב ד"ה כיון), שְׂזוּ לְכַאוּרָה

שְׂאֵלָה בְּלִי טַעַם, דְּאִיךְ אֲפֻשֵׁר לְחַתֵּן בְּנֵי
לֵילָה אַחַד סְמוּךְ לְנִישׁוּאָיו, שְׂיִהְיֶה יוֹדֵעַ
אִם מְצָא אִשָּׁה טוֹבָה אוֹ רְעָה, שְׂזָה לֹא
יִבְחַן אֶלָּא בְּהַמְשָׁךְ הַזְּמַן. וְעוֹד, מַה
תּוֹעֵלַת יֵשׁ בְּשִׂאֵלְתָם, דְּמָמָה נִפְשָׁד,
שְׂאִם הִיא אִשָּׁה טוֹבָה, גַּם בְּלֹא דְבַרְיָהּם
הִיא טוֹבָה, וְאִם מְצָא אִשָּׁה רְעָה, מַה
בִּידוֹ שֶׁל זֶה לַעֲשׂוֹת, וְאֲתוֹ לְנַחֲוּמִי,
צְעוּרֵי קָא מְצַעְרֵי לִיהַּ. וְעֵינֵי שָׁם שְׂתַרְיָן
מַה שְׂתַרְיָן.

זרע שמשון המבאר

תמיהה האם שייך למצוא אשת חיל

'אִשֶּׁת חֵיל מִי יִמְצָא וְכוּ' וְרַחֵק מְפַנְיָנִים
מְכָרָה' (משלי לא, י). קָשָׁה - יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת עַל
הַלְשׁוֹן 'אִשֶּׁת חֵיל מִי יִמְצָא', שִׁפְירוּשׁוֹ מִי
הוּא אֲשֶׁר יוֹכַל לְמַצּוֹא 'אִשֶּׁת חֵיל' - אִשָּׁה
כְּשִׁירָה, שֶׁמְזַדְרֹזֶת בְּעִשִּׂית מִצְוֹת וּבְמַעֲשִׂים
טוֹבִים, שֶׁהוּא דָבָר שֶׁאִינוּ מְצוּיִם, דְּמָמָה
נִפְשָׁד, אִם יֵשׁ בְּנִמְצָא אִשֶּׁת חֵיל בְּעוֹלָם, הִרִי
שְׁבַעַל כְּרַחֵךְ אִיזָה אָדָם יִמְצָאָנָה, וְלִמָּה אִמְר
'מִי יִמְצָא', שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁלֹּא שֵׁיךְ כֻּלָּל לְמַצּוֹא
אוֹתָהּ וְאִין מִי שִׁמְצָא אוֹתָהּ. וְאִם לֹא יֵשׁ
בְּעוֹלָם שׁוּם אִשֶּׁת חֵיל, הִרִי פְּשִׁיטָא שְׂאֵי
אֲפֻשֵׁר לְהַמְצִיא - לֹא יִתְכַן שֶׁאִיזָה אִישׁ
יִמְצָאנָה, וְלֹא הוֹצֵרֵךְ הַפְּסוּק לְהַשְׁמִיעֵנוּ זֹאת.

'מְצָא', כְּתוּב (משלי יח, כב) 'מְצָא אִשָּׁה מְצָא
טוֹב', או שְׂמַא הִיא אִשָּׁה רְעָה, בְּכַחֲנִית
'מוציא', כְּתוּב (קהלת ז, כו) 'וּמוֹצֵא אָנִי מֵר
מְנוֹת אֵת הָאִשָּׁה'.

וְהִקְשָׁה שָׁם הַרִי"ף (על עין יעקב ד"ה כיון),
שְׂזוּ לְכַאוּרָה שְׂאֵלָה בְּלִי טַעַם - שִׂאלָה שֶׁאִין
רְאוּי לְשִׂאוֹל אוֹתָהּ, דְּאִיךְ אֲפֻשֵׁר לְחַתֵּן בְּנֵי
לֵילָה אַחַד סְמוּךְ לְנִישׁוּאָיו - הַעוֹמֵד לְאַחַר
הַלֵּילָה הַרְאִשׁוֹן לְנִישׁוּאָיו, שְׂיִהְיֶה יוֹדֵעַ אִם
מְצָא אִשָּׁה טוֹבָה אוֹ רְעָה, שְׂהִרִי זֶה לֹא יִבְחַן
- לֹא יִתְבַרֵר לוֹ אֶלָּא בְּהַמְשָׁךְ הַזְּמַן שִׁדוּר
עִמָּה לְאַחַר הַנִּישׁוּאִין.

וְעוֹד הִקְשָׁה, מַה - אִיזוֹ תּוֹעֵלַת יֵשׁ לְחַתֵּן
בְּשִׂאֵלְתָם שֶׁל בְּנֵי מַעֲרָבָא, דְּלְכַאוּרָה מְפָה
נִפְשָׁד אִין בַּה תּוֹעֵלַת, שְׂאִם הִיא אִשָּׁה
טוֹבָה, הִרִי גַּם בְּלֹא דְבַרְיָהּם הִיא טוֹבָה,
וְהוּא יִשְׁמַח עִמָּה גַּם בְּלֹא דְבַרְיָהּם. וְאִם
מְצָא אִשָּׁה רְעָה, מַה בִּידוֹ שֶׁל זֶה שְׁנִשָּׂא
אוֹתָהּ לַעֲשׂוֹת, וְכִי אֲפֻשֵׁר לוֹ לְהַפּוֹךְ אוֹתָהּ
לְאִשָּׁה טוֹבָה, וְאֲתוֹ לְנַחֲוּמִי, צְעוּרֵי קָא
מְצַעְרֵי לִיהַּ (כְּתוּבוֹת ח, ב), וְכִי בְּזִמְן שֶׁאִדָּם

דְּקוּדִיקִים בְּדַבְרֵי הַגְּמָרָא שֶׁשָּׂאלוּ לְחַתֵּן אִם אֲשֵׁתוֹ טוֹבָה
וְנִרְאָה לְתַרְיָן, בְּהַקְדָּם מַה שְׁבַגְמָרָא בְּפֶרֶק
ו' דִּיבְרֻמֹּת (סג, ב) ^ו אֲמַרְיִנּוּ, בְּמַעֲרָבָא פִי
נְסִיב אִינִישׁ אֲתַתָּא - בֶּאֱרִיךְ יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁאִישׁ
נִשָּׂא אֶת אֲשֵׁתוֹ, לְמַחֲרַת הַנִּישׁוּאִין אֲמַרִי לִיהַּ
הֲכִי - הִיוּ בְּנֵי אָדָם שׁוֹאֲלִים אוֹתוֹ כֵּךְ, מְצָא
אוֹ מוֹצָא - הָאֵם אֲשֶׁתְךָ טוֹבָה, בְּכַחֲנִית

ציזנים ומקודות

אִשָּׁה מְצָא טוֹב, מוֹצָא דְּכֹתִיב 'וּמוֹצֵא אֲנִי מֵר מִמּוֹת
אֶת הָאִשָּׁה'. י. כֵּךְ הוּא פִירוּשׁ דְּבַרֵי הַגְּמָרָא
בְּפִשְׁטוּת, וְכִפִּי שֶׁהַבֵּינָם הַרִי"ף שְׂרַבְיֵנו מְבִיא בְּסִמּוּךְ.
אִךְ רְבִינוּ מְבַאֵר בְּהַמְשָׁךְ אֶת דְּבַרֵי הַגְּמָרָא בְּאוֹפֵן אַחֵר.

לְשׁוֹן הַפְּסוּק (עוֹרָא ח, יח) 'כִּיד אֲלוֹקֵינוּ הַטוֹבָה עֲלֵינוּ',
וּפִירוּשׁ רִשׁוּי שָׁם. ח. ע"פ מְצוֹדֹת דוּד.
ט. לְשׁוֹן הַגְּמָרָא, בְּמַעֲרָבָא כִי נְסִיב אִינִישׁ אִיתַתָּא,
אֲמַרִי לִיהַּ הֲכִי, מְצָא אוֹ מוֹצָא, מְצָא דְּכֹתִיב 'מְצָא

וּלְדִידוֹן קָשִׁיאַ מַעֲיָקְרָא לִיתָא, דְּכִי נָסִיב אִישׁ אִיתְתָּא, אִינּוּ רוּצָה לִזְמַר לְאַחַר שְׁנִכְנָסָה עִמּוֹ לְחַפָּה, כְּמוֹ שֶׁפָּתַב הָרַב ז"ל, אֶלָּא כְּשָׂבָא מִתְחַלָּה בְּשַׁעַת שְׁדוּכִין לְשַׁדְּךָ לֹא אִשָּׁה, כְּדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּה אַרוּסִין וְקַדוּשִׁין וְלַקְחַת אוֹתָהּ לֹא לְאִשָּׁה, הָיוּ שׂוֹאֲלִים לוֹ, 'מָצָא' אוּ 'מוּצָא'.

וּבִנְיָתָם הֵיחָה לְשָׂאֵל לְאוֹתוֹ הַחֲתָן, אִם זֹאת הָאִשָּׁה בְּאִתָּהּ לוֹ בְּלִי תַפְלָה וּבְלִי שׁוּם הַפְּצָרָה שְׁלוֹ, בְּדוּדָי הִיא הִיא הַמְּזוּל שְׁלוֹ וּבַת זִוְגָתוֹ. וְזֶהוּ 'מָצָא' לְשׁוֹן עֵבֶר, לְרַמּוֹ לְאַרְבַּעִים יוֹם קֹדֶם יְצִירַת הַזָּלָד, שְׂאֵז יוֹצֵאת הַבַּת קוֹל, בַּת פְּלוּנִי לְפְלוּנִי (סוּטָה ב, א). אִן אִם זֹאת הָאִשָּׁה בְּאִתָּהּ לוֹ עַל יְדֵי

זרע שמשון המבאד

לְאִשָּׁה - שְׁתִּינְשָׂא לוֹ וּדְדוּר עִמָּה, אִזְ הָיוּ שׂוֹאֲלִים לֹא בְּנֵי מַעֲרַב, הָאִם שִׁדוּךְ זֶה הוּא בְּכַחֲנִית 'מָצָא' אוּ בְּכַחֲנִית 'מוּצָא'. וּבִנְיָתָם הֵיחָה לְשָׂאֵל לְאוֹתוֹ הַחֲתָן, אִם זֹאת הָאִשָּׁה שָׂבָא לְהַשְׁתַּדֵּךְ עִמָּה, בְּאִתָּהּ לֹא בְּלִי תַפְלָה וּבְלִי שׁוּם הַפְּצָרָה שְׁלוֹ - שְׂלָא תַפְלָל אוּ הִרְבָּה בְּבַקְשׁוֹת מֵאֵת הַקַּב"ה שֶׁתִּסְכִּים אִשָּׁה זֹו לְהַשְׁתַּדֵּךְ עִמּוֹ, שְׂאֵז בְּדוּדָי הִיא הִיא הַמְּזוּל שְׁלוֹ וּבַת זִוְגָתוֹ - שְׁקוּדִם שְׁנוּלָד, גִּזְרוּ בְּשָׁמַיִם שְׁהֵם יִינְשָׂאוּ זֶה עִם זֶה²⁶. וְזֶהוּ 'מָצָא', שֶׁהוּא לְשׁוֹן עֵבֶר, שֶׁלְשׁוֹן זֶה בֹּא לְרַמּוֹ לְאַרְבַּעִים יוֹם קֹדֶם יְצִירַת הַזָּלָד, שְׂאֵז כִּבְר מִצָּא אוֹתָהּ, שְׁהָרִי אֵז יוֹצֵאת הַבַּת קוֹל וְאוֹמֵרָת, בַּת פְּלוּנִי תִהְיֶה לְאִשָּׁה לְפְלוּנִי, כְּמַבּוּרָא בְּגַמְרָא (סוּטָה ב, א)²⁷.

אוּ אִם - שְׂמָא זֹאת הָאִשָּׁה שֶׁהַשְׁתַּדֵּךְ עִמָּה, בְּאִתָּהּ לֹא עַל יְדֵי תַפְלָוֹתָיו שֶׁהַתַּפְלָל עָלֶיהָ, שֶׁלְפַעֲמִים אִדָּם מוּצָא אִשָּׁה לְיִשְׂרָאֵל

כְּגוֹן כְּשֶׁמִּתְכַּבֵּר לוֹ שֶׁהָאִשָּׁה שְׁלַקָּה אִינָה אִשָּׁה טוֹבָה, שְׂאֵז הִיָּה רֵאוּי לְאַחֲרִים לְנַחַם אוֹתוֹ עַל צַרְתּוֹ, הָאִם רֵאוּי שְׁבִנֵי מַעֲרַבָא יַעֲשׂוּ אֵת הַהִיפֵךְ וַיַּצַּעְרוּהוּ יוֹתֵר, עַל יְדֵי דִיבּוּרִם שֶׁאִשָּׁה הִרְעָה הִיא יוֹתֵר מִרְמָה מִמָּהוּמָה. וְעִוּוִין שְׁם בְּרִי"ף, שְׁתַּרְיָן מַה שְׁתַּרְיָן²⁸.

בִּיאור הַשְּׂאֵלָה אִם הַשִּׁדוּךְ נִגְדוּר לְפָנֵי יְצִירַת אוּ שְׂבָא בְּכַח הַתַּפְלָה וּלְדִידוֹן, קָשִׁיאַ מַעֲיָקְרָא לִיתָא - לְדַעַתְנוּ הַקּוּשִׁיאַ אִינָה קִיַּיִמַת מִתְחִילָתָה²⁹, דְּמָה שְׂאִמְרוּ בְּגַמְרָא כִּי נָסִיב אִישׁ אִיתְתָּא, אִינּוּ רוּצָה לִזְמַר, שְׁלְאַחַר שְׁנִכְנָסָה עִמּוֹ לְחַפָּה וְכִבְר נִישְׂאוּ זֶה לְזֶה, הָיוּ שׂוֹאֲלִים אוֹתוֹ 'מָצָא אוּ מוּצָא', כְּמוֹ שֶׁפָּתַב הָרַב - הַרִי"ף ז"ל. אֶלָּא רוּצָה לִזְמַר, כְּשָׂבָא הָאִישׁ מִתְחַלָּה בְּשַׁעַת שְׁדוּכִין לְשַׁדְּךָ לֹא אִשָּׁה - הֵינְנוּ קוּדִם שְׂמַשְׁתַּדֵּךְ עִם אִשָּׁה פְּלוּנִית, כְּדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּה אַרוּסִין וְקַדוּשִׁין וְלַקְחַת אוֹתָהּ לֹא

ציונים ומקורות

שֶׁהִיא הַזִּיוּג הַשְּׁהוּכְרוּ לוֹ מְקוּדָם, וְאִם נִזְדַּמְנָה לוֹ רַק בְּכַח הַתַּפְלָה, הָרִי זֶה סִימָן שְׂאִין זֶה הַזִּיוּג הַשְּׁהוּכְרוּ לוֹ קוּדִם לְיִצְרָתוֹ. יֵד. לְשׁוֹן הַגַּמְרָא, אִמְרָ רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אִמְרָ רַבִּי יוֹחָנָן, וְקָשִׁין לְזוּוּגִין כְּקָרִיעַת יָם סוּף שְׂנַמְרָא (תְּהִלִּים סח, ז) 'אִלוּקִים מוּשִׁיב יַחֲדָיִם בֵּיתָה מוּצִיא אִסְרִים בְּכוּשְׁרוֹת', אִינּוּ, וְהָא אִמְרָ רַב יְהוּדָה אִמְרָ רַב, אַרְבַּעִים יוֹם קוּדִם יְצִירַת הַזָּלָד בַּת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֵרָת, בַּת פְּלוּנִי לְפְלוּנִי, בֵּית פְּלוּנִי לְפְלוּנִי, שְׂדָה פְּלוּנִי לְפְלוּנִי. לֹא קָשִׁיא, הָא בּוּזַג רֵאשׁוֹן, הָא בּוּזַג שְׂנִי.

יא. שֶׁאִף שֶׁהַחֲתָן נִמְחַלֵּין לוֹ עוֹנֻתוֹ, מְכַל מְקוּם הֵם כְּמוֹנַחִים בְּקוּפְסָא, וְאִם לְאַחַר הַנִּישׂוּאִין הוּא מִתְחַלֵּךְ בְּצַדְקוֹת, הֵם מַחֲלוּם לְגַמְרִי, וְהַזְדוּנוֹת נַחֲשָׁבִים לוֹ כְּזָכוּרִים. אֲבָל אִם ח'וּ יוֹשֵׁב לְכַסְלָה וַיַּחֲסָא, מְגַלְגֵּין עֲלָיו אֵת כָּל חֲסָאֵי שְׂנַמְחָלוּ קוּדִם הַנִּישׂוּאִין. וְהָאִרְיָן לְבָאָר בּוּזָה אֵת דְּבָרֵי הַגַּמְרָא וַיִּישׁוּב דְּקוּקִיו. יב. רָאָה חֲתָם סוּפֵר (בְּפִרְשֵׁתֵינוּ ד"ה וַיִּסְפֹּר) שֶׁכָּתַב בְּשֵׁם רַבּוֹ, כְּכָל דְּבָרֵי רַבְּנּוּ. [עוֹנֵי"שׁ בְּהַעֲרוֹת, מִי הוּא רַבּוֹ זֶה]. יג. רַבִּינוּ מַחְדָּשׁ, שֶׁאִם נִזְדַּמְנָה לוֹ אִשְׁתּוֹ בְּלִי תַפְלָה, הָרִי זֶה סִימָן

תַּפְלוֹתָיו שֶׁהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהָ, וְכִמוֹ שֶׁאָמְרוּ (מו"ק יח, ב), שֶׁמָּא יִקְדַּמְנוּ אַחֵר בְּרַחֲמִים. וְהוּא 'מוֹצֵא' לְשׁוֹן הַזֶּה, שֶׁמִּצְאָה עִתָּהּ. וְאִז אֵין זְווגוּ עוֹלָה יָפָה, כִּתְהִיֵּא דְרַבָּא בְּפֶרֶק ג' דְּמוֹעֵד קָמֵן (שס),

דְּשִׁמְעִיהָ לְהֵהוּא גִבְרָא דְקָאָמַר, רַחֲמֵנָא לְיִדְדֵימֵן לִי פְלִנִיתָא וְכו', וְאִי לֹא, כְּפָרְתָּ בָּהּ.

וְכַנְּנָתָם הִיָּתָה לְהַזְהִירוֹ שֶׁאִם זָכָה בָּהּ מִחֲמַת תְּפִלָּתוֹ, אָף עַל גַּב

זרע שמשון המבאד

ידי תפילותיו, אין זיווגו עולה יפה - חיינו עמה אינם מצליחים כראוי, כִּתְהִיֵּא דְרַבָּא - כהמעשה שאירע אצל רבא, כמוכא בגמרא בפרק ג' דמועד קמין (שס)¹⁰, דְּשִׁמְעִיהָ לְהֵהוּא גִבְרָא דְקָאָמַר, רַחֲמֵנָא לְיִדְדֵימֵן לִי פְלִנִיתָא - ששמע שאיש אחד ביקש בתפילתו שהקב"ה יזמין לו שיתארס עם אשה פלונית וכו', ואמר לו רבא, אל תבקש כן, לפי שממה נפשך, אם אשה זו ראויה לך על פי הבת קול, הרי אף שלא תרבה בתפלה, היא לא תלך ממך ותינשא לאדם אחר¹¹. וְאִי לֹא, כְּפָרְתָּ בָּהּ¹² - באשתך, שאם אינה בת מזלך, ומכל מקום תזכה בה בכח תפילותיך, לאחר זמן תתחרט על מה שנישאת לה, לפי שחיך עמה לא יצליחו¹³.

וְכַנְּנָתָם - מה שבני ארץ ישראל שאלו אם האשה שהוא בא להשתדך עמה, היא 'מצא' על פי הבת קול, או 'מוצא' על ידי תפילותיו, הכוונה בזה הִיָּתָה לְהַזְהִירוֹ¹⁴, שֶׁאִם זָכָה בָּהּ מִחֲמַת תְּפִלָּתוֹ, אָף עַל גַּב

בכח התפילה, אף שלא הכריזו הבת קול עליה, וְכִמוֹ שֶׁאָמְרוּ בגמרא (מו"ק יח, ב)¹⁰, שמתור לארס אשה בחולו של מועד, ואין לעכב את האירוסין עד אחרי החג, מפני שחוששים שֶׁמָּא יִקְדַּמְנוּ אִישׁ אַחֵר בְּרַחֲמִים - בתפילה, ויתארס עמה לפניו, כלומר, שמא איש אחר יתפלל שאשה זאת תזדמן לו להנשא לו, ותפילתו תתקבל והיא תתארס עמו, אף שהבת קול הכריז שהיא ראויה להנשא לאיש אחר. ומבואר, שאפשר שתפילת מי שאינו בן זוגה תועיל לזכות בה, ולהפסידה מבן זוגה. וְזֶהוּ מָה שֶׁשָּׁאֲלוּ אֵת הַחֲתָן 'אוֹ מוֹצֵא' לְשׁוֹן הַזֶּה, הֵאֵם הִיא אִשָּׁה שֶׁמִּצְאָה עִתָּהּ עַל יְדֵי תְּפִלוֹתָיו, וְלֹא הִיָּתָה מְזוּמָּנָה לּוֹ כְּכֹר מְקוּדָם עַל יְדֵי הַבַּת קוֹל שֶׁלִּפְנֵי הַלֵּידָה.

הנושא אשה שלא על פי הבת קול,

אין זיווגו עולה יפה, והתפילה מועילה בכך

וְאִז - אם הוא משתדך עם אשה שלא הכריזו הבת קול עבורו, אלא זכה בה רק על

ציונים ומקורות

שזיווגם לא יעלה יפה. יז. יש לבאר, שאף שבגמרא משמע ששייך שהיא תלך להינשא לאיש אחר, ע"י שהאיש ההוא ירבה בתפילה, מכל מקום, איש זה לא היתה תפילתו כך שלא יקחנה ממנו, אלא שיזכה בה. יח. כן היא הגירסא בדפוס ראשון, וראה בהערה לעיל בסמוך, שתי הגירסאות שבגמרא. יט. ע"פ רש"י מכת"י (ד"ה ואי לא). כ. היינו, שלפי פירוש רבינו מיושבות קושיותיו על פירוש הרי"ף, שכיון ששאלוהו אם מצאה בתפילה או על ידי בת קול, אין שייך כלל הקושיא, שאינה מכירה בן לילה אחד. וכמו כן, כיון שהיו שואלים אותו קודם שנשתדך עמה, ולא לאחר הנישואין, איך שייך להקשות מה

10. לשון הגמרא, אמר שמואל, מותר לארס אשה בחולו של מועד שמא יקדמנו אחר וכו', ומי אמר שמואל שמא יקדמנו אחר, והאמר רב יהודה אמר שמואל, בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת, בת פלוני לפלוני, שדה פלוני לפלוני. אלא שמא יקדמנו אחר ברחמים. 11. לפנינו בגמרא, כי הא דרבא שמעיה להווא גברא דבעי רחמי ואמר, תזדמן לי פלניתא. אמר ליה, לא תיבעי רחמי הכי, אי חזיא לך, לא אזלא מינך. ואי לא, כפרת בה [מתוך שתראה שלא נתקבלה תפלתך, תבא ח"ו לכפור בהקב"ה]. אך בפירוש רש"י מכת"י גרס, כפרת בה, והכוונה שתתחרט על מה שלקחת אשה זאת. וכך נראה בכוונת רבינו, ממה שביאר באורך,

סימן רע לה. ולכן אי אפשר שיזדמנו אלה המקרים באשת חיל, הואיל שרב זכותה.

ומשום הכי, אמר הכותב 'אשת חיל מי ימצא' בלשון עתיד, דהיינו, על ידי תפלותיו, בודאי זה אי אפשר, ולא יעילו כלום תפלותיו נגדה אם אינה בת מזל וראויה לו.

זרע שמשון המבאר

קדם זמנה. ואם ימות הוא תחילה, יש לה צער לישוב אלמנה, שמה שבעלה מת בחייה קודם זמנו, הוא סימן רע לה¹⁷. ולכן אי אפשר שיזדמנו אלה המקרים באשת חיל - אשה כשירה, הואיל שרב זכותה - מרובים זכויותיה מחמת המצוות שמקיימת, ואינה ראויה להצטער. ולכן לאשה כשירה, בודאי לא יארע לה להנשא למי שאינה בן זוגה, אלא הקב"ה יזמין לה רק את בן זוגה שעל ידי הבת קול, כדי שהזיווג יעלה יפה, ולא תחיה חיי צער.

ומשום הכי - ועל כן אמר הכותב 'אשת חיל מי ימצא' בלשון עתיד, דהיינו מי הוא אשר יוכל למצוא על ידי תפלותיו, אשה צדקנית שאינה בת זוגו ולא הוכרזה כבת קול עבורו, זה בודאי זה אי אפשר, ולא יעילו כלום תפלותיו נגדה - להתארס עמה, אם אינה בת מזל וראויה לו על פי הבת

שאינה בת מזל, ותחזק נמי בתפלתו, שמה תועיל לו לראות סימן יפה בזיווגו, בראיתא בזהר פ'רשת וילך (רפד, א).

וידוע, שפשאין הזיווג עולה יפה, אם באים לידי עניות, הם חיים של צער אף לאשה, ואם תמות היא, יש לה צער למות קדם זמנה. ואם ימות הוא, יש לה צער לישוב אלמנה, שהוא

שאינה בת מזל, ולא הכריז הבת קול עליה עבורו, צריך הוא לחשוש שמה חיי עמה לא יהיו מוצלחים, ולכך עתה אחר שהשתדך עמה ותחזק נמי עוד בתפלתו שיוסיף עוד להתפלל גם על הצלחת הזיווג, שמה תועיל לו - שאפשר שתפלתו תסייע לו לראות סימן יפה בזיווגו, אף על פי שאינה בת זוגו, בראיתא בזהר פ'רשת וילך (רפד, א)¹⁸.

אשת חיל' לא תזדמן בכח התפילה, והיא תינשא להראוי לה מהבת קול

וידוע¹⁹, שפשאין הזיווג עולה יפה, אזי האיש והאשה יהיו עניים, או שהאשה תמות קודם זמנה, או הבעל מת קודם זמנו, כמו שזנינו בכרייתא (פסחים מט, א)²⁰, ואם באים לידי עניות, הם חיים של צער אף לאשה, שלשניהם אין מזונותיהם ופרנסתם מצויים. ואם תמות היא לפני זמנה, יש לה צער למות

ציזנים ומקודות

בת כהן לישראל אין זיווג עולה יפה, מאי היא, אמר רב חסדא, או אלמנה או גרושה או זרע אין לה. במתניתא תנא, קוברת או קוברתו או מביאתו לידי עניות. כד. מפני שיש בזה סימן רע, היא תשב אלמנה זמן רב, ויש לה בזה צער גדול. וענין הסימן רע היינו שנראה בעיני בני אדם שמפני שהיא אשה שאינה כשירה, בעלה מת. ויחששו להנשא לה עוד. ואף שלפי ההלכה נחשבת האשה 'קטלנית' רק כשמתו שני אנשים שנישאו לה (ראה יבמות סד, א), מכל מקום, היא תחשוש שבני אדם יאמרו לאחר מיתת בעלה הראשון, שהיא קטלנית. ועיין בזהר (פרשת משפטים קב, א) שהארין לבאר שרוח הבעל הראשון שמת, מוסיף לעמוד בגוף אלמתו, ומריב

תועלת יש בזה. כא. כתוב בזהר, הנושא אשה שאינה בת זוגו, הוא עלול להיות נדחה מפני בן זוגה, כלומר, שימות קודם זמנו כדי שיוכל בן זוגה לישאנה. אמנם מכל מקום, אם בן זוגה אינו בעל מעשים טובים, לא נדחה בעלה הראשון מפניו [ותא חזי אי האי לא כשרן עובדוי, אף על גב דדיליה היא ההיא אתתא, לא אתדחי האי אחרא מקמיה]. ומסיים הזוהר, 'בגין כך, בעי בר נש למבעי רחמי קמיה קודשא בריך הוא, כד יזדווג, דלא יתדחי מפני אחרא' - משום זה, צריך האדם לבקש רחמים מהקב"ה כשהוא נושא אשה, שלא ידחה מפניו אחר. כב. עתה חוזר רבנו לבאר כוונת הפסוק 'אשת חיל מי ימצא'. כג. לשון הגמרא, דאמר רבי יוחנן,

וַיֹּאֶף אִם תִּמְצָא לֹמֶר, שְׁלַפְעָמִים אֶפְשָׁר שֶׁתִּשְׁאַר אִשֶּׁת חֵיל בְּלִי בֶן זֹוג שְׁלָה, דְּהֵינּוּ, שְׁמַת בְּעוֹדוֹ קָטָן, עַל חֲטָא אָבִיו (שבת לב, ב), אוּ עַל יְדֵי אִיזוּ סָבָה אַחֲרָת, וְאִזּוּ אֶפְשָׁר שְׁיִזְעִילוּ תַפְלוּתָיו שֶׁל אָדָם זֶה לְקַחַת אוֹתָהּ לֹ לֹ אִשָּׁה, עִם כָּל זֶה, אָמַר הַפְּתוּב 'רַחֵק מִפְּנִינִים מִכְרָה'.

וְכַתֵּב הַרְמִ"ע (בספרו עשרה מאמרות) **בְּמֵאמַר חֲקוֹר דִּין חֵלֶק ד' פְּרָק י"ז, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, הַמְּבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל הַזְּיוּג עֲלִיזוֹן לְפִי הַפְּנֹנָה שְׁזַכְּרֵנוּ, וְהוּא צְרִיךְ לְאוֹתוֹ דְּבָר, הוּא נֶעְנֶה תַחֲלָה (ב"ק צב, א), לְמַעַן יִזְכֶּה לְאַתְעֲרָא מִתַּתָּא לְהִיּוֹת שׁוֹשְׁבֵין לְעִילָא, עכ"ל. וְזֶהוּ 'רַחֵק**

זרע שמשון המבואר

קול שיצאה קודם יצירתו, שהוא לשעבר. אלא לעולם תזכה האשה הצדקנית, שהיא 'אשת חיל', להנשא לבן זוגה הראוי לה מהבת קול, והיינו שאשת חיל תמיד זיווגה יהיה בבחינת 'מצא', ולא 'מוצא', ובכך מתורצת קושיית רבנו בפסוק, כי אכן בודאי יש אשת חיל בעולם, ועיקר כוונת הפסוק לומר, שמי שאינו בן זוגה, לא יתכן לו למצוא אותה ולהנשא לה.

תפילותיו, אף שלא נגזר כן קודם שנולדו. עם כ"ל זה, אָמַר הַפְּתוּב 'רַחֵק מִפְּנִינִים מִכְרָה', כלומר, אף אם יארע לפעמים שימצא אשה כזאת, מכל מקום, יוכל לזכות בה רק אם 'רַחֵק מִפְּנִינִים מִכְרָה', וכפי שיתבאר להלן.

המתפלל עבור זיווג העליון זוכה למצוא זיווג

וְכַתֵּב הַרְמִ"ע (מפאנו, בספרו עשרה מאמרות) **בְּמֵאמַר חֲקוֹר דִּין חֵלֶק ד' פְּרָק י"ז, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ¹⁰, הַמְּבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל הַזְּיוּג עֲלִיזוֹן לְפִי הַפְּנֹנָה שְׁזַכְּרֵנוּ - הַזְּיוּג שֶׁל הַקַּב"ה וְכִנְסַתֵּהּ יִשְׂרָאֵל, שִׁישׁוּבוּ וַיִּתְאַחֲדוּ, וְתַהֲיִהּ הַגְּאוּלָּה הַשְּׁלִימָה, וְהוּא עֲצָמוּ גַם כֵּן צְרִיךְ לְאוֹתוֹ דְּבָר - שְׁגַם הוּא מְבַקֵּשׁ לְמִצּוֹא אֶת זְיוּגוֹ, הוּא נֶעְנֶה תַחֲלָה מִן הַשָּׁמַיִם לְמִצּוֹא אֶת זְיוּגוֹ, וְכַמְבוֹאֵר כֵּן בְּגִמְרָא (ב"ק צב, א)¹¹, לְמַעַן יִזְכֶּה לְאַתְעֲרָא מִתַּתָּא לְהִיּוֹת שׁוֹשְׁבֵין לְעִילָא - כְּדֵי שֶׁעַל יְדֵי הַזְּיוּג שֶׁלּוֹ לְמַטָּה, יִזְכֶּה לְהִיּוֹת כְּמוֹ שׁוֹשְׁבֵין לְהַזְּיוּג הָעֲלִיּוֹן לְמַעְלָה¹², עכ"ל.**

אפשר שימצא אשה כשירה בכח התפילה כשבן זוגה מת **וַיֹּאֶף אִם תִּמְצָא לֹמֶר, שְׁלַפְעָמִים אֶפְשָׁר שֶׁתִּשְׁאַר 'אִשֶּׁת חֵיל' - אִשָּׁה צְדִיקָנִית, בְּלִי בֶן זֹוג שְׁלָה שֶׁהוּכְרוּ עֲלֶיהָ בְּבֵת קוֹל, דְּהֵינּוּ כַגֹּן שְׁמַת בֶּן זֹוגָה בְּעוֹדוֹ קָטָן, ע"ל - מִחֲמַת חֲטָא שְׁחֲטָא אָבִיו, כַּמְבוֹאֵר בְּגִמְרָא (שבת לב, ב)¹³, שְׁלַפְעָמִים הַבָּנִים הַקְּטָנִים מִתִּים מִחֲמַת עוֹנוֹת אֲבוֹתֵיהֶם, אוּ שְׁמַת בֶּן זֹוגָה עַל יְדֵי אִיזוּ סָבָה אַחֲרָת, וְאִזּוּ אֶפְשָׁר שְׁיִזְעִילוּ תַפְלוּתָיו שֶׁל אָדָם זֶה, לְקַחַת אוֹתָהּ לֹ לֹ אִשָּׁה עַל יְדֵי**

ציונים ומקורות

של מעלה עד עשרים שנה, וכאן אבדו אף יונקי שדים. כו. לשון העשרה מאמרות, נמצאו לפי זה שני מיני זיווג לאדם, אחד, כרחל ליעקב, שהיתה זוגתו ממש בתולדת הנשמות, מזיווגן של הקב"ה וכנסת ישראל וכו'. ואחד, שלא מדין התולדות אלא ברחמים, כזיווגה של לאה וכו', והמבקש רחמים על הזיווג העליון לפי הכוונה שזכרנו, והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה, למען יזכה לאתערא מתתא, ולהיות שושבין לעילא. כז. לשון הגמרא, כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה. כח. על פי המבואר מפירוש יד יהודה.

עם בעלה השני שנשא אותה. והובאו דברי הזוהר בפירוש רבינו למגילת רות (את א'). ואפשר שמתעם זה יחששו להנשא לאלמנה. כה. לשון הגמרא, תנו רבנן, בעון נדרים מתים, דברי רבי אלעזר ברבי שמעון. רבי יהודה הנשיא אומר, בעון ביטול תורה וכו'. פליגי בה רבי חייה בר אבא ורבי יוסי, חד אמר, בעון מזווה. וחד אמר, בעון ביטול תורה וכו'. פליגי בה רבי מאיר ורבי יהודה, חד אמר בעון מזווה, וחד אמר בעון ציצית, ע"כ. וראה עוד ברש"י (במדבר טו, כז) וז"ל, 'ונשיהם ובניהם וטפם' בא וראה כמה קשה המחלוקת, שהרי בית דין של מטה אין עונשין קלא עד שיביא שתי שערות, ובית דין

מפנינים מכרה, שהמכר שלה בא
ממקום רחוק שנקרא 'פנינים', שהרי
תלוי ועומד בזווץ עליון, ומי שמתפלל
על זה הזווג שהוא זווג נעלם של
הפנימיות לפני ולפנים בקדש הקדשים,

כמו הפנינים שנקראו כך לפי שישוּבוּת
לפני ולפנים, אז דוקא יזכה בה.
ולאחר שיוזכה בה, בטח בה לב
בעלה וכו', שבשבילה יהיה
לבעלה ברכה ושלום ועשר, כדאיתא

זרע שמשון המבאר

שיוּבוּת לפני ולפנים בהיכלי המלכים
ובאוצרותיהם, ואינם נמצאים במקום אחר,
מחמת חשיבותם³⁵, אז דוקא יזכה בה -
באשת חיל זו, אף על פי שאינה הבת זוג
שהוכנה לו על פי הבת קול.

בזכות האשה הכשירה יבואו הטובות שנקראו 'של'
ולאחר שיוזכה בה - ביאשת חיל באופן
זה, אז 'בטח בה לב בעלה וכו' ושלל לא
יחסר, בעלה יבטח באשתו, לפי שבזכותה
לא יחסר 'שלל' מביתו, כלומר, שבשבילה -
בזכות מה שהיא אשה צדקנית, יהיה לבעלה
ברכה ושלום ועשר, כדאיתא בגמרא
ביבמות (סב, ב)³⁶.

זיווג הגון שלא על פי בת קול, בא ממקום גבוה בשמים
וזוהו 'רחק מפנינים מכרה', שהמכר -
הזיווג שלה - של האשת חיל³⁷, אם הוא
בא על ידי כח התפילה, ולא מחמת הבת
קול, הרי הוא בא ממקום 'רחוק' - נשגב
וגבוה, שנקרא 'פנינים'³⁸ שהרי זיווגו תלוי
ועומד בזווץ עליון - שזכה לזיווגו רק מחמת
שהתפלל על יחוד הזיווג העליון, ולכן נענה
תחילה, ומי שמתפלל על זה הזווג העליון,
שהוא זווג נעלם של הפנימיות לפני ולפנים
בקדש הקדשים - שהוא מקום הפנימי
מהאולם שהוא נחשב 'בפנים'³⁹, כמו
הפנינים - מרגליות יקרות, שנקראו כך לפי

ציונים ומקורות

דמרגניתא, וראה שלמי הגיבורים (לרבי אברהם בן דוד
זצ"ל, פני"ג דף נח א-ב). ומתוך דברי רבינו נראה ביאר
חדש בסוגיית הגמרא בהוריות, שדרשה תיבת
'מפנינים' כמו 'לפני ולפנים', וכבר עמדו המפרשים
על כך, שבפסוק כתוב 'פנינים', ולא 'לפני ולפנים'.
אמנם לפי דברי רבינו ניתן לבאר, שהגמרא דרשה כך,
משום שגם השורש של תיבת 'פנינים' עצמה, הוא
'לפני ולפנים', וכפי שפירש כאן רבנו הכוונה,
שנקראו לכשיטיץ אלו פנינים מלשון לפני ולפנים,
מקום ששם מניחים אבנים יקרים אלו, וממילא כל
ענין הפנינים רומז לענין לפני ולפנים.
ג. לשון הגמרא, אמר רבי תנחום אמר רבי חנילאי,
כל אדם שאין לו אשה, שרוי בלא שמחה בלא ברכה
בלא טובה. בלא שמחה, דכתיב (דברים יד, כו)
'ושמחת אתה וביתך'. בלא ברכה, דכתיב (יחזקאל מד,
ל) 'להניח ברכה אל ביתך'. בלא טובה, דכתיב
(בראשית ב, יח) 'לא טוב היות האדם לבדו וכו'. רבא
בר עולא אמר, בלא שלום, דכתיב (איוב ה, כד) 'וידעת
כי שלום האלך ופקדת נוך ולא תחטא', ע"כ. ויתכן
לומר, שרבינו מפרש ש'טובה' שכתוב בגמרא שם,
היינו עושר. ובוזרר חדש (פרשת חוקת סב, א) כתוב,
כל השרוי בלא אשה, שרוי בלא טובה וכו' בלא

כפ. ראה בקידושין (ב, א), שהקידושין נקראים קנין
ומקח, וככתוב (דברים כב, יג) 'כי יקח איש אשה'.
ד. ראה זוהר (פרשת תזריע מב, ב), וכדין כלהו רחיקין
מאלין פנינים עלאין קדישין, דלא יהא לון חולקא
בהו, הדא הוא דכתיב 'ורחוק מפנינים מכרה'.
ה. ענין הזיווג שבקודש הקדשים, נזכר בזוהר
(אדרא זוטא פרשת האזינו רצו, ב). וראה עין חיים (שער
מ"נ ומ"ד דרוש י') שביאר מהות היחוד בין הקב"ה
וישראל במשל לזכר ונקיבה, כאשר היחוד השלם
נקרא זיווג פנים בפנים, כעין מראה הכרובים
שבקודש הקדשים. יתכן שכוננת רבנו לפרש כמו
שמצינו בגמרא (הוריות יג, א), שהדין שממזר תלמיד
חכם קודם לכהן גדול עם הארץ, נלמד מהפסוק
(משלי ג, טו) 'יקרה היא מפנינים', מכהן גדול שנכנס
לפני ולפנים. ודרשו תיבת 'מפנינים' מלשון לפני
ולפנים, עיי"ש. כך גם בפסוק זה 'ורחוק מפנינים
מכרה' פירש רבנו שהכוונה למקום שנקרא פנינים,
ושזה בא לו מחמת שעורר את הזיווג במקום עליון
לפני ולפנים. ז. על פי עקידת יצחק (שער כב,
פרשת חיי שרה). ועוד יש לפרש, שהפנינה מצויה
בצדף הנמצא בעומק הים, ונמצא שהפנינה בפנים
הצדף, שהוא בפנים הים. ראה שבת (צ, א) 'בנוקבא

ועוד, 'שָׁלַל' גִּמְטְרִיא ה' פְּעָמִים
'חֶסֶד', שְׁזִיבָה לְהוֹת מוֹשְׁפֵּעַ
מִכָּל הַחֲמִשָּׁה חֲסָדִים הִידוּעִים, הַפָּדָה
דַּעַת הַמְקַטְרָגִים, שְׁכָל חֲפָצִים הוּא
לְהַשְׁטִין וּלְעוֹרֵר הַדִּין, חֵם וְשָׁלוֹם.
גְּמַלְתָּהוּ טוֹב וְלֹא רָע'. קִשָּׁה, דָּאֵם
הוּא טוֹב, פְּשִׁיטָא דְאִינוּ

בִּיבְמוֹת (פב, ב), לְפִי שְׁהַמְקַטְרָגִים לֹא
 הָיוּ רוֹצִים שְׁהָאֲדָם יִהְיֶה שְׂרוּי
 בְּמוֹכָה, כְּמוֹ שְׁדַרְשׁוּ ז"ל סוּד הַפְּסוּק
 (דברים כ, יד) 'וְאָכַלְתָּ אֶת שָׁלַל אֹיבֶיךָ',
 שְׁיִהְיֶה לוֹ מְמוֹן הַרְבֵּה, הַפָּדָה רְצוֹן
 הַמְקַטְרָגִים, וְיִהְיֶה נִקְרָא כְּאֵלוֹ זוֹכָה
 בְּשָׁלַל שְׁלֵהֶם.

זרע שמשון המבאר

נקראו בפסוק 'שָׁלַל', לפי שיש 360, הוא
 בגימטריא ה' פְּעָמִים 'חֶסֶד' (72), ובא הפסוק
 לרמז בכך, שאיש זה שנשא אשת חיל,
 יזכה להיות מוֹשְׁפֵּעַ מִכָּל הַחֲמִשָּׁה חֲסָדִים
 הִידוּעִים¹⁶, והיינו הפָּדָה דַּעַת הַמְקַטְרָגִים,
 שְׁכָל חֲפָצִים הוּא לְהַשְׁטִין - לקטרג ולְעוֹרֵר
 הַדִּין - לתבוע שיתנהג הקב"ה עם בריותיו
 במדת הדין ויענישם על חטאייהם, שהוא
 היפך החסד, חֵם וְשָׁלוֹם.

ובמה שהטובה והעושר וכו' נקראו
 'שָׁלַל', יש לדקדק, שלשון זה שייך למה
 שהאדם לוקח לעצמו מאויבו בעל כרחו,
 ולכאורה לא מדובר כאן בכגון זה. ויש
 לבאר, שהוא לפי שְׁהַמְקַטְרָגִים לֹא הָיוּ
 רוֹצִים שְׁהָאֲדָם יִהְיֶה שְׂרוּי בְּמוֹכָה, כְּמוֹ
 שְׁדַרְשׁוּ ז"ל סוּד הַפְּסוּק (דברים כ, יד) 'וְאָכַלְתָּ
 אֶת שָׁלַל אֹיבֶיךָ' - מה שתזכה לכל הטובות,
 נקרא 'שָׁלַל' שנלקח בעל כרחם של
 המקטרגים¹⁷. וכמו כן, זה שישא את האשת
 חיל, יזכה שְׁיִהְיֶה לוֹ מְמוֹן הַרְבֵּה, והיינו
 הַפָּדָה רְצוֹן הַמְקַטְרָגִים, וְיִהְיֶה נִקְרָא כְּאֵלוֹ
 הוּא זוֹכָה בְּשָׁלַל שְׁלֵהֶם, ולכן כתוב 'וְשָׁלַל
 לֹא יִחְסֹר'¹⁸.

ועוד - טעם נוסף, שהטובות שיזכה בהן

ציונים ומקורות

שָׁלַל, גימטריא ה' חסדים, שלקחה חלק בהם בדרך
 שלל וכו', כמבואר באוצרות חיים (דף צו, א) ובעין
 חיים (של"ח פ"ג). ע"כ. ובכתבי האר"י מובא כי
 'חמשה חסדים' היינו חמשה שמות הוי"ה שמצד
 החסד, שמספרם קיל. כי הדעת דועיר אנפין יש בו
 חמשה חסדים וחמשה גבורות, והם עשרה הוי"ות,
 בגימטריא ר"ם. ראה עוד בשער מאמרי רשב"י (פרשת
 בראשית ופרשת שלח לך). וכתבו בספרים הקדושים, כי
 החמשה חסדים ממתיקים את החמשה גבורות, ומשם
 נשפע הטוב. ¹⁶ כן הקשו בעין החיים (פרשת
 וזאת הברכה ד"ה גמלתהו) וכפני יצחק (פרשת חיי שרה
 דרוש חמישי) ובדרשות רבינו בצלאל (משלי בפסוק
 גמלתהו) וביעלת חן (פרשת חיי שרה אות יז). ונראה
 שהאלישיך והמוצות דיה כבר נשמרו מקושיא זו,
 שפירשו, בכל ימי כושר בבלה הטיב עמה
 גמלה לו טוב ועומת הטובה, אבל אם עשה לה בעלה
 רע, לא גמלה לו כמעפלו.

ברכה וכו', בלא עושר, כמה דאת אמר 'בטח בה לב
 בעלה ושלל לא יחסר'. ¹⁷ ראה מעין החכמה
 [ספר קבלה קדמון] (ד"ה עוד צירוף, עמוד לג. סוד
 אלופי בני עשו, ענין האלוף העשרים ואחד, עמוד נא)
 שמבואר כן בדבריו. ¹⁸ ראה עוד מה שכתב
 רבנו בפרשת לך לך (אות כז) וזה לשונו, ודייק לומר
 'שָׁלַל', על דרך 'ואכלת את שלל אויבך',
 שהמקטרגים שהם האויבים של אדם, לא היו רוצים
 שיתעשר. ¹⁹ ראה בפירושו הרמ"ז [על הזוהר
 (פרשת וארא כב, ב) וזמאז באתי אל פרעה לדבר בשמך
 הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך' (שמות ה,
 כג), מאן הוא דיימא כדן, אלא משה דידע דהא דרגא
 אחרא עלאה זמין ליה, אמר רבי יצחק, בשירותא
 דאתיהיב ליה ביתא פקיד לה, כבר נז' דפקיד לביתיה
 ואמר כל מאן דבעי בלא דחילון], וז"ל, פקיד ליה,
 פירוש, המשיך עליה אור 'פקיד' שזו היתה נבואתו
 וכו', ועל זה נאמר (תהלים סח, יג) 'ונות בית תחלק

הקדוש ברוך הוא שולח לבעלה ברכות על ידה, בְּדִכְתִּיב (משלי כח, כ) 'אִישׁ אַמוּנוֹת רַב בְּרָכוֹת', וְאַמְרִינָן בְּמִדְרַשׁ פְּרִשְׁתַּי פְּקוּדֵי (שמו"ר נא, א), כֵּל מִי שֶׁהוּא נֶאֱמָן, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹלֵחַ בְּרָכוֹת עַל יָדוֹ. וּבִסְוֵטָה שְׁאִינְהָ נֶאֱמָנָת, כְּתִיב (במדבר ה, יב) 'וּמַעֲלָה בּוֹ מֵעַל'.

רע. וַיֵּשׁ לֹמֵר, דְּאַמְרִינָן בְּמִצְעָא פֶּרֶק ד' (נט, א), שְׁאִין הַבְּרָכָה מְצוּיָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם אֲלֵא בְּשִׁבִיל אִשְׁתּוֹ, שְׁנֵאמַר (יחזקאל מד, ל) 'לְהַנִּיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתְךָ' [וְלֹאֲכַרְם הַיְטִיב בְּעִבּוּרָה' (בראשית יב, טז)]. וְהַטַּעַם שֶׁהַבְּרָכָה בָּאָה לְאָדָם דּוֹקָא בְּשִׁבִיל הָאִשָּׁה, הֵינּוּ לְפִי שֶׁהָאִשָּׁה טוֹבָה נֶאֱמָנָת לְבַעֲלָהּ, לְפִיכָךְ

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאָר

באמונה ואינו מרמה אותם, זוכה להרבה ברכות, וְאַמְרִינָן בְּמִדְרַשׁ פְּרִשְׁתַּי פְּקוּדֵי (שמו"ר נא, א) על פסוק זה, כֵּל מִי שֶׁהוּא נֶאֱמָן, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹלֵחַ בְּרָכוֹת עַל יָדוֹ לְכָל הַנִּכְסִים שֶׁהוּא מוֹפְקֵד עֲלֵיהֶם לְשִׁמְרָם. וגם האשה מופקדת לשמור את נכסי בעלה, וכן צריכה להיות נאמנת לו שלא להתעסק עם אנשים אחרים, ולכן אם היא אשה נאמנת, הקב"ה שולח על ידה ברכה לנכסיו^מ.

וּבִסְוֵטָה - הַמְזוּנָה עִם אַחֵרִים, כִּיּוֹן שְׁאִינְהָ נֶאֱמָנָת לְבַעֲלָהּ, אֲלֵא נִבְעַלְתְּ לְאִנְשִׁים אַחֵרִים, לְכֵן כְּתִיב (במדבר ה, יב) 'וּמַעֲלָה בּוֹ מֵעַל' - שֶׁהִיא גּוֹרֵמַת לוֹ לְהַפְסִיד אֶת מְמוֹנָהּ,

וַיֵּשׁ לֹמֵר, כֵּהֲקֵדָם מַה דְּאַמְרִינָן בְּגִמְרָא כִּבְבֵּא מְצִיעָא פֶּרֶק ד' (נט, א)^מ, שְׁאִין הַבְּרָכָה מְצוּיָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם אֲלֵא בְּשִׁבִיל - בְּזִכְרוֹת אִשְׁתּוֹ, שְׁנֵאמַר (יחזקאל מד, ל)^ט ('לְהַנִּיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתְךָ'), [וְלֹאֲכַרְם הַיְטִיב בְּעִבּוּרָה' (בראשית יב, טז)]^ן. וְהַטַּעַם שֶׁהַבְּרָכָה בָּאָה לְאָדָם דּוֹקָא בְּשִׁבִיל הָאִשָּׁה^{נו}, הֵינּוּ לְפִי שֶׁהָאִשָּׁה שֶׁהִיא טוֹבָה, הִרִי הִיא נֶאֱמָנָת לְבַעֲלָהּ - נִשְׁמַרַת מִכֵּל עֶסֶק עִם שָׂאֵר הָאִנְשִׁים, וְגַם אִינְהָ גּוֹזֵלֶת אֶת מְמוֹן בְּעִלְהָ, וְלְפִיכָךְ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹלֵחַ לְבַעֲלָהּ בְּרָכוֹת עַל יָדָהּ, בְּדִכְתִּיב (משלי כח, כ) 'אִישׁ אַמוּנוֹת רַב בְּרָכוֹת' - הַמְתַּעֲסֵק עִם הַבְּרִיּוֹת

צִיּוֹנִים וּמִקּוּדוֹת

בְּרָכוֹת וְאָץ לְהַעֲשִׂיר לֹא יִנְקָה'. מַג. לְשׁוֹן הַמְדְרַשׁ, 'וְאֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן' (שמות לח, כא), כֵּן פֶּתַח רַבִּי תַנְחוּמָא בְּרַב אַבָּא, 'אִישׁ אַמוּנוֹת רַב בְּרָכוֹת', אֵתָה מוּצֵא כֵּל מִי שֶׁהוּא נֶאֱמָן, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבִיא בְּרָכוֹת עַל יָדוֹ וְכוּ', 'אִישׁ אַמוּנוֹת' זֶה מִשָּׁה, שֶׁהוּא נֶאֱמָנוּ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֵאמַר (במדבר יב, ז) 'לֹא כֵן עֲבַדִּי מִשָּׁה בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא', הוּי 'אִישׁ אַמוּנוֹת רַב בְּרָכוֹת' שְׁכָל הַדְּבָרִים שֶׁהִיא גּוֹזֵר עֲלֵיהֶם הֵיוּ מִתְבַּרְכִּים לְפִי שֶׁהוּא נֶאֱמָן. מַד. נִרְאֶה שֶׁבְכוּוֹנָה הִבִּיא רַבִּינוּ גַּם אֶת הַמְדְרַשׁ, לְפִי שֶׁמִּהַפְסוּק עֲצֵמוּ 'אִישׁ אַמוּנוֹת רַב בְּרָכוֹת' מוֹכַח רַק שֶׁהִיא שֶׁהַנֶּאֱמָן בְּעֵצְמוֹ זוֹכֵה לְהַרְבֵּה בְּרָכוֹת בְּזִכְרוֹת נֶאֱמָנוֹתוֹ. אֲבָל בְּמִדְרַשׁ מְבֹאֵר שֶׁגַּם הַדְּבָרִים שֶׁמִּשָּׁה הִיא רַק גּוֹזֵר עֲלֵיהֶם, הַתְּבַרְכוּ בִּזְכוּתוֹ, וְכִמוֹ כֵּן נִכְסֵי הָאִישׁ מִתְבַּרְכִּים בְּזִכְרוֹת אִשְׁתּוֹ, שֶׁהִיא כִּמוֹ גּוֹזֵר עֲלֵיהֶם. מַד. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאַמְרָתְ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׁטָה אִשְׁתּוֹ וּמַעֲלָה בּוֹ מֵעַל'.

ז.ח. לְשׁוֹן הַגְּמְרָא, אִמֵּר רַבִּי חֲלָבוּ, לְעוֹלָם יֵהָא אַדָּם זְהִיר כְּכַבּוּד אִשְׁתּוֹ, שְׁאִין בְּרַכָּה מְצוּיָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם אֲלֵא בְּשִׁבִיל אִשְׁתּוֹ, שְׁנֵאמַר (בראשית יב, טז) 'וְלֹאֲכַרְם הַיְטִיב בְּעִבּוּרָה', וְהֵינּוּ דְאִמֵּר לְהוֹ רַבָּא לְבִנֵּי מְחוּזָא, אִוְקִירוּ לְנִשְׁיִיכוֹ כִּי הִיכִי דַתְתַּעֲתֵרוּ - כְּכַבּוּד אֶת נִשְׁוֹתֵיכֶם, כְּדִי שְׁתַּתְעֲשְׂרוּן]. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'וְיִרְאִשִּׁית כָּל כְּפוּרֵי כָל וְכָל תְּרוּמַת כָּל מִפְּלֵ תְרוּמוֹתֵיכֶם לְפָנָיִם יִהְיֶה וְיִרְאִשִּׁית עֲרֹסוֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לְפָנָי לְהַנִּיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתְךָ'. אֵךְ נִרְאֶה שֶׁיֵּשׁ כַּאֲן טַעוֹת סוֹפֵר, לְפִי שֶׁבְגִמְרָא הוֹבָא רַק הַפְּסוּק שְׁנוֹסֵף בְּסוֹגְרִיִּים. וּבְתוֹרַת חַיִּים (כ"מ שם ד"ה שְׁאִין) צִיּוֹן שְׁכַעֲזִין זֶה מְבֹאֵר בִּיבְמוֹת, הַשְּׁרוּי בְּלֹא אִשָּׁה, שְׁרוּי בְּלֹא בְּרַכָּה שְׁנֵאמַר לְהַנִּיחַ בְּרַכָּה אֶל בֵּיתְךָ'. וְעִינֵן שֶׁם שְׁבִיאָר הַטַּעַם עַל פִּי דְבָרֵי הַזְּהוּרָה. מ. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'וְלֹאֲכַרְם הַיְטִיב בְּעִבּוּרָה וְהִיא לוֹ צֵאֵן וְיִבְקֵךְ וְחֲמִזִּים וְעִבְדִּים וְשִׁפְחֹת וְאַתְנֹת וְגַמְלִים'. מַא. רִאֵה דְבָרֵי רַבְּנֵי פְּרִשְׁתַּי לֵךְ לֵךְ (סוף אוֹת יב), שְׁכַתַּב כֵּן. מ.ב. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'אִישׁ אַמוּנוֹת רַב

אֲשֶׁתוֹ וְלֹא בְזֻכּוֹתָיו. מִשּׁוֹם הֵכֵי, הוֹסִיף
'כָּל יְמֵי חַיֶּיהָ', שֶׁכְּשֵׁתְמוֹת הִיא, תִּפְסֹק
הַבְּרָכָה מִבֵּיתוֹ, כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַש"י עַל
פְּסוּק (בראשית כד, טו) 'וַיִּנָּחֵם וַיִּצְחַק אַחֲרָי
אִמּוֹ', שֶׁכְּשֵׁמְתָה שָׂרָה, פָּסְקָה הַבְּרָכָה מִן
הָעֵפָה, וְעִיּוֹן שָׁם.
'דְּרָשָׁה צְמֹר וּפְשִׁתִּים' וְכו'. כְּתַב

וְקִשְׁר הַפְּסוּק הוּא כָּךְ, 'גַּמְלָתָהּ טוֹב'
דְּהִינּוּ הַטּוֹב וְהַבְּרָכָה שֶׁבָּאָה
לְבֵית בַּעֲלָהּ עַל יָדָהּ. וְלָמָּה הַבְּרָכָה בָּאָה
דוֹקָא עַל יָדָהּ, 'וְלֹא רַע', מִשּׁוֹם שֶׁאֵינָהּ
עוֹשָׂה שׁוֹם רַע, וְאֵינָהּ מוֹעֵלֶת בַּבַּעֲלָהּ.
וְאִם תֹּאמְרָה, וְאִיךָ יִבְחֹן הַבַּעַל
שֶׁהַבְּרָכָה בָּאָה לוֹ בְּשִׁבִיל

זרע שמשון המבואר

היא שורה רק כל זמן שאשתו חיה,
שֶׁכְּשֵׁתְמוֹת הִיא, תִּפְסֹק הַבְּרָכָה מִבֵּיתוֹ,
כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַש"י עַל הַפְּסוּק (בראשית כד,
טו) ^מ 'וַיִּנָּחֵם וַיִּצְחַק אַחֲרָי אִמּוֹ', שֶׁכְּשֵׁמְתָה
שָׂרָה, פָּסְקָה הַבְּרָכָה מִן הָעֵפָה, וְאוֹ הַתְּבַרֵּר
שֶׁהַבְּרָכָה הִתְּחַל שׁוּרָה בְּעֵיסָה רַק בְּזֻכּוֹתָהּ ^מ,
וְהִינּוּ אִף שֶׁהִיא אֲבֵרָה קַיִּים, וְהִיא אֲפֻשֶׁר
לֹמַר שֶׁהַבְּרָכָה שׁוּרָה בְּבֵיתוֹ בְּזֻכּוֹתוֹ, מְכַל
מְקוֹם הוֹבֵר שֶׁהַבְּרָכָה הִתְּחַל שׁוּרָה בְּעֵיסָה
רַק בְּזֻכּוֹת שְׂרָה. וְעִיּוֹן שָׁם.

והיינו להיפך מאשה טובה שעל ידה נשפע
טוב לבעלה ^מ.

רמז בפסוק שהאשה הכשירה גומלת טוב לבעלה

וְקִשְׁר הַפְּסוּק הוּא כָּךְ, 'גַּמְלָתָהּ טוֹב'
דְּהִינּוּ שֶׁהָאִשָּׁת חֵיל, גּוֹרֵמֶת לְהַטּוֹב וְהַבְּרָכָה
שֶׁבָּאָה לְבֵית בַּעֲלָהּ עַל יָדָהּ - בְּזֻכּוֹתָהּ. וְאִם
תִּשְׁאַל, לָמָּה הַבְּרָכָה בָּאָה דוֹקָא עַל יָדָהּ,
הַתְּשׁוּבָה לִכְךָ הִיא, 'וְלֹא רַע', מִשּׁוֹם שֶׁאֵינָהּ
עוֹשָׂה שׁוֹם רַע, וְאֵינָהּ מוֹעֵלֶת בַּבַּעֲלָהּ, אֲלֵא
הִיא נִאֲמַנֶּת לוֹ ^מ.

כשהאשה מתה מתברר שכל הברכות שבבית היו בזכותה

וְאִם תֹּאמְרָה, וְאִיךָ יִבְחֹן הַבַּעַל שֶׁהַבְּרָכָה
בָּאָה לוֹ בְּשִׁבִיל אֲשֶׁתוֹ שֶׁהִיא נִאֲמַנֶּת לוֹ,
וְלֹא בְּזֻכּוֹתָיו - בְּזֻכּוֹת מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים, מִשּׁוֹם
הֵכֵי הוֹסִיף הַפְּסוּק, 'כָּל יְמֵי חַיֶּיהָ', שְׂכִיּוֹן
שֶׁהַבְּרָכָה מְצוּיָה בְּבֵיתוֹ בְּזֻכּוֹת אִשְׁתּוֹ, הִרִי

ציונים ומקורות

בעלה הוא ענין ממוני. מז. כלומר, 'ולא רע'
אינו המשך ליגמלתהו טוב' שהאשה גומלת לו רק
טוב ולא רע, שאם כן יש לדקדק בכפילות שבפסוק
וכמו שהקשה רבינו, אלא ש'ולא רע' היא הסיבה
למה ליגמלתהו טוב', וכלומר, היאך האשה גומלת
טוב לבעלה, על ידי שהיא 'ולא רע', אלא נאמנת,
ו'איש אמנות' גורם שיהיה 'רב ברכות'.
מח. לשון הפסוק, 'וַיִּבְרָךְ וַיִּצְחַק הָאֱלֹהִים שָׂרָה אִמּוֹ
וַיִּצְחַק אֶת רִבְקָה וְתַהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיִּצְחַק וַיִּנָּחֵם וַיִּצְחַק
אַחֲרָי אִמּוֹ'. מוט. לשון רש"י, 'האחלה שרה
אמו ויביאה האחלה', ונעשית דוגמת שרה אמו,
כלומר, והרי היא שרה אמו, שכל זמן ששרה קיימת,
היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה מצויה
בעיסה, וענן קשור על האהל, ומשמתה פסקו,
וכשבאת רבקה חזרו.

מז. כפשוטו פירוש הפסוק הוא שהיא מועלת לבעלה
על ידי שמונה עם איש אחר, וכפירוש רש"י שם. אך
נראה שרבינו הוקשה לו שלשון מעילה מצינו רק
בממון, ולכן מפרש שמעילה זו הוא גם ענין ממוני,
וכענין מעילה בקדשים דהיינו שמשנה ומעביר ממון
הקדש לחול. וכמו כן בסוטה, על ידי שאינה נאמנת
לבעלה ונבעלת לאחרים, היא גורמת להפסיד ממון
בעלה, כי מחמתה אין הברכה שורה בהם. והוא
חידוש גדול. ויש להביא סמך לפירושו של רבנו
בדברי המדרש (במד"ר ח, ט) וז"ל, ולכן כתיב בסוטה
בעת ששוכבת עם אחר ומועלה בו מעל, 'ב' מעילות
הללו למה, אחת שהיא משקרת בהקב"ה, והשנית
שהיא משקרת לבעלה, כיצד משקרת לבעלה, שהיא
אומרת על הממזר שהוא בנו, ואינו בנו, והוא יורש
את נכסיו, עכ"ל. הרי שגם המדרש מפרש שהמעילה

אפילו שִׁדְרָךְ נָשִׁי הָעִיר שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת שׁוֹם מְלֹאכָה, וְגַם בֶּן בְּנוֹת מִשְׁפַּחְתָּהּ יוֹשְׁבוֹת בְּטָלוֹת, יִכּוֹל לְכוּפָה שְׂאֵל תִּשָּׁב בְּטָלָה, וְתַעֲשֶׂה מְלֹאכָה בְּצִמּוֹר, עַכ"ל.
וְלִכֵּן, הָאִשֶּׁת חֵיל אָף בִּי אֵין דְּרָךְ שְׂאֵר הַנְּשִׁים לַעֲשׂוֹת שׁוֹם מְלֹאכָה, אֵינָה רוֹצֶה לֵישֵׁב בְּטָלָה, וְגַם

בְּשִׁלְחֵן עֲרוּךְ אֲבָן הָעֵזֶר סִימָן פ' (ס"א), מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ לְבַעֲלָהּ, מְקוֹם שִׁדְרָךְ לְאָרֶג, אֹרֶגְתָּ. לְרָקֶם, רֹקְמָתָ. לְטוֹוֹת צִמּוֹר וּפְשָׁתִים, טוֹוָה. וְאִם לֹא הָיָה דְרָךְ נָשִׁי הָעִיר לַעֲשׂוֹת כָּל הַמְּלֹאכּוֹת הָאֵלוֹ, אֵינּוּ כּוּפָה אֶלָּא לְטוֹוֹת אֶת הַצִּמּוֹר בְּלִבָּד. וּפְרָשׁ שֵׁם הַבַּיִת שְׁמוּאֵל (ס"ק א),

זרע שמשון המבאר

בצמר⁷¹. ופרש שם הבית שמואל (ס"ק א)⁷², שאפילו במקום שִׁדְרָךְ - מנהג נְשִׁי הָעִיר הוא שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת שׁוֹם מְלֹאכָה, וְגַם בֶּן בְּנוֹת מִשְׁפַּחְתָּהּ - אחיותיה יוֹשְׁבוֹת בְּטָלוֹת - אינן עושות שׁוֹם מלאכה, אף על פי כן, בעלה יְכוּל לְכוּפָה - להכריח את אשתו, שְׂאֵל תִּשָּׁב בְּטָלָה, לפי שהבטלה מביאה לידי זימה [-זנות]⁷³, או שעמום⁷⁴, וְתַעֲשֶׂה מְלֹאכָה של טוויית חוטי צִמּוֹר, עַכ"ל.

וְלִכֵּן הָאִשֶּׁת חֵיל' שנוהרת שלא להביא עצמה לידי חטא, לכך אף בִּי אֵין דְּרָךְ שְׂאֵר הַנְּשִׁים - ממקומה וממשפחתה לַעֲשׂוֹת שׁוֹם מְלֹאכָה, אלא יושבות בטלות, מכל מקום, היא אֵינָה רוֹצֶה לֵישֵׁב בְּטָלָה בלא עשיית שׁוֹם מלאכה⁷⁵. וְגַם אֵינָה מְמַתְּנָת

תביעה ובקשה⁷⁶, ולא כתוב 'עשתה בצמר ופשתים בחפץ כפיה'⁷⁷.

ויש לבאר, בהקדם מה שכתב בְּשִׁלְחֵן עֲרוּךְ אֲבָן הָעֵזֶר סִימָן פ' (ס"א)⁷⁸, מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ - הזכות של עבודתה ומלאכתה, של אשה, שייך לְבַעֲלָהּ. ובמקום שִׁדְרָךְ של הנשים לְאָרֶג, אֹרֶגְתָּ - חייבת האשה לארוג בשביל בעלה⁷⁹, ובמקום שדרכן של הנשים לְרָקֶם, רֹקְמָתָ בשבילו, ובמקום שדרכן לְטוֹוֹת חוטים מצמר וּפְשָׁתִים, טוֹוָה בשבילו. וְאִם לֹא הָיָה דְרָךְ נָשִׁי הָעִיר לַעֲשׂוֹת כָּל הַמְּלֹאכּוֹת הָאֵלוֹ, אֵינּוּ כּוּפָה - בעלה אינו רשאי לכפות אותה לעשותן, אֶלָּא יִכּוֹל רַק לכפותה לְטוֹוֹת אֶת הַצִּמּוֹר בְּלִבָּד, ולא בטוויית פשתן, וכן אינו יכול לכוּפָה למלאכה אחרת

ציזנים ומקודות

מלאכה ויושבים בטל, אפילו בנות משפחתה גם כן יושבים בטל, יכול הוא לכופר אותה שאל תשב בטל ותעשה מלאכה בצמר. ומתניחין דתנא עושה בצמר ולא בפשתן, איירי נמי בכהאי גונא דיושבים בטל. אבל אם דרכן לעשות בפשתן, כופין אותה שתעשה פשתן. ומגירסת הרמב"ם משמע, אם אין להן מלאכה מיוחדת, אלא קצתן עושים מלאכה אחת, וקצתן עושים מלאכה אחרת, כופין אותה על צמר, ולא על פשתן. גז. על פי לשון המשנה (כתובות נט ב), רבי אליעזר אומר, אפילו הכניסה לו מאה שפחות, כופה לעשות בצמר, שהבטלה מביאה לידי זימה. גז. במשנה (שם) שנינו, רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף המדיר את אשתו מלעשות מלאכה, יוציא ויתן כתובה, שהבטלה מביאה לידי שיעמום. גז. וכן כתב בעקידת יצחק (להרב יצחק עראמה זצ"ל, שער כב) וז"ל, ידרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה, אמר שהבטלה והשעמום שנואות אליה, עד שתחרץ

ג. כמו 'עד דרוש אחיך אותו' (דברים כב ב), שהוא לשון תביעה. גא. עיין באלשיך (משלי שם) שהקשה כן. גב. לשון השולחן ערוך, מעשה ידיה לבעלה, כיצד, הכל כמנהג המדינה, מקום שדרכן לארוג, אורגת. לרקום, רוקמת. לטוות צמר או פשתים, טווה. ואם לא היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות האלו, אינו כופה אלא לטוות הצמר בלבד. דחקה עצמה ועשתה יותר מהראוי לה, המותר לבעל. גז. כלומר, שהריוח שהיה לה ממלאכות אלה, יהיו לבעלה. גז. שאינו יכול לכוּפָה לטוות את הפשתן, מפני שהפשתן מזיק את הפה ואת השפתים. וגם בצמר אינו יכול לכוּפָה אלא לטוות בלבד, ולא שאר מלאכות, מפני שהטווה היא המלאכה המיוחדת לנשים, שנאמר (שמות לה, כה) 'וכל אשה חכמת לב בדיה טווי וגו''. על פי רמב"ם (הלכות אישות פכ"א ה"א), וחלקת מחוקק (אה"ע שם סק"א). גה. לשון הבית שמואל, ואם לא היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות, משמע דאין עושין שום

אִינָה מִמֵּתֵנָת שְׁבַעֲלָה יְכוּפְנָה לְטוֹוֹת
הַצָּמֶר, אֲלֵא מַעֲצָמָה דוֹרְשֵׁת וּמִבְקֶשֶׁת
לְטוֹוֹת הַצָּמֶר. וְלֹא דִי שְׁמַבְקֶשֶׁת הַצָּמֶר,
אֲלֵא אֶף הַפְּשָׁתִים, אֶף עַל פִּי שְׁבַפְשָׁתָן
לֹא הָיָה יְכוּל בַּעֲלָה לְכוּפְנָה, בְּדֹאֵיתָא
שָׁם (בשר"ע). וְכָל כֶּךָ לְמָה, לְפִי שְׁיִישׁ לָהּ

אֲדַרְבָּא רְצוֹן וְהִנָּאָה לַעֲשׂוֹת מְלֹאכָה,
וְעוֹד יֵשׁ לָהּ שְׁבַח וְכְבוֹד בְּמֹלֶאכְתָּהּ
וּבְמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וְזֶהוּ 'וַתַּעַשׂ בְּחַפְזָא בְּפִיָּה'.
אִי נִמְוֵי יֵשׁ לֹאמֵר, דְּבַכְרָק ב' דְּבִכְבוֹרוֹת
דָּף י"ז (ע"א) אֵיתָא, דְּרַחֵל בַּת עֹז,
אִין לֹקִין עַל צְמָרָה מְשׁוּם כְּלָאִים,

זרע שמשון המבאר

מלאכתה ב'חפץ' דהיינו ברצון. וְזֶהוּ מַה
שְׁנֵאמֵר בְּסוּף הַפְּסוּק 'וַתַּעַשׂ בְּחַפְזָא בְּפִיָּה' -
שִׁישׁ בִּזְהָ נִתְיַנֵּת טַעַם לְהֵאמֹר קוֹדֵם לְכֵן
שְׁמַבְקֶשֶׁת לַעֲסוֹק בְּצִמְרָה וּבַפְּשָׁתִים, וְהֵינּוּ
מִחֲמַת שֶׁהִיא עוֹשֶׂה בְּרִצּוֹן אֶת מְלֹאכְתָּהּ
הַנַּעֲשִׂית בְּפִיָּה, וְלֹא עַל יְדֵי שְׁבַעֲלָה כּוּפָה
אוֹתָהּ לְכָךְ.¹⁰

דרשה' מהיקש, שצמר רחל בת עז
מותר מן התורה ללבושו עם פשתים

אִי נִמְוֵי³⁰ יֵשׁ לֹאמֵר - עוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ
הַפְּסוּק בְּאוֹפֵן אַחֵר, שְׁתִּיבַת 'דְּרָשָׁה', הוּא
מִלְשׁוֹן 'דְּרֵשֶׁת חֲכָמִים', וְהַכוּוּנָה, דְּבַגְמָרָא
בְּפָרְק ב' דְּבִכְבוֹרוֹת דָּף י"ז (ע"א)³⁰ אֵיתָא,
דְּרַחֵל - כְּבִשָׁה בַּת עֹז - שְׁנוּלְדָה מֵעֹז¹⁰, אִין
לֹקִין עַל צְמָרָה - אִם לְבַשׁ אָדָם בְּגַד שֶׁהִיא
עוֹשִׂי מִצְמָרָה שְׁחִיבֵרוּהוּ לְפָשֶׁת, אִינוּ חִיִּיב
מִלְקוֹת מְשׁוּם הַאיסוּר לְלַבּוֹשׁ כְּלָאִים - כְּלָאִי

שְׁבַעֲלָה יְכוּפְנָה לְטוֹוֹת חוּטֵי הַצָּמֶר, אֲלֵא
מַעֲצָמָה הִיא דוֹרְשֵׁת¹⁵ וּמִבְקֶשֶׁת לְטוֹוֹת
הַצָּמֶר, וְלִכֵּן כְּתוּב 'דְּרָשָׁה צְמָר'. וְזֶהוּ
שְׁכְּתוּב 'וּפְשָׁתִים', פִּירוּשׁוֹ, שֶׁלֹּא דִי שֶׁהִיא
מִבְקֶשֶׁת מַעֲצָמָה לְטוֹוֹת אֶת הַצָּמֶר, אֲלֵא
אֶף הַפְּשָׁתִים הִיא מִבְקֶשֶׁת מַעֲצָמָה לְטוֹוֹת,
אֶף עַל פִּי שְׁבַפְשָׁתָן לֹא הָיָה יְכוּל בַּעֲלָה
לְכוּפְנָה שְׁתַּעֲשֶׂה בּוֹ שׁוּם מְלֹאכָה, בְּדֹאֵיתָא
שָׁם בְּשׁו"ע.

וְכָל כֶּךָ לְמָה - מִפְּנֵי מַה דּוֹרֶשֶׁת לַעֲשׂוֹת
מְלֹאכָה אֶף שֶׁלֹּא תַבְעוּ מִמֶּנָּה²⁰, לְפִי שְׁיִישׁ לָהּ
אֲדַרְבָּא - [דַּעֲתָה לְהִיפֵךְ מִסַּתֵּם נְשִׁים, בְּמַה
שִׁישׁ לָהּ] רְצוֹן וְהִנָּאָה לַעֲשׂוֹת מְלֹאכָה, וְעוֹד
יֵשׁ לָהּ שְׁבַח וְכְבוֹד בְּמֹלֶאכְתָּהּ וּבְמַעֲשֵׂה
יָדֶיהָ - שְׁבַנֵי אָדָם מִשְׁבַּחִים וּמְכַבְּדִים אוֹתָהּ
עֹבֵר מְלֹאכְתָּהּ, מְשׁוּם שֶׁהִיא עוֹשֶׂה אוֹתָהּ
בְּנֵאמָנוֹת וּבְמוֹמַחִיּוֹת, וּלְפִיכֵךְ הִיא עוֹשֶׂה

ציונים ומקורות

שהוא מלשון דרישה ובקשה. סג. לשון
הגמרא לגבי צמר של רחל בת עז, לענין איסור
כלאים, אמר רבי אחא בר יעקב, הכל מודים דאין
לוקין על צמרו משום כלאים, שנאמר 'לא תלבש
שעטנו', מה פשתן שלא נשתנה, אף צמר שלא
נשתנה. 'כבשים' ו'עזים' הם שני מיני צאן, וה'רחל'
היא הנקבה של הכבשים. סד. והיינו שה'עז'
ילדה בהמה הדומה ל'רחל', וזה נקרא בלשון הגמרא
'נדמה', שהוא פטור מן הבכורה (בכורות יו, א). ואף
כש'עז' זו [העז שהולידה] נולדה מ'רחל', הרחל
שנולדה מהעז, פטורה. ראה בזה בבבלי (שם),
שרבי מאיר מחייב [בבכורה], וחכמים פוטרין. ועל
זה אמר רבי אחא בר יעקב, שהכל מודים שאין
לוקין על צמרו של ששה שאינו מיוחד שה לכל
דורתיו משום כלאים - שעטנו. פירושו, שאם לבש
בגד שהיה עשוי מצמרו של ששה זה המחובר לפשתן,
לא עבר על איסור שעטנו, וממילא אינו לוקה. כן

[שכתבו בחריצות] לדרוש צמר ופשתים, לעשות
בחפץ כפיה. נט. וכלומר, ש'דרשה' הוא
לשון תביעה ובקשה, וכו"ל. וכן פירשו באבן עזרא
ומצודת דוד. אולם פירוש הפסוק לדברי רבנו הוא,
שמעצמה היא מבקשת לעשות מלאכת צמר
ופשתים. ס. אפשר, שעל מה שהיאשת חיל'
מבקשת לטוות את הצמר, אין כל כך תמיהה, לפי
שאינה רוצה להתבטל שלא תבוא ח"ו לידי זימה.
אבל עיקר שאלת רבינו יוכל כך למה, היא מדוע
מבקשת להוסיף כל כך ולעסוק גם במלאכת
הפשתים, שהרי היה די לה להתעסק במלאכת
הצמר לבד. ועל כך מבאר רבינו, שיש לאשת חיל'
הנאה ממלאכתה, נוסף על מה שהמלאכה מרחקתה
מהזימה, ולכן היא מוסיפה אף לעסוק בפשתים.
סא. על פי אבן עזרא ומצודת דוד שם.
סב. בפירוש זה, רבינו מבאר לשון הפסוק 'דְּרָשָׁה
צְמָר וּפְשָׁתִים', מלשון דרשת חכמים, ולא כפשוטו

הוא מדבריהם מפני מראית העין, עכ"ל.

וְהָאִשָּׁה הַזֹּאת אָף עַל פִּי שְׁעִשְׁתָּה
הַדְרָשׁ שֶׁל 'צֹמֵר וּפְשָׁתִים',
מה פִּשְׁתָּן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה וְכוּ', וּלְפִי זֶה,
הִיָּה מִתֵּר חֲבוּר מִיֵּן צֹמֵר זֶה עִם
הַפְּשָׁתִים. עִם כָּל זֶה, 'וַתַּעַשׂ בְּחֻפְזָא
כְּפִיָּה', רְצַתָּה לַעֲשׂוֹת דְּבַר שְׁיִהְיוּ הַכָּל

שְׁנֵאמַר (דברים כב, יא) 'לֹא תִלְבַּשׁ שְׁעִמְנוֹ
צֹמֵר וּפְשָׁתִים יַחְדָּו, מֵה פִּשְׁתָּן שֶׁלֹּא
נִשְׁתַּנָּה, אָף צֹמֵר שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה. וּפְרָשׁ
רַש"י (ד"ה על), עַל צֹמְרוֹ שֶׁל שָׂה שְׁאִינוֹ
מִיָּחַד שָׂה לְדוֹרוֹתָיו, עכ"ל. דְּהֵינּוּ עַד
שְׁתֵּיהֶם מִיָּחַד רָחַל בַּת רָחֵל. וּפְסָקָה
הַרְמַב"ם בְּפָרֶק י' מֵהַלְכוֹת פְּלָאִים
(ה"ב), וְהוֹסִיף שָׁם מִסְבָּרְתוֹ, אֲבָל אֲסוּר

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

בראשית. וּפְסָקָה הַרְמַב"ם בְּפָרֶק י' מֵהַלְכוֹת
בְּלָאִים (ה"ב)^{טו}, וְהוֹסִיף שָׁם מִסְבָּרְתוֹ, אֲבָל
אֲסוּר הוּא מְדַבְּרֵיהֶם - מְדַרְבְּנָן, מִפְּנֵי
מְרָאִית הָעֵינַן - שֶׁמֵּא יַחֲשׁבוּ הַרוּאִים, שֶׁהוּא
לוֹבֵשׁ כְּלָאִים מִמֶּשׁ שֶׁל צֹמֵר וּפְשָׁתָן^{טז},
עכ"ל.

אשת חיל' נזהרת אף מאיסור דרבנן

וְהָאִשָּׁה הַזֹּאת - ה'אשת חיל', אָף עַל פִּי
שְׁעִשְׁתָּה - ש'דרשה' את הַדְרָשׁ - דְּרֻשַׁת
חֲכָמִים, שֶׁל 'צֹמֵר וּפְשָׁתִים', מֵה פִּשְׁתָּן
שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה וְכוּ', אָף צֹמֵר שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה,
וּלְפִי זֶה, הִיָּה מִתֵּר חֲבוּר מִיֵּן צֹמֵר זֶה - שֶׁל
רָחֵל בַּת עֲזָרָה, עִם הַפְּשָׁתִים, עִם כָּל זֶה - מִכָּל
מְקוֹם, 'וַתַּעַשׂ בְּחֻפְזָא כְּפִיָּה', כְּלוּמַר,
שֶׁרְצַתָּה לַעֲשׂוֹת ב'כְּפִיָּה' - יְדִיָּה, דְּבַר
שְׁיִהְיוּ הַכָּל - כָּל הָאֲנָשִׁים, חֲפָצִים בּוֹ^{טז},

בגדים, הַנִּקְרָאִים שְׁעִמְנוֹ^{טו}, שְׁנֵאמַר (דברים
כב, יא) 'לֹא תִלְבַּשׁ שְׁעִמְנוֹ צֹמֵר וּפְשָׁתִים
יַחְדָּו, וְדוֹרָשִׁים, שֶׁהַתּוֹרָה הַסְּמִיכָה 'צֹמֵר'
ל'פְשָׁתִים' בַּפְּסוּקָה זֶה, כְּדִי לְהַקִּישׁם,
וּלְלַמְּדוֹ, מֵה 'פִּשְׁתָּן' - כִּשֶׁם שֶׁהַפְּשָׁתָן
שֶׁנֶּאֱסַר לְלַבְּשׁוֹ יַחַד עִם צֹמֵר, הוּא רַק כְּשִׁלָּא
נִשְׁתַּנָּה מִיֵּנוּ מְעוּלָם^{טז}, אָף 'צֹמֵר' - כִּךְ גַּם
הַצֹּמֵר שֶׁאֲסוּר לְלַבְּשׁוֹ יַחַד עִם הַפְּשָׁתָן, הוּא
רַק כְּשִׁלָּא נִשְׁתַּנָּה - שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה מְעוּלָם,
מִיֵּן הַבְּהֵמָה שֶׁמִּמֶּנָּה גִּזְזוּ צֹמֵר זֶה. וּפְרָשׁ
רַש"י (ד"ה על), שֶׁפִּירוּשׁ הַדְּרָשָׁה הַיָּדוּשָׁה, שֶׁאֵין
חִיּוֹב מִלְּקוּת, עַל בְּגַד כְּלָאִים שֶׁעָשׂוּ מִצֹּמֵר
שֶׁל שָׂה שְׁאִינוֹ מִיָּחַד שָׂה לְדוֹרוֹתָיו, עכ"ל.^{טז}
דְּהֵינּוּ שֶׁאֵין חִיּוּבִים מִלְּקוּת^{טז}, עַד שְׁתֵּיהֶם
הַבְּהֵמָה שֶׁמִּמֶּנָּה גִּזְזוּ אֶת הַצֹּמֵר, מִיָּחַד
רָחֵל בַּת רָחֵל לְכָל דוֹרוֹתֶיהָ, עַד שֶׁשֶׁת יָמֵי

צִיּוֹנִים וּמְקוּדוֹת

שֶׁאֲסוּר מְדַבְּרֵיהֶם, נִרְאֶה שְׁכוּוֹנוֹתָ לְמָה שֶׁכָּתַב בַּפְּסָקָה
מִשְׁנָה, שֶׁעֲמֵמוֹ שֶׁל הַרְמַב"ם הוּא, מִשּׁוּם שֶׁזֶה כְּמוֹ
שִׁירִים [מִיֵּן מִשֵּׁי הַדּוּמָה לַפְּשָׁתָן] וְכֻלָּךְ [מִיֵּן צִמַח
הַדּוּמָה לְצֹמֵר], שֶׁאֲסוּרִים כְּלָאִים מְדַרְבְּנָן מִשּׁוּם
מְרָאִית הָעֵינַן. [וְלֹא כְּמוֹ שֶׁכָּתַב מֵהַר"י קוֹרְקוּס שֶׁם,
שֶׁהַרְמַב"ם סָבַר, שֶׁהָאֲסוּר מְדַרְבְּנָן מְבֹאֵר מֵה
שֶׁאֲסוּרֵי בְּגָמֵרָא 'אֵין לֹקֵינ', שֶׁזֶה מִשְׁמַע שֶׁרַק מִלְּקוּת
וְאֲסוּר תּוֹרָה אֵין בּוֹה, אֲבָל מִכָּל מְקוֹם אֲסוּר
מְדַבְּרֵיהֶם מִשּׁוּם מְרָאִית הָעֵינַן]. סט. שֶׁהִי
הַצֹּמֵר שֶׁל הַרְחֵל שֶׁהִיא בַּת עֲזָרָה, דּוּמָה מִמֶּשׁ לְצֹמֵר שֶׁל
שֶׁאֵר הַרְחֵלִים. ע. וְלְפִי פִירוּשׁ זֶה, גַּם סוּף
הַפְּסוּקָה 'וַתַּעַשׂ בְּחֻפְזָא כְּפִיָּה', מִתְּפָרֵשׁ בְּאֹפֶן אַחֵר
מִבְּפִירוּשׁ הָרֵאשׁוֹן. שֶׁלְּפִי הַפִּירוּשׁ הָרֵאשׁוֹן, בִּיאוּר
הַפְּסוּקָה הוּא, שֶׁהִיא עוֹשֶׂה אֶת מִלְּאכְתָּה בְּחֻפְזָא לֵב
וּבְרֻצָּן. וְאֵילוֹ לְפִי הַפִּירוּשׁ הַשֵּׁנִי, הַפִּירוּשׁ הוּא, שֶׁהִיא

מְבֹאֵר מְדַבְּרֵי רַש"י (ד"ה על צֹמֵר). וּבִדְעַת הַרְמַב"ם
(כְּלָאִים פ"ה ה"ב) בְּרָחֵל בַּת עֲזָרָה רָחֵל, רָאָה יְשׁוּעוֹת
מִלְּכֹה (שם) וְחוּזוֹן אִישׁ (י"ד סימן קצ את ד).
ס. הָאֲסוּר לְלַבְּשׁוֹ כְּלָאִי בְּגָדִים, הוּא בֵּין אִם חוּטֵי
הַצֹּמֵר וְהַפְּשָׁתָן נִאֲרָגוּ יַחְדָּו, או שְׁחֻבְרוּ עַל יְדֵי
תְּפִירָה, קְשִׁירָה, דִּיבּוּק וְכוּמָה. רָאָה שׁו"ע (יו"ד סי'
ש"א). ס. לְפִי הַפְּשָׁתָן אֵינוֹ מִקְבֵּל שִׁינוּי
לְעוֹלָם, וְאִי אֲפֶשֶׁר שִׁיִּצְמַח פְּשָׁתָן מִזְרַע אַחֵר שְׁאִינוֹ
פְּשָׁתָן, או שִׁיִּצְמַח מִיֵּן אַחֵר מִזְרַע הַפְּשָׁתָן.
סז. וְלֹא רַק שֶׁאֵין חִיּוּבִים עֲלֵיו מִלְּקוּת, אֲלָא גַּם אֵין
בוֹ שׁוּם אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה, רַק מְדַרְבְּנָן, כְּמוֹ שֶׁרְבִּינוּ
מְבִיא בְּסִמּוֹן בְּשֶׁם הַרְמַב"ם. סח. לְשׁוֹן
הַרְמַב"ם, רָחֵל בַּת עֲזָרָה אֵין לֹקֵינ עֲלֵיו מִשּׁוּם
כְּלָאִים, אֲבָל אֲסוּר הוּא מְדַבְּרֵיהֶם, מִפְּנֵי מְרָאִית הָעֵינַן,
ע"כ. וְמָה שֶׁכָּתַב רְבִּינוּ, שֶׁהַרְמַב"ם הוֹצִיא 'מִסְבָּרְתוֹ'

אין מוחין בידן, פדי שלא תבאנה לעשות בידן.

ואחר שאמר הכתוב 'ותעש בחפץ כפייה', שיש לה נחת רוח לעסק במלאכה, ולהנות לבעלה ממעשה ידיה, אמר 'היתה פאניות סוחר', דבפרק ד' דפסחים (ג, ב)

חפצים בו, שלא יהיה בו שום אסור ואפלו מדרבנן, אף על פי ששאר הנשים אינן כל כך נזהרות באסורא דרבנן, או כמה שלא נכתב בפרוש בתורה, כמו שכתב השלחן ערוך ארץ חיים סימן תר"ח (ס"ב), נשים שאוכלות ושותות עד שחשכה וכו',

זרע שמשון המבאר

במידה אף על דין תורה, אם אינו מפורש בתורה. ומכל שכן שעלולות לעבור על דברים האסורים רק מדרבנן²⁰. אולם האשת חיל' נזהרת אפילו כמה שאסור מדרבנן, ותעש בחפץ כפייה, וכמו שנתבאר, שהיא עושה באופן שכל האנשים חפצים בו.

והיינו שלא יהיה בו שום אסור שעטנו, ואפלו מדרבנן.

ומעלתה המיוחדת של האשת חיל היא, שאף על פי ששאר הנשים אינן כל כך נזהרות באסורא דרבנן, או כמה - בדבר האסור מן התורה, אלא שלא נכתב בפרוש בתורה ורק חכמים דרשוהו, כמו שכתב השלחן ערוך ארץ חיים סימן תר"ח (ס"ב)²¹, נשים שאוכלות ושותות בזמן של תוספת יום הכפורים, עד שחשכה וכו' - שהוא זמן איסור אכילה ושתיה מן התורה, ואינן יודעות שצריך להתחיל להתענות מבעוד יום²², אין מוחין בידן - אין מעירים להן ומוכיחים אותן שכבר אסור לאכול בשעה זו, פדי שלא תבאנה לעשות בידן - שיש לחשוש שמא אף אם יוכיחו אותן, ימשיכו לאכול במזיד. הרי שהנשים עלולות לעבור

²⁰ האשת חיל' רואה סימן ברכה במעשי ידיה, אף ששולחת אותן למרחוק

ואחר שאמר הכתוב 'ותעש בחפץ כפייה', שפירושו שיש לה ל'אשת חיל', נחת רוח - שביעות רצון, שלא להתבטל אלא לעסק במלאכה, ולהנות לבעלה מן הריוח של מעשה ידיה²³, המשיך הפסוק ואמר בשבחה, 'היתה פאניות סוחר ממרחק תביא לחמה'.

ויתבאר פסוק זה, ושייכותו עם הפסוק הקודם, בהקדם מה דבגמרא בפרק ד'

ציזנים ומקודות

כיצד מתחיל ומתענה מבעוד יום, מכאן שמוסיפין מחול על הקודש. עג. וראה גם בביצה (ל, א), והא הני נשי דשלקן חצבייהו, ואזלי ויתבן אפומא דמבואה [הרי הנשים שלוקחות כדיהן ויושבות בראש המבוי], ולא אמרינן להו ולא מידי [אין אנו מוכיחים אותן להזהירן, שאסרו חכמים לעשות כן, לפי שחששו, שמא יתגלגל החפץ מידו לרשות הרבים הסמוכה, ויבוא להחזירו למבוי, שהוא רשות היחיד, כי מתוך שאין המבוי מקורה אין מכירין בו שהוא רשות היחיד, ונמצא שעבר על מלאכת הוצאה], אלא הנח להם לישראל, מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, ע"כ. הרי מצינו, שהנשים עלולות להכשל בזדון באיסור דרבנן. עד. היינו להפירוש הראשון שכתב רבנו בפסוק

עושה מלאכתה, באופן שכל האנשים יהיו חפצים בה. **עא.** לשון השולחן ערוך, נשים שאוכלות ושותות עד שחשכה, והן אינן יודעות שמצוה להוסיף מחול על הקדש, אין מוחין בידן כדי שלא תבוא לעשות בזדון. הגה, והוא הדין בכל דבר איסור אמרינן, מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין. ודוקא שאינו מפורש בתורה, אף על פי שהוא דאורייתא. אבל אם מפורש בתורה, מוחין בידן. **עב.** מצוה מן התורה להוסיף מן החול על הקודש, אלא שמצוה זו אינה מפורשת בתורה, רק נדרשת מהפסוקים, זה לשון הגמרא (יומא פא, ב), לכרתניא י'עניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש' (ויקרא כג, לב), יכול יתחיל ויתענה בתשעה, תלמוד לומר 'בערב', אי 'בערב' יכול משתחשך, תלמוד לומר 'בתשעה', הא

אמרין, המצפה לשכר אשתו, אינו רואה סימן ברכה. שכר אשתו, מתקולתא. אבל עבדא ומזבנא, אישתבוחי משתבח בה קרא, 'סדין' עשתה ותמכר'. וכתב שם מהרש"א

(ח"א ד"ה עברה ומזבנא), שבכל מה שעושה היא בידיה ומוכרת, יש לה שכר וסימן ברכה. אבל במה שאינו מעשה ידיה, אין בו סימן ברכה אם תעשה בו סחורה, ועיין שם.

זרע שמשון המבאד

לאחרים. וכיון שהפסוק משבחה, בודאי שבעלה יראה סימן ברכה מהמעוה שהרויחה מכך.

וְכָתַב שָׁם הַמְהַרְשֵׁ"א (ח"א ד"ה עברה ומזבנא)^{טו}, שעיקר חילוק הגמרא הוא שבכל מה שעושה היא - האשה בידיה בתוך ביתה, ומוכרת אותו לאחרים^{טז}, יש לה שכר - כבוד ממלאכתה שעושה בביתה, וסימן ברכה במעות שהרויחה מכך. אבל במה שאינו מעשה ידיה, אלא מעשה ידים של אחרים, אין בו סימן ברכה, אם תעשה בו סחורה - לקנות דברים מאחרים ולמוכרם בעצמה לקונים בשווקים, לפי שהיא מתבזה לישא וליתן ולהתבזות בשווקים, ואין כבודה אלא לישב בביתה ולעשות מלאכה, ועיין שם.

דפסקים (ג, ב)^{טז} אמרין, המצפה - אדם שמקווה להתפרנס מהשכר - מעות שאשתו תרויח במלאכתה, אינו רואה סימן ברכה לעולם ממעות אלו^{טז}. ומפרשת הגמרא, ששכר אשתו האמור, היינו שכר מתקולתא [מאזניים], שאשתו מוליכה בעצמה מאזניים אל השוק, להשכירם לכל הצריך להשתמש בהם, והשכר שמרויחה מכך הוא מועט. ולפי שאשתו מתבזה עבור שכר מועט, אין בעלה רואה סימן ברכה במעות שהרויחה. אבל אם האשה עבדא ומזבנא - עושה מלאכה בביתה, ומוכרת ממנה לאחרים מבלי להתבזות, הרי אישתבוחי משתבח בה קרא - הפסוק משבח אותה על כך, וככתוב בהמשך פרק זה (לא, כד)^{טז} 'סדין עשתה ותמכר' - האשת חיל' תפרה בעצמה סדין, ומכרה אותו

ציונים ומקורות

שירויה במקום זה, יפסיד במקום אחר. והובא במשנה ברורה (שם סק"ב). עז. לשון הפסוק, 'סדין עשתה ותמכר' וְחָגוּר נָתַן לְכַנְעִי. עז. לשון המהרש"א, עברה ומזבנא אשתבוחי כו', מהאי לישנא משמע דלא דווקא מתקולתא, דהוא הדין בשאר דברים שהיא לא עשאתם, אין לה לישא וליתן ולהתבזות בשווקים, דאין כבודה אלא פנימה, לישב בביתה ולעשות מלאכה כו', וקרא דמייתי הכי מוכח 'סדין עשתה' בידיה ותמכור', ומסיים 'וחגור נתנה לכנעני', ורצה לומר חגור שלא עשתה, מתבזה למכור בעצמה, אלא שנתנה אותו לכנעני - תגר, שהוא ימכור אותו. עט. היינו שבאים אל ביתה לקנות, כשידוע לבני אדם שיש בידה למכור מעשה ידיה. או שהיא מוכרת מעשה ידיה לסוחר אחד שהוא מוכרם לשאר הלכות. מה שאין כן בסחורה של אדם אחר, הרי היא מתעסקת בשווקים לקנות מזה ולמכור לזה, והיא מתבזה על ידי כך.

דְרָשָׁה צִמְר וּפְשָׁתִים וְתַעַשׂ בְּחֶפֶץ פְּפִיָּה, שנתבאר לעיל, שמעצמה היא חפצה במלאכה, ויש לה גם נחת רוח במלאכתה, ולפי זה מוסיף רבינו לבאר את הפסוק הבא. עז. לשון הגמרא, תנו רבנן, המצפה לשכר אשתו וריחים, אינו רואה סימן ברכה לעולם, שכר אשתו מתקולתא. ריחייא אגרתא. אבל עבדה ומזבנה, אישתבוחי משתבח בה קרא, דכתיב 'סדין עשתה ותמכר'. ופירש רש"י, שמתקולתא היינו שנוטלת מאזניים בידה ומהלכת בשוק להשכירן לכל הצריכים, ששכר מועט הוא, ומתבזה אשתו על שכר מועט. וכן 'אגרתא' היינו ששכר ריחיים שמשכירין, יש בו טורח גדול ושכר מועט. אבל קונה ריחיים ומוכרן, הרי הוא כשאר פרקמטיא. ומדברי המהרש"א שהובא בדברי רבנו להלן בסמוך, נראה שמפרש חילוק הגמרא באופן אחר. עז. ראה בטור ובשולחן ערוך (סימן רנ"א ס"א), שהעושה מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעה, אינו רואה סימן ברכה. וכתבו הב"ח והט"ז (סק"א), שאף

והואיל שהיא עושה בחפץ כפיה', יכולה להיות 'פאניוּת סוחר', ולהביא 'לחמה מרחוק', דאמרינן נמי התם (שם), ארבע פרוטות אין בהם סימן ברכה, וחד מינייהו, מעות הבאות

ממדינת הים. וזו 'היתה פאניוּת' שמביאין סחורה ממקום רחוק. אבל לא פאניוּת השרים והמלכים, שדרבם לסמוך על הגם. שהרי אדרבא, בודאי תביא לחמה ממרחק, שאף על פי ששולחת

זרע שמשון המבאר

הפסד, שאם יטבעו האניות בים תיפסד כל סחורתו.

ואשת חיל זו שעושה מלאכתה בעצמה בביתה, ומפני כן שורה במעשיה ברכה ויכולה לשלוח למרחוק להרויח, 'היתה פאניוּת סוחר ממרחק תביא לחמה' - כלומר, תעשה כמעשה הסוחרים כששולחים את סחורתם בספינות ההולכים למרחוק, ומשם - 'ממרחק', תביא 'לחמה' - פרנסתה. ודייק הפסוק שה'אשת חיל' תדקדק בעצמה להתנהג פאניוּת 'סוחר' - כדרך הסוחרים שמביאין סחורה ממקום רחוק. אבל לא תתנהג פאניוּת של השרים והמלכים, שדרבם לנסוע במקומות המסוכנים ביותר, אף במקומות שצריך לסמוך על הגם, ומי שעושה כן, הרי קרוב לודאי שסחורתו לא תתקיים ותיאבד²⁹. שהרי אדרבא - האשת חיל' תעשה להיפך מהשרים, ובודאי - באופן ודאי ומוחלט תביא לחמה אפילו ממרחק, שאף על פי שהיא שולחת את מעשיה ידיה

והואיל שהיא - האשת חיל', עושה בחפץ כפיה' - שעושה בעצמה מעשה ידיה, ועל כן היא ובעלה יראו הברכה במה שהיא מוכרת³⁰. ולכן יבוצה היא לחמה פאניוּת סוחר' - לסחור עם מעשי ידיה ולהולכים באניות³¹, ולהביא לחמה - פרנסתה, אפילו ממקום רחוק, שתשלח את מעשי ידיה באניות למקומות רחוקים, ותמכרם שם ברויח, וככתוב 'ממרחק תביא לחמה'. ומה שדקדק לומר 'אניות סוחר', יתבאר בהקדם מה דאמרינן נמי התם בגמרא פסחים (שם)³², ארבע פרוטות - סוגי מלאכות שעושה האדם כדי להרויח מעות מהן³³, המעות שהרויח מהן, אין בהם סימן ברכה, וחד מינייהו - אחד מהם, הן מעות הבאות ממדינת הים - מעות שאדם משתכר מסחורתו, שהוא שולח תמיד באניות דרך הים למדינות רחוקות, כדי שתימכר שם, שכיון שאניותיו עוברות תמיד במקום סכנה, ולא בכל יום יארע לו נס שינצלו אניותיו מהסכנה, הרי אפשר שלבסוף יבוא לידי

ציונים ומקורות

מהרש"א (ח"א ד"ה ד'), שביאר הטעם שנקטה הגמרא לשון 'פרוטות'. פד. פירוש, שדרכם של הסוחרים השולחים את סחורתם באניות למקומות הרחוקים, שנהגו במדת האפשר שלא לסמוך על הנס ולסכן את סחורתם [על ידי שמחזיקים את הספינות, ומזהירים את מנהיגי הספינות שיתרחקו ממקומות המסוכנים בים וכדומה], מה שאין כן השרים, שמחמת רוב גאותם, וחפצם להתענג מהנטיעות בים, אינם נותנים את לבם לסכנות שיש בים, ומנהיגים את ספינותיהם במקומות המסוכנים ביותר.

פ. שהלא הפסוק משתבח בה, ומשמע שראוי שתתנהג כן ותשרה הברכה במעשיה. פא. והיינו ששולחת סחורה באניות ומוכרת מעשי ידיה לסוחר, ואינה מתכוזה למכור בעצמה בשווקים, ובאופן זה שורה ברכה במעות שמרויחה ממעשיה ידיה, וכמבואר מדברי המהרש"א. פב. לשון הגמרא, תנו רבנן, ארבע פרוטות אין בהן סימן ברכה לעולם, שכן כותבין, ושכר מתורגמנין, ושכר יתומים, ומעות הבאות ממדינת הים. בשלמא שכר מתורגמנין משום וכו', מעות הבאות ממדינת הים, משום דלאו כל יומא מתרחיש ניסא. פג. ראה

סִימָן בְּרָכָה, זֹאת הָאֵשֶׁת חֵיל תָּבִיא
 לְחֻמָּה מֵרְחֹק, דְּהֵינּוּ מִטּוֹב הָעוֹלָם הַבָּא,
 בְּדֹאֵיתָא בְּזִהַר פְּרֻשַׁת בְּשַׁלַּח (ג, ב),
 'מִמְרַחֵק תָּבִיא לְחֻמָּה' בְּמָה דְאֵת אָמַר
 (ישעיהו ל, כו), 'הִנֵּה שֵׁם ה' בָּא מִמְרַחֵק',

מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ לְאֶרֶץ רְחוֹקָה, עוֹשֶׂה בְּעֵינָי
 שְׂלֵא יִהְיֶה בּוֹ גַם, אֲלֵא יִהְיֶה לְעוֹלָם
 בְּעֵינָי בְּטוֹת, כְּמִנְהַג ה' סוֹחְרִים'.
 אִי נָמוּ, 'הִיתָה כְּאֵנִיּוֹת סוֹחֵר', אִף עַל
 פִּי שְׁהַמְצִיפָה לְשֹׁכֵר אֶשְׁתּוֹ אִין בּוֹ

זֶרַע שְׂמִשׁוֹן הַמִּבְאָר

הצלחה כמה שהיא סוחרת ותרויה מעות
 ממכירת הסחורה, ודווקא כשתתנהג כמנהג
 הסוחרים ששולחים סחורתם באופן שאין
 צריך לנס.

הברכה שורה במעשי האשת חיל,
 לפי שהיא מושפעת מעולם העליון

אִי נָמוּ - עוֹד יֵשׁ לִפְרֹשׁ אֶת הַפְּסוּק 'הִיתָה
 כְּאֵנִיּוֹת סוֹחֵר מִמְרַחֵק תָּבִיא לְחֻמָּה', שְׂאָף
 עַל פִּי שְׁהַמְצִיפָה לְשֹׁכֵר אֶשְׁתּוֹ, אִין בּוֹ סִימָן
 בְּרָכָה, כַּמְבוּאָר בַּגְּמָרָא פְּסָחִים (שם), מִכֵּל
 מְקוּם, זֹאת הָאֵשֶׁת חֵיל', יִשְׁלוּט סִימָן בְּרָכָה
 בְּשִׁכְרָה, לְפִי שֶׁהִיא 'מִמְרַחֵק תָּבִיא לְחֻמָּה',
 כְּלוּמַר, שֶׁתָּבִיא לְחֻמָּה - פְּרֻשַׁתהּ 'מֵרְחֹק',
 דְּהֵינּוּ מִטּוֹב הָעוֹלָם הַבָּא¹⁹, שְׁנִקְרָא 'מֵרְחֹק',
 וְהוּא מוֹשֵׁפֵעַ עֲלֶיהָ מִחֻמַּת צְדָקָתָה, בְּדֹאֵיתָא
 בְּזִהַר פְּרֻשַׁת בְּשַׁלַּח (ג, ב)²⁰, 'מִמְרַחֵק תָּבִיא
 לְחֻמָּה' - מ'מרחק' היינו בְּמָה דְאֵת אָמַר
 (ישעיהו ל, כו)²¹, 'הִנֵּה שֵׁם ה' הִיא הַמַּלְכוּת,
 בָּא מִמְרַחֵק' - מְשַׁפֵּיעַ מִמְקוּמָהּ מִזּוֹן לְפְרֻשַׁת

בְּאֵנִיּוֹת רְחוֹקָה לְמוֹכְרֵם שֶׁם, מִכֵּל
 מְקוּם, הִיא עוֹשֶׂה בְּעֵינָי - בְּאוּפֵן שְׂאָף
 יִהְיֶה צוּרֵךְ שִׁיעֵשֶׂה בּוֹ גַם, שְׂאָם תַּעֲשֶׂה
 בְּאוּפֵן שְׁנִצְרֵךְ לְנֵס שֶׁלֹּא יִטְבְּעוּ אֵנִיּוֹתֶיהָ
 וְכַדוּמָה, הִרִי לֹא כִּכֵּל יוֹם נַעֲשֶׂה לְאִדָּם נֵס,
 וְאִפְשָׁר שֶׁסְּחוּרְתָהּ תִּיאָבֵד, וְכַמְבוּאָר בַּגְּמָרָא
 (שם), שְׂאִין בְּמַעוֹת הַלְלוּ סִימָן בְּרָכָה. אֲלֵא
 יִהְיֶה לְעוֹלָם בְּעֵינָי בְּטוֹת קְרוֹב לְדוּרֵךְ
 הַטָּבַע, כְּמִנְהַג ה' סוֹחְרִים, וְלִכֵּן יִהְיֶה סִימָן
 בְּרָכָה בְּסְחוּרְתָהּ, אִף עַל פִּי שֶׁהִיא שׁוֹלַחַת
 אוֹתָהּ ל'מרחק'²².

ובכך מבואר סמיכות שני הפסוקים,
 שכשם שבפסוק שלפניו 'דַּרְשָׁה צְמֹר
 וּפְשָׁתִים וַתַּעַשׂ בְּחַפְזָא פְּפִיחָא' הַתְּבַאָר,
 שְׁבַמְעֵשִׂי יָדֶיהָ שֶׁל הָאֵשֶׁת חֵיל' תִּשְׁלוּט
 הַבְּרָכָה, מִשּׁוּם שֶׁהִיא עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה יָדָיִים
 בְּאוּפֵן שְׂאִין בְּהֵם הַחֲשֵׁשׁ שֶׁל הַמְצִיפָה
 לְשֹׁכֵר אֶשְׁתּוֹ, לִכֵּן כִּשְׁתִּשְׁלַח הָאֵשֶׁת חֵיל'
 אֶת סְחוּרְתָהּ לְהִימְכַר בְּמֵרְחֹק, תִּרְאֶה

צִיּוֹנִים וּמְקוּדוֹת

ישראל, 'מִמְרַחֵק תָּבִיא לְחֻמָּה', כַּמָּה דְאֵת אָמַר 'הִנֵּה
 שֵׁם ה' בָּא מִמְרַחֵק', 'תָּבִיא לְחֻמָּה', בְּחֵד דְּרִגָּא
 דְּשָׂרִי עֲלֶיהָ. וּבִיאורו, 'מִמְרַחֵק תָּבִיא לְחֻמָּה' -
 מ'מרחק' היינו בְּמָה דְאֵת אָמַר (ישעיהו ל, כו), 'הִנֵּה
 שֵׁם ה' הִיא הַמַּלְכוּת, בָּא מִמְרַחֵק' - עוֹלָה אֶל
 הַחֲכָמָה דְּרַךְ מִדְּרַגְתֶּיהָ, וְשֵׁם הִיא מִתְּמַלְאֵת בְּשַׁפְּעַ
 וּמִבִּיאָה מִזּוֹן לְפְרֻשַׁת הַתְּחַתּוּנִים, וְמָה שֶׁכָּתַב 'תָּבִיא
 לְחֻמָּה' היינו בְּחֵד דְּרִגָּא דְּשָׂרִי עֲלֶיהָ - עַל יַד מִדְּרַגָּה
 אַחַת שֶׁהִיא הִיסוּד דְּז"א הַשּׁוּרָה עֲלֶיהָ [עַל הַמַּלְכוּת],
 שֶׁהִיא הִיסוּד, כְּלוּמַר, שֶׁהַמַּלְכוּת מִתְּקַנֵּת וְעוֹשֶׂה
 עֲצָמָה כַּסָּא לִיסוּד, וְעַל יָדֵי זֶה הִיא גּוֹרֵמַת שִׁימִשְׁךְ
 בִּיסוּד שַׁפְּעַ הָאוּי לָהּ. פְּחָ. לְשׁוֹן הַפְּסוּק,
 'הִנֵּה שֵׁם ה' בָּא מִמְרַחֵק בְּעַר אִפּוֹ וְכִבְדֵּי מְשָׁאָה
 שְׁפָתָיו מְלֹאוֹ יַעֲזֵם וְלִשׁוֹנוֹ כְּפָאשׁ אֶכְלֵת'.

פְּחָ. כְּלוּמַר, שְׂאָף שְׁבִיאורו כְּכוּוֹנַת הַפְּסוּק שֶׁתִּשְׁרָה
 הַבְּרָכָה בְּמַעֲשֵׂיהָ, מִכֵּל מְקוּם, אִין לָהּ לְסַמּוֹךְ עַל
 הַנֵּס, וְלִכֵּן צְרִיכָה לְהַתְּנַהֵג כְּמִנְהַג ה' סוֹחְרִים,
 שְׁמִשְׁתַּדְּלִים לְשִׁלּוּחַ סְחוּרְתָם בְּאוּפֵן שְׂאִין מוֹכְרֵם
 שִׁיעֵטְרֵכוֹ לְנֵס. וְמָה שְׂאָמְרוֹ בַּגְּמָרָא שֶׁמַּעוֹת הַבָּאוֹת
 מִמְדִּינַת הַיָּם אִין בְּהֵם סִימָן הַבְּרָכָה, הֵינּוּ רַק בְּמִי
 שְׂאִינוֹ מִתְּנַהֵג כְּמִנְהַג ה' סוֹחְרִים הַזֵּהִירִים מֵאֵד
 בְּמִמּוֹנָם, אֵלֹא מִתְּנַהֵג כְּדוּרֵךְ הַשְּׂרִים וְהַמַּלְכִים שְׁסוּמֵךְ
 עַל הַנֵּס, וְעַלִּיו אִמְרוֹ בַּגְּמָרָא לְאוֹ כִּכֵּל יוֹמָא מִתְּרַחֵשׁ
 נִיסָא. פּוֹ. וְכֵן לְעִיל בְּבִיאור הַפְּסוּק 'וְרָחוּק
 מִפְּנִינִים מְכָרָה', רְבִינוֹ מְבַאָר ש'וְרָחוּק', הֵינּוּ
 שְׁהוּזוּג בָּא מִמְקוֹם רְחוּק - גְּבוּהָ. פּוֹ. לְשׁוֹן
 הַזֵּהוּר, רְבִי חֵייא פִּתַּח 'הִיתָה כְּאֵנִיּוֹת סוֹחֵר מִמְרַחֵק
 תָּבִיא לְחֻמָּה', 'הִיתָה כְּאֵנִיּוֹת סוֹחֵר', דָּא כְּנִסַּת

לְשׁוֹן 'יִצְו', כְּלוּמַר, 'יִצְו' שְׂאוֹתָהּ בְּרָכָה תִּשְׂאָר קִימָת, וְלֹא יִשְׁלְטוּ עָלֶיהָ זָרִים, וְכֵן תִּרְגַּם אֲנָקְלוּס 'יִפְקֹד' (דברים כח, ח), לְשׁוֹן פְּקֻדוֹן, שֶׁהַמְזִיקִין לֹא יוּכְלוּ לְגַשֵּׁת אֶל הַקִּדְּשׁ, לְמַעַן שֶׁהוּא מַעֲלֵם הַעֲלִיּוֹן.

'תְּבִיא לְחֻמָּה' בְּחֵד דְּרַגָּא דְשָׂאֲרֵי עֲלָה, עכ"ל. וְכֵן אָמְרוּ ז"ל עַל פְּסוּק (דברים כח, ח), 'יִצְו ה' אֶתְךָ אֶת הַבְּרָכָה בְּאֶסְמִיךְ', שֶׁיִּשְׁלַח לוֹ בְּרָכָה מֵעֵין הָעוֹלָם הַבָּא, וְכֵן לֹא יִשְׁלַט בָּהּ עַיִן הָרַע, וְלֹא מְזִיקִין. וְזֶהוּ

זרע שמִשׁוֹן הַמְּבָאָר

וְזֶהוּ מַה שֶׁלֹּא שָׂא כְּתוּב 'יִבְרַךְ ה' אוֹתְךָ', אוּ יִתֵּן ה' לְךָ בְּרַכָּה, אֲלֵא דַקְדַּק הַפְּסוּק לְנִקּוּט לְשׁוֹן 'יִצְו', כְּלוּמַר 'יִצְו' - יִצוּה הַקַּב"ה, שְׂאוֹתָהּ בְּרָכָה שֶׁהוּא מְבָרַךְ אוֹתְךָ, תְּבִיא מֵהָעוֹלָם הָעֲלִיּוֹן, שֶׁהוּא הָעוֹלָם הַבָּא, וְלִכְּן הִבְרַח תִּשְׂאָר קִימָת 'אֶתְךָ', וְלֹא יִשְׁלְטוּ עָלֶיהָ זָרִים - מְזִיקִין וְכוּחוֹת הַטּוֹמָאָה, לְבִטְלָהּ מִמֶּךָ³³. וְכֵן תִּרְגַּם אֲנָקְלוּס, 'יִצְו' - 'יִפְקֹד', שֶׁהוּא מְלִשׁוֹן פְּקֻדוֹן³⁴, שֶׁהַמְזִיקִין לֹא יוּכְלוּ לְגַשֵּׁת אֶל הַקִּדְּשׁ וְלִהְיוֹת קְדָמָה - לְהַשְׁפִּיעַ שֶׁהוּא מַעֲלֵם הַעֲלִיּוֹן, וְשִׁיכַת שָׁם, וְהִיא רַק כְּמוֹ

הַתַּחֲתוֹנִים. וּמַה שֶׁכָּתַב 'תְּבִיא לְחֻמָּה' הֵינּוּ בְּחֵד דְּרַגָּא דְשָׂאֲרֵי עֲלָה - עַל יְדֵי מַדְרַגָּה אַחַת הַשּׁוֹרָה עֲלֶיהָ [עַל הַמַּלְכוּת], שֶׁהִיא הַיְסוּד, עכ"ל³⁵.

וְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ו"פ³⁶ עַל הַפְּסוּק (דברים כח, ח)³⁷, 'יִצְו ה' אֶתְךָ אֶת הַבְּרָכָה בְּאֶסְמִיךְ', הָאִמּוֹר בֵּין הַבְּרוּכוֹת שִׁיבּוּאוֹ עַל הַשּׁוֹמֵעַ וּמְקִיִּים מְצוּוֹת ה', שֶׁיִּשְׁשָׁח לֹא הַקַּב"ה לְצַדִּיק, בְּרָכָה בַּעֲוֹלָם הַזֶּה, מֵעֵין הָעוֹלָם הַבָּא, וְכֵן - שֶׁהִבְרַח בָּהּ מֵהָעוֹלָם הַבָּא, לֹא יִשְׁלַט בָּהּ - בְּבְרַכָּה, לֹא עַיִן הָרַע, וְלֹא מְזִיקִין³⁸.

ציונים ומקורות

בשלה (אות כד). צב. שלכן נקט הפסוק לשון צווי, כי אין זה סתם ברכה שיזכו לשפיע, אלא זה ברכה שיש בה ציווי, והיינו משום שבכלל הברכה הזו יש ציווי למזיקים שלא ישלטו על הבא מחמת הברכה. והיינו שעיקר הברכה שיבוא 'ממרחק' - עולם הבא, ובמה שבא משם, צוה הקב"ה להמזיקים שלא יתקרבו. ולכן תהיה 'הברכה אתך' וגו', קיימת לעולם. ועוד מביא רבינו ראייה לכך מהתרגום. וראה עוד בכלי יקר, שביאר הלשון 'יצו' שנקט הפסוק. צג. כלומר, רבינו מבאר שלשון 'יפקד' שנקט אונקלוס בתרגומו, הוא מלשון פקדון. וכיון שהוא כמו פקדון, הרי הוא עדיין שייך להקב"ה עצמו, שהוא בעליו, וכעין מה שאמרו (ר"ה ו, א), כל היכא דאיתיה, בי גזא דרחמנא איתיה, ולכן אין המזיקין יכולים לגשת אליו ולהזיק. ואמנם עיקר דברי רבינו שמבאר את התרגום על פי משמעות של לשון הקודש, חידוש הם. [אולם יש להבין ביאורו על פי מה שכתבו בשו"ת הרמ"א (סימן קכז) בשם מהר"ם פארווא על פי הכוונה, ובא"ח רבב (סימן קיא אות ט) בשם מעדני מלך, שלשון ארמי הוא לשון הקודש שנשתבש, ולפי זה שייך לבאר כן כוונת התרגום]. ועוד, שיש לתמוה על כך, שהרי בכל התנ"ך כשנכתב 'צוה' מתורגם פקיד, ואין שייך שם כלל ענין פקדון. ומצינו כך גם בשפתי כהן (פרשת כי תבוא ד"ה יצו ה'),

פט. לעת עתה לא מצאנו בפירושו בדברי חז"ל, ובשאר מקומות בדברי רבינו נראה שנכלל בלשון זה, דברי המפרשים (ראה פרשת בראשית אות א ופרשת תולדות אות א). ובפירושי סידור התפילה לירוקה (זיתן לך' עמוד תקצט) כתב, 'יצו ה' אתך' עמך, את הברכה באסמך' באוצרך, 'את הברכה' לרבות הטובה מעין העולם הבא. ויתכן שכוונת רבינו היא, למה שאמרו בתענית (ת, ב), ואמר רבי יצחק, אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר 'יצו ה' אתך את הברכה באסמך'. והיינו על דרך מה שכתב בשל"ה (תורה אור פרשת במדבר אות כג) וז"ל, ובמנין מצד עולם הבא, אמרו רבותינו ז"ל, אין הברכה מצויה כו' אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר (דברים כח, ח) 'יצו ה' [אתך] את הברכה באסמך', ורומז על 'עין לא ראתה אלקים זולתך', זה עולם הבא (ברכות לד, ב). צ. לשון הפסוק, 'יצו ה' אֶתְךָ אֶת הַבְּרָכָה בְּאֶסְמִיךְ וְכָל מַשְׁלַח יְדְךָ וְיִבְרַךְ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ'. צא. רבנו כתב רעיון זה כמה פעמים, ראה בפירושו לשיר השירים (אות ו), שליוסף הצדיק היה יופי מעין העולם הבא, שאין העין הרע יכול לשלוט בו, כמו שאמרו ז"ל (ספרי פרשת נשא) על פסוק (במדבר ו, כד) 'יברכך ה'' בממון, 'וישמרך' מן המזיקים, שכשהברכה באה מלמעלה אין שום חשש. וראה עוד בפירושו (שם אות טו ואות יט) ובפרשת

וַאִינוֹ אוֹמֵר 'מִמְרַחֵק תָּבִיא לָחֶם', אֵלָא 'לַחְמָה', פְּדֵי צָרְפָּה בְּלִבָּד, דְּהֵינּוּ הִלָּחֵם שְׁתֵּאכְלָל, וּפְשִׁיטָא שְׁמַתְרַת לַהֲנוֹת מְמוּנָה, פְּדֵאמְרִינָן בְּתַעֲנִית (שם), הָרִי הֵן עָלֶיךָ הַקֶּדֶשׁ, וְאִין יִתְרָה.

זרע שמשון המבואר

לַהֲנוֹת מְמוּנָה - ממעשה נסים, כדי הצורך לחיותה, פְּדֵאמְרִינָן בגמרא בְּתַעֲנִית (שם), במעשה של אלעזר איש בירתא, שאמר לבתו על החיטים שנתרבו באוצרו בדרך נס, הָרִי הֵן עָלֶיךָ הַקֶּדֶשׁ - כל החיטים שהתרבו בדרך נס, יהיו הקדש לעניים¹², וַאִין לָךְ פְּהֵן חֵלֶק, אֵלָא פְּאָחַד מְעַנֵּי יִשְׂרָאֵל - שהחיטים יתחלקו לכלל העניים, וגם את תקבלי מהם חלק כמו שאר העניים, דְּשִׁמְעַ מִינָה - ממה שהרשה אלעזר בר בירתא לבתו ליהנות מהחיטים שנבראו בנס, כמו אחד משאר העניים, דְּכָדִי צָרְפָּה מְתָר לַהֲנוֹת ממעשה נסים¹³, מְשׁוּם דְּכָתִיב (תהלים קלו, כה) 'נָתַן לָחֶם לְכָל בְּשָׂר', וַאִינוֹ אֲסוּר אֵלָא הַנָּאָה יִתְרָה - יותר ממעשה נסים, אֵלָא הַנָּאָה יִתְרָה - יותר מהנצרך לחיי האדם.

מטוב העולם הבא, מסתפקת בשפע מצומצם שהיה יכול לבוא אף בדרך הטבע, ואינה מבקשת שיתרבה פרנסתה ביותר, כי אזי הרי זה נחשב כמו נס, ואסור ליהנות ממעשה נסים.

מותר ליהנות ממעשה נסים בכדי הצורך ההכרחי

ואמנם כיון שהשפע הבא אליה הוא מטוב העולם הבא ונחשב קצת כמעשה נסים, נצרך לבאר טעם נוסף שאין בכך איסור של הנאה ממעשה נסים, וכדלהלן.

וְהַפְסוּק אֵינוֹ אוֹמֵר 'מִמְרַחֵק תָּבִיא לָחֶם', אֵלָא 'לַחְמָה' - הלחם שלה, והכוונה לכמות הלחם שהוא פְּדֵי צָרְפָּה - לפי צורך חיותה בְּלִבָּד, דְּהֵינּוּ הִלָּחֵם שְׁתֵּאכְלָל בְּלִבָּד, וְלֹא לְמוֹתְרוֹת. וּפְשִׁיטָא - פשוט הדבר, שְׁמַתְרַת

ציזנים ומקודרות

שהאיסור ליהנות ממעשה נסים, אינו אלא ביותר מכדי הצורך ההכרחי. וראה שדי חמד (מערכת האל"ף אות שפ), שמה שאמרו שאסור ליהנות ממעשה נסים, אינו איסור גמור, אלא מדת חסידות בלבד. ועל פי זה כתב, שכשאי אפשר לחיות בלעדו, לא שייך מדת חסידות ומותר. וראה מה שיישב בזה, איך אכלו ישראל את הזמן במדבר. צט"ו לשון הפסוק 'נָתַן לָחֶם לְכָל בְּשָׂר' פי לעולם חסדו. ק. פירוש, שמה שהאדם נהנה ממעשה נסים כדי צרכו בלבד, לפי האמת אין זה נקרא נהנה ממעשה נסים, לפי שהצורך ההכרחי ממילא יקבל האדם באיזה אופן שיהיה מאת הקב"ה, וכמבואר בפסוק 'נָתַן לָחֶם לְכָל בְּשָׂר' פי לעולם חסדו' והיינו שהקדוש ברוך הוא יושב ברומו של עולם ומחלק מזונות לכל בריה, עיין פסחים קיח, א. ולכן, רק אם לוקח ממעשה נסים יותר מההכרח, נקרא שנהנה ממעשה נסים. וראה בהערה לעיל בסמוך, כביאור מה שנהנו בני ישראל במדבר מהמן. וכעין זה כתב נחל קדומים להיחיד"א (פרשת בשלח ד"ה ויבאו בני) וז"ל,

תגיע לשם בלי פגע, ירויחו הם הרבה, לפי שבמקומות הרחוקים, סחורתם נמכרת יותר ביוקר. אך מכל מקום, הסוחרים אינם חפצים בסיכון זה, ולכן הם מעדיפים לשלוח את סחורתם בדרך קרובה ובטוחה יותר, אף שבאופן זה לא תימכר הסחורה בכל כך ירוח. ונראה מדברי רבינו, שאף שאינו ראוי ליהנות ממעשה נסים, מכל מקום אם ההשפעה הבאה ממקום עליון, מלוכשת בדרך טבעית, מותר וראוי ליהנות ממנה. וכן נראה ממה שכתב הבכור שור (שבת כא, ב ד"ה ועשאוּם בתירוץ השני, הו"ד בשערי תשובה א"ח סימן קפו סק"ד), שמה שמבואר בברכות (ס, א), שאסור להתפלל להקב"ה שיעשה לו נס, היינו דוקא בנס היוצא מדרך הטבע, אבל על נס שבא בדרך טבע העולם, מותר להתפלל. צז. ע"פ הגהות יעב"ץ (תענית שם). צח. פירוש, שלכאורה קשה על הגמרא, שאם אסור ליהנות ממעשה נסים, היאך הרשה אלעזר בן בירתא לבתו ליהנות מהחיטים 'כאחד מעניי ישראל' [וראה בן יהודע (תענית שם ד"ה ואין) שהקשה כן]. ועל כן הוכיח רבינו מכאן,

דְּחָקָה עֲצָמָה וְעִשְׂתָּהּ יוֹתֵר מִהָרְאוּי לָהּ, הַמּוֹתֵר לִבְעַל. וּכְתוּבוֹ שֵׁם הָאֲחֵרוּזִים (חלקת מחוקק סק"ב), דְּהִינּוּ שְׁעֵשְׂתָּהּ בְּלִילָה, אוֹ שְׂתִים אוֹ שְׁלוֹשׁ מְלָאכּוֹת בְּבַת אַחַת. וַיֵּשׂ אוֹמְרִים, שֶׁהַכֹּל לְעֲצָמָה. וּכְתַב

'וַתִּקֶּם בְּעוֹד לִילָה', זאת האשה בל פך חפצה במלאכה, שדוחקת עצמה, ובשעה שבני אדם ישנים, היא מתעוררת לעשות מלאכה, ואינא בשלחן ערוף אבן העזר סימן פ' (סעיף א),

זרע שמשון המבאד

ביאור שבח האשת חיל העוסקת במלאכה ומביאה טרף לביתה ולנערותיה

הלכה הריוח ממלאכות שהאשה עושה על ידי הדחק נשאר בידה מספק

'וַתִּקֶּם בְּעוֹד לִילָה וַתִּתֵּן טָרֶף לְבֵיתָהּ וַחֵק לְנַעֲרֹתֶיהָ' (לא, טו). יש לפרש הפסוק, שזאת האשה - היאשת חיל', בל פך חפצה במלאכה - בעשיית מלאכה, וכמו שאמר עליה הפסוק 'וַתַּעַשׂ בְּחָפְזָהּ כַּפֵּיהָ', ומהטעם שנתבאר לעיל, עד כדי כך שהיא דוחקת את עצמה, ואפילו כשלכל אדם היא שעה דחוקה לעשיית מלאכה, דהיינו בשעה ששאר בני אדם ישנים, היא מתעוררת - היא נערה ואינה ישנה, בשביל לעשות מלאכה.

ולשון הפסוק בשבח האשה, יתבאר על פי מה דאינא בשלחן ערוף אבן העזר סימן

פ' (סעיף א)⁸⁷, שאף אם האשה דחקה עצמה להרבות במלאכה, ועשתה יותר מהראוי ליה לעשות⁸⁸, הדין הוא שגם הריוח שמרויחה ומשתכרת מאותו מותר, אינו לעצמה אלא הוא שייך לבבעל, כשאר מעשי ידיה, שהן של הבעל. וכתבו שם האחרונים (חלקת מחוקק סק"ב)⁸⁹, דהיינו שעשתה מלאכה בלילה - בשעה שבני אדם ישנים, או כגון שעשתה שתיים או שלוש מלאכות בבת אחת, שהוא טירחא יתירה, וכגון שהיא שומרת קישואים, וטווה פשתן, ומלמדת שיר לנשים בשכר⁹⁰, שאף הריוח מהמלאכות הללו שייך לבעלה. ויש חולקים על הדעה שהובאה בשו"ע, ואומרים, שהכל - כל הריוח שבא לה ממה שדחקה עצמה להרבות במלאכה, הוא לעצמה, ולא לבעלה.

וכתב הב"ח (סעיף י)⁹¹, שהמנהג הוא

ציונים ומקורות

והרא"ש (כתובות פ"ו סימן ב) לא הכריע, ותוכל האשה לומר, קים לי כמאן דאמר לעצמה. וכתב הרב בב"ח, שכן נוהגים במדינות אלו, שלא להוציא מיד האשה שום העדפה של ידי הדחק. וראה עוד, בבית שמואל (סימן פ סק"ב). קד. ראה בכתובות (טו, א), בעי רב פפא, עשתה לו שתיים בבת אחת, מהו. בעי רבינא, שלשה או ד' בבת אחת, מהו, תיקו. ופירש רש"י (ד"ה שתיים), ששלש וארבע בבת אחת היינו שומרת קישואים, וטווה פשתן, ומלמדת שיר לנשים בשכר, ומחממת ביצים בחיקה [להוציא מהם אפרוחים. מאירין], או ביצי תולעים העושים משי. שהנשים מחממות אותן בחיזקן והם נוצרים. קה. לשון הב"ח, ומ"ש פסק רב האי שהוא לבעל אפילו ביתרון שבא על ידי הדחק, כן כתב הרי"ף בשמו והסכים עמו הדלכה רובנו. ומה שלא כתב רבינו שכך פסק הרי"ף, הוא לפי שנמשך אחר דברי הרא"ש, דכשכתב מחלוקת זו דרב האי ור"ח, לא

שמשום פקוח נפש ודאי מותר ליהנות ממעשה נסים, ומה גם שכתוב 'ותן לחם לכל בשר', והוא נתן זה לחיות, ולכן מותר כי אין להם לאכול אלא את זה. קא. לשון השולחן ערוך, מעשה יהיה לבעלה, כיצד, הכל כמנהג המדינה, מקום שדרכן לארוג, אורגת. לרקום, רוקמת. לטוות צמר או פשתים, טווה. ואם לא היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות האלו, אינו כופה אלא לטוות הצמר בלבד. דחקה עצמה ועשתה יותר מהראוי לה, המתור לבעל. קב. היינו לארוג ולרקום, כמנהג נשי העיר לעשות ממיני מלאכות אלו. או לטוות הצמר בלבד, כשדרך נשי העיר שלא לעשות שום מלאכה. קג. לשון החלקת מחוקק, ועשתה יותר מהראוי לה, דעת המגיד משנה (אישות פכ"א ה"ב), [שהמתור לבעלה], אפילו שעשתה בשעה שבני אדם ישנים, מכל שכן עשתה הרבה מלאכות ביחד שלא על ידי הדחק. ועיין בטור, הביא דעות בזה, מחלוקת רבינו תם ורב האי,

הַב"ח (סעיף י), שְׁהַמְנַהֵג הוּא שְׁלֵא לְהוֹצִיא מִיַּד הָאִשָּׁה שׁוֹם הַעֲדָפָה שְׁעַל יְדֵי הַדְּחָק, עכ"ל.
וְחִינּוּ 'וְתַקֵּם בְּעוֹד לַיְלָה', שְׂדַחְקָה עֲצֻמָּה לַעֲשׂוֹת יוֹתֵר מִן הָרְאוּי, וְאֵף עַל פִּי שְׁהַדִּין הוּא שְׁתַּהֲיָה לַעֲצֻמָּה,

זרע שְׂמִשׁוֹן הַמְּבַאֵר

הַרְאָיָה - הַבַּעַל שֶׁהוּא בֹא לְהוֹצִיא מִמּוֹן מֵאִשְׁתּוֹ, בִּטְעֵנָה שֶׁהוּא שְׁלוֹ, עֲלֵיו לְהוֹכִיחַ שֶׁהָאִמָּת כְּדַבְּרֵיו (ב"ק מו, א ועוד)^פ, וְכִיּוֹן שֶׁהַדִּין נִשְׂאָר בִּסְפֵק, אִי אִפְשָׁר לְהוֹצִיא הַמּוֹן מִמִּי שֶׁמוֹחֲזֵק בּוֹ, וּמִן הַדִּין הֵיחָד הָאִשָּׁה יִכּוּלָה לְהַחֲזִיק הַרְיוֹחַ לַעֲצֻמָּה, וְכִמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר, מִכָּל מְקוֹם, אוֹתָהּ 'אִשְׁתַּ חֵיל', 'וְתַתֵּן טְרַף' - הֵיא נֹתְנַת זֶה הַרְיוֹחַ - מֵהַ שְׁהַרְיוּחָ מִמָּה שֶׁדַּחְקָה עֲצֻמָּה לַעֲשׂוֹת מִלֵּאכָה יִתִּירָה, 'לְבַעֲלָהּ', 'לְבִיתָהּ' - כְּדִי לְהַבִּיא הַמּוֹזוֹן לְבֵנֵי הַבֵּית - לְבַעֲלָהּ וּלְיִלְדֶיהָ בְּרֹוּחַ, וְלֹא בְּצֻמְצוּם לְפִי מֵהַ שֶׁהַבַּעַל עֲצֻמוֹ מְרוּיחַ מִמַּעֲשֵׂי יָדָיו, כְּדִי שְׁתַּהֲיָה בְּרַבְּתַת הַבֵּית מְרַבָּה^פ - שֶׁתִּשְׂרָה בְּרַכָּה מְרֻבָּה וּשְׁפַע בְּבֵיתָהּ, כִּי תִיבַת 'טְרַף' הוּא לְשׁוֹן מּוֹזוֹן^ק, כְּפִנְדָּע בְּדַבְּרֵי חַז"ל (ראַה סְנַהֲרִין קַח, ב)^ט.

בְּמַדִּינּוֹת אֵלוֹ, שְׁלֵא לְהוֹצִיא מִיַּד הָאִשָּׁה בְּשִׁבִיל לִיתֵן לְבַעֲלָהּ, שׁוֹם הַעֲדָפָה - תּוֹסַפַּת רְיוֹחַ, שְׁהַרְיוּחָ הָאִשָּׁה עַל יְדֵי הַדְּחָק - עַל יְדֵי שְׂדַחְקָה אֵת עֲצֻמָּה לַעֲשׂוֹת מִלֵּאכָה יִתִּירָה, כִּיּוֹן שֶׁנַּחֲלָקוּ הַפּוֹסְקִים אִם הֵיא שִׁיכַת לְבַעַל, הַבַּעַל שֶׁהוּא בֹא לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה, עֲלֵיו הָרְאִיָּה, עכ"ל.^ל

לְפָנֵים מְשׁוֹרֵת הַדִּין הֵיא נּוֹתֵנַת לְבַעֲלָהּ אֵת הַהַעֲדָפָה שֶׁעַל יְדֵי הַדְּחָק
וְחִינּוּ מֵהַ שֶׁכְּתוּב 'וְתַקֵּם בְּעוֹד לַיְלָה', שְׁבִלִילָה בְּשַׁעָה שְׁבִנֵי אָדָם יִשְׁנִים וְאִינָם עֲסוּקִים בְּמִלֵּאכָה, דְּחָקָה עֲצֻמָּה לַעֲשׂוֹת מִלֵּאכָה יוֹתֵר מִן הָרְאוּי. וְאֵף עַל פִּי שְׁהַדִּין הוּא שְׁהַרְיוּחַ מִהַהַעֲדָפָה תַּהֲיָה לַעֲצֻמָּה, הוּאִילֵּי שְׁיֵשׁ מִחֲלָקַת בֵּין הַפּוֹסְקִים לְמִי שִׁיכִים אוֹתָן הַמַּעֲוֹת, וְהַמוֹצִיא מִחֲבָרָו עֲלֵיו

צִיּוֹנִים וּמְקוֹדוֹת

ק.ז. מְלִיצָה זוֹ, עַל פִּי לְשׁוֹן הַגְּמָרָא (כְּתוּבַת קָג, א). ק.ח. כִּן פִּירֵשׁ רִש"י (מְשֻׁלֵּי שֵׁם), 'טְרַף' - מּוֹזוֹן, 'וְחֹק' - הוּא מּוֹזוֹן הַקְּצוּב לְהֵם. ק.ט. לְשׁוֹן הַגְּמָרָא, 'וְהֵנָּה עֲלֶיהָ זֵית טְרַף בְּפִיָּה' (בְּרַאשִׁית ח, יא), אִמֵּר רַבִּי אֲלֵעֶזֶר, אִמְרָה יוֹנָה לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יֵהִיו מְזוֹנּוֹתֵי מְרוּרִים כְּזֵית וּמְסוּרִים בִּידֵךְ, וְאֵל הֵיחָד מִתּוֹקִים כְּדָבֵשׁ וּמְסוּרִים בִּיד בָּשָׂר וְדָם. מֵאִי מִשְׁמַע דְּהָאִי 'טְרַף' לִישְׁנָא דְּמוֹזוֹנֵי הוּא, דְּכִתְיִב (מְשֻׁלֵּי ל, ה) 'הִטְרִיפֵנִי לֶחֶם חֻקִּי'. וְזֶה לְשׁוֹן הַמְּדַרְשׁ (מְשֻׁלֵּי שֵׁם), וְאִין 'טְרַף' אֵלָא מְזוֹנּוֹת, שֶׁנִּאֵמַר (תְּהִלִּים קיא, ה) 'טְרַף נָתַן לִירֵאִיו' וְגו', וְאוֹמֵר 'וְתִבֵּא אֵלָיו הַיּוֹנָה לַעֲרֹב וְהֵנָּה עֲלֶיהָ זֵית טְרַף בְּפִיָּה' וְכו'. לְפִי דְּבַרֵּי רַבִּינוֹ עוֹלָה, שֶׁפִּירוּשׁ הַפְּסוּק 'וְתַקֵּם בְּעוֹד לַיְלָה' וְתַתֵּן טְרַף לְבֵיתָהּ חֻקִּי לְנִצְרַתָּהּ, אִין פִּירוּשׁוֹ שֶׁכְּשִׁמְקָמָה בְּאִמְצַע הַלֵּילָה הֵיא נּוֹתֵנַת אוֹי מּוֹזוֹן לְבֵנֵי בֵיתָהּ נִשְׁהִי לְכַאוּרָה קֶשֶׁה לְפָרֵשׁ כֵּן, שֶׁבְּאִמְצַע הַלֵּילָה שֶׁהוּא זְמַן

הַזְכוּר דַּעַת הַרִי"ף שֶׁהַסְּכִימִים עִם רַב הָאִי, וְטַעֲמוֹ שֶׁל הָרַא"ש הֵיחָ, שֶׁאִם הֵיחָ כּוֹתֵב דְּהַרִי"ף גַּם כִּן הַסְּכִימִים עִם רַב הָאִי, הֵיחָ מוֹבֵן דְּפוֹסֵק כִּן הַלְכָה כִּיּוֹן שֶׁהֵם רַבִּים, וְר"ח הוּא יַחֲדִי כִּנְגַדָם, עַל כֵּן לֹא הוֹכִיר בְּמַחֲלוּקַת זוֹ כִּי אִם רַב הָאִי עִם (ר"ח) [ר"ח], דְּשִׁקּוּלִין הֵן וְאִיכָא סְפִיקָא דְּדִינָא, וְהַמוֹצִיא מִחֲבָרָו עֲלֵיו הָרַאִיָּה, וְהוּי לַעֲצֻמָּה. וְלִכֵּן כְּתַב רַבִּינוֹ, וְא"א הָרַא"ש ז"ל הֵיבֵא דְּבַרֵּי שְׁנִיָּהֵם, וְלֹא פִּסַּק כְּמִי, דְּשִׁקּוּלִין הֵן. וְלְפִי עֲנִיּוֹת דַּעַתִּי נִרְאֵה דְּהַכִּי נִקְטִינָן, שְׁלֵא לְהוֹצִיא שׁוֹם הַעֲדָפָה שֶׁעַל יְדֵי הַדְּחָק מִיַּד הָאִשָּׁה, וְכִן נּוֹהֲגִין בְּמַדִּינּוֹת אֵלוֹ, וְיֵשׁ לוֹ יִסוּד עַל פִּי דַּעַת (ר"ח) [ר"ח] וְהָרַא"ש, וְדִלָּא כְּמוֹ שֶׁכְּתַב בְּשׁוּלְחַן עֵרוֹךְ (ס"א) בְּסַתֵּם כְּדַבְּרֵי הַרְמְב"ם. ק.ו. כְּדִי לְהוֹצִיא מִמּוֹן הַנִּמְצָא בְּחֻזְקָתוֹ שֶׁל אַחֵר, עַל הַתּוֹבַע לְהַבִּיא הוֹכַחָה לְזוֹכְרוֹ. וְכֵל שֶׁאִין לוֹ הוֹכַחָה בְּרוּרָה, אֵף שֶׁגַם נִתְּבַע אִין הוֹכַחָה, יִישָׂאֵר הַמּוֹן בְּחֻזְקַת הַמְּחֻזֵּק בּוֹ.

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמֵר, שְׁקָרָא
 וְעוֹד יֵשׁ לְפִי שְׁלֵא בָּא לְיָד בְּעֵלָה מִן הַדִּין,
 אֵלָא בְּשִׁבִיל שְׁהִיא מוֹחֶלֶת לוֹ פְּדֵי לְמַצָּא
 חֵן בְּעֵינָיו, נִמְצָא שְׁהוּא מוֹרֵף אוֹתוֹ
 מִמְּנָה. (ב) סנהדרין קח, ב). וְעוֹד יֵשׁ לוֹמֵר, שְׁקָרָא
 וְעוֹד יֵשׁ לְפִי שְׁלֵא בָּא לְיָד בְּעֵלָה מִן הַדִּין,
 אֵלָא בְּשִׁבִיל שְׁהִיא מוֹחֶלֶת לוֹ פְּדֵי לְמַצָּא
 חֵן בְּעֵינָיו, נִמְצָא שְׁהוּא מוֹרֵף אוֹתוֹ
 מִמְּנָה. (ב) סנהדרין קח, ב).

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמֵר, שְׁקָרָא
 וְעוֹד יֵשׁ לְפִי שְׁלֵא בָּא לְיָד בְּעֵלָה מִן הַדִּין,
 אֵלָא בְּשִׁבִיל שְׁהִיא מוֹחֶלֶת לוֹ פְּדֵי לְמַצָּא
 חֵן בְּעֵינָיו, נִמְצָא שְׁהוּא מוֹרֵף אוֹתוֹ
 מִמְּנָה. (ב) סנהדרין קח, ב).

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבָאָר

אשת חיל מפרנסת את שפחותיה מהתוספת במלאכתה
 וְעוֹד מִשְׁבַּח הַפְּסוּק אֵת הָאִשֶּׁת חֵיל,
 שְׁמַהֲמַעוֹת שְׁהַרְוִיחָה בְּמַה שְׁדַחֲקָה עֲצָמָה
 לַעֲשׂוֹת מִלֹּאכָה יִתִּירָה, הִיא נֹתְנַת מְזוּזָה
 הַרְּרוּחַ חֶ'ק לְנִצְרָתִיהָ, וְחֶ'ק הוּא נִמְי לְשׁוֹן
 מְזוּזָה פְּדִכְתִּיב (משלי ל, ח) ה'הַטְּרִיפְנִי לְחֶם
 חֶ'קִי, וְכִמּוֹ שְׁאִמְרוּ בַּגְּמֵרָא (ביצה טז, א) פ"ב.
 וְנִצְרָתִיהָ הֵן שְׁפַחְתוּתִיהָ פ"ב. וְבִיאוֹר הַפְּסוּק
 הוּא, שְׁהָאִשֶּׁת חֵיל, נֹתְנַת מְהַרְוִיחַ שְׁמַרְוִיחָה
 בְּמִלְאֲכָתָהּ הִיתִירָה, גַּם מְזוּנוֹת לַשְׁפַּחְתוּתִיהָ.

וכוונת השבח בזה היא, בהקדם מה
 דְּבִמְשַׁנָּה בְּפִרְקָא אֶף עַל פִּי (כתובות נט, ב) פ"ב
 תִּנְנָן, אִם אִשְׁתּוֹ הִכְנִיסָה לָּא - הִבִּיאָה לְבֵית
 בַּעֲלָהּ, שְׁפַחָה אַחַת - שְׁתַּעֲשֶׂה אֵת צַרְכֵי
 הַבַּיִת הַמוֹטְלִים עַל הָאִשָּׁה לַעֲשׂוֹת פ"ב, אֵינְיָהּ
 מוֹחֶלֶת וְכוּ' - אִין הָאִשָּׁה חֵיבַת לַטַּחֲוֹן

הבעל 'טורף' מה'אשת חיל' את ההעדפה שעל ידי הדחק
 וְעוֹד יֵשׁ לוֹמֵר בְּבִיאוֹר תִּיבַת 'טַרְף',
 שְׁקָרָא הַפְּסוּק 'טַרְף' וְלֹא נִקַּט לְשׁוֹן מְזוּזָה,
 לְפִי שְׁהַרְוִיחַ מִמָּה שְׁדַחֲקָה עֲצָמָה לַעֲשׂוֹת
 מִלֹּאכָה בְּלִילוֹת, לֹא בָּא לְיָד בְּעֵלָה מִן הַדִּין,
 שְׁהִיא מִחַמַּת הַסַּפֵּק לְמִי שְׁיִיכִים אוֹתָן
 הַמַּעֲוֹת, אִינּוּ יוֹכֵל לְהוֹצִיאָה מִיָּדָה, וְכִמּוֹ
 שְׁנִתְבָּאָר, אֵלָא בְּשִׁבִיל שְׁהִיא מוֹחֶלֶת לָּא
 רִיוּחַ זֶה, פְּדֵי לְמַצָּא חֵן בְּעֵינָיו בְּכַךְ שְׁהִיא
 מְסִיעֵת לַפְּרִנְסַת הַבַּיִת, וְשִׁבְרַת הַבַּיִת תְּהִיָּה
 מְרוּבָה, נִמְצָא שְׁכֹאִלוֹ הוּא - בַּעֲלָה, מוֹרֵף -
 חוֹטֵף אוֹתוֹ רִיוּחַ מִמְּנָה, שְׁהוּא כְּלִקִּיחַת דְּבַר
 שְׁלֵא עַל פִּי דִין, כִּיוֹן שְׁמַחִילָתָהּ בָּאָה בְּשִׁבִיל
 לְמַצּוֹא חֵן בְּעֵינָיו, וְאִינְיָהּ כְּמַחִילָה סַתֵּם, וְלַכֵּךְ
 דְּקִדְקַת הַפְּסוּק לְכַתוּב נִתִּינָתָה אֵת הַרְוִיחַ
 לְצוּרֵךְ הַמְּזוּזָה, בְּלִשׁוֹן 'טַרְף'.

צִיּוֹנִים וּמִקּוּדוֹת

אמהותיה שהיו משמשות אותה. וברמב"ן על הפסוק
 (שמות לג, יא) 'ומשרתו יהושע בן נון נער', עיין שם
 בהרחבה. וזהו שלא כמו שביאר התרגום כאן,
 ש'נערותיה', הן לידיה. ולהלן בסיום הדברים מוסיף
 רבנו לחזק פירוש זה, ממה שדקדק הכתוב לומר
 'לנערותיה', דמשמע שהם רק שלה ולא של בעלה,
 וזה שייך רק בשפחותיה שהכניסה לו.
 קיד. לשון המשנה, ואלו מלאכות שהאשה עושה
 לבעלה, טוחנת, ואופה, ומכבסת, מבשלת, ומניקה
 את בנה, מצעת לו המטה, ועושה בצמר. הכניסה לו
 שפחה אחת, לא טוחנת, ולא אופה, ולא מכבסת.
 שתיים, אין מבשלת, ואין מניקה את בנה. שלש אין
 מצעת לו המטה, ואין עושה בצמר. ארבע, יושבת
 בקתדרא. רבי אליעזר אומר, אפילו הכניסה לו מאה
 שפחות, כופה לעשות בצמר, שהבטלה מביאה ליד
 זימה. קטו. הרע"ב (שם פ"ה מ"ה) פירש,
 דהיינו שהכניסה לו מעות או נכסים, כדי לקנות בהם
 שפחה.

השינה, אין בני ביתה זקוקים למוזנות, אלא כך הוא
 פירוש הפסוק, וְנִמְצָא בְּעוֹד לִלְחָה, וְנִזְדַּרְזָה הוֹסִיף
 בְּמִלְאֲכָה, וְמַהֲרִיחַ שֶׁל אוֹתוֹ תוֹסַפַּת מִלֹּאכָה, וְנִמְצָא
 עָרַף לְבִיתָהּ גו', וְלֹא שְׁמַרָה אוֹתוֹ רִיוּחַ לַעֲצָמָה.
 וראה אלשיך (פסוק טו) שפירש כעין פירוש רבנו,
 שאשת חיל קמה וניעורה בלילה להוסיף במלאכתה,
 בשביל שיהיה לו מעות הרבה, ולא כפשוט הכתוב
 שהיא קמה בלילה בשביל להאכילם ממש.
 קי. כיון שהיא מחלוקת הפוסקים אם הוא שלו או
 שלה, והמוציא מחבירו עליו הראיה, כפי שהתבאר
 לעיל. קיא. לשון הפסוק, שְׁוֹא וְדָבַר פְּנֵי
 הַרְּחֵק מִמֵּינִי רֹאשׁ וְעָשָׂר אֶל תִּתֵּן לִי הַטְּרִיפְנִי לְחֶם
 חֶ'קִי. קיב. לשון הגמרא, מאי משמע דהאי
 'חקי' לישנא דמוזני הוא, דכתוב (בראשית מז, כב)
 'ואכלו את חוקם אשר נתן להם פרעה', מר זוטרא
 אמר מהכא, 'הטריפני לחם חקיי'.
 קיג. וכדלהלן בהמשך דברי רבנו. וראה שמות (ב, ה)
 ונערותיה הולכות, שפירש האבן עזרא, שהן

דוחקת עצמה להביא רוח יותר, פְּדִי לִזְוֹן אֶת שְׁפָחוֹתֶיהָ שֶׁהֵן 'נְעֻרוֹתֶיהָ' מִמֶּשׁ.

זְמָמָה שְׂדֵה' וכו', מהרוח שעושה בשביל שדוחקת עצמה ונותנתו לבני ביתה למוזן מרבה ולברכת הבית, מה שמשתיר ממנו, כתבו הפוסקים הנ"ל שאף על פי שאין

טוחנת וכו', ויש מחלקת בין הפוסקים, אם אלו השפחות חייב הבעל לזונם, או אם חייבת היא, ועיין בחדושי ריטב"א (ד"ה הכניסה) ובתוספות (שם סא, א ד"ה הכניסה). והואיל שיש מחלקת בזה הרוח של העדפה על ידי הדחק, אם הוא לבעל או לאשה, ויש מחלקת אחר מי מהם חייב לזון את שפחותיה, היא

זרע שמשון המבאר

את שפחותיה. לכן היא - האשת חיל', דוחקת את עצמה לעשות מלאכה יתירה, כדי להביא רוח יותר, כדי לזון באותו עודף ריוח, את שפחותיה^{קכ}, שהן נְעֻרוֹתֶיהָ מִמֶּשׁ - הם שלה וקניינה בלחוד, ואילו בניה, הלא הם גם של בעלה^{קכט}.

מהנשאר מהמעות שהרויחה ע"י הדחק קונה האשת חיל' שדה לנכסי מלוג ונוטעת גפנים ונוספים בכרם שיש לבעלה זְמָמָה שְׂדֵה וּמְקַתְהוּ, מִפְּרִי כִפְיָהּ נִטְעָה כְּרָם'. יש לבאר הפסוק כהמשך שבח האשת חיל האמור בפסוקים הקודמים. והיינו, שמהרוח שעושה - שמרויחה האשת חיל', בשביל - על ידי שדוחקת עצמה לעשות מלאכה יותר ממה שחייבת, ונותנתו לבני ביתה, למוזן מרבה ולברכת הבית, מה שמשתיר ממנו - מהריוח, כתבו הפוסקים הנ"ל^{קכ}, שאף על פי שאין מוציאים אותו -

חטים, ולאפות לחם בשביל בעלה, לפי ששפחתה תעשה כן במקומה. ויש מחלקת בין הפוסקים, אם אלו השפחות שהאשה מכניסה לבעלה, חייב הבעל לזונם - ליתן להם מזונות מנכסיו, שכיון שהסכים להכניס השפחה לביתו, נכלל בכך שהסכים לזון אותה. או אם חייבת היא - האשה לזונם מנכסיה, שאם הבעל יזון אותה, נמצא שהוא מפסיד דמי מזונות אלו. ועיין בחדושי הריטב"א (ד"ה הכניסה)^{קכ}, ובתוספות (שם סא, א ד"ה הכניסה)^{קכ}, שנחלקו בזה.

והואיל שיש מחלקת בזה הרוח של העדפה על ידי הדחק - מה שהאשה מרויחה ממה שדוחקת את עצמה לעשות מלאכה בלילה, אם הוא שייך לבעל או לאשה, וכמו שהתבאר לעיל, ויש גם מחלקת אחר - אחרת, מי מהם - הבעל או האשה, חייב לזון

ציונים ומקורות

את אשתו ממלאכה. קיז. לשון התוספות, הכניסה לו שפחה אחת, קצת תימה, אם הוא זן אותה, אם כן מה מרויח הבעל, דבלא שפחה היא היתה עושה הכל, ולא היה זן אלא אותה לבדה, ועתה זן אותה ואת שפחתה, ע"כ. קיח. פירוש, שבגלל שמן הדין המעות נשארים בידה, מחמת הספק, אם כן יש לה מעות לפרנס את השפחה ואינה צריכה שהבעל יפרנסה, ולכן היא מתאמצת לעבוד על ידי הדחק. קיט. ולכך ראוי לפרש כוונת תיבת נְעֻרוֹתֶיהָ, שהכוונה על שפחותיה. קכ. זה לשון הבית שמואל (שם סק"ב), כתבו תוספות בכתובות דף נ"ט (ע"א ד"ה רבי עקיבא) וביבמות דף צ"ג (ע"א ד"ה רבי עקיבא) ובמרדכי (כתובות סימן קצ),

קטז. לשון הריטב"א, הכניסה לו שפחה אחת לא טוחנת וכו'. יש שפירשו, דדוקא כשהיא זנה את שפחותיה אלו, דאי הוא חייב לזונם, מה הרויח כדאוקמה ליה איתתא בחריקאי, אדרבה טורח והוצאה הן לו, וכן פירש רבינו שמשון ז"ל. ויש לומר, דכיון שהכניסה לו בנדוניא או בנכסי מלוג, ויש לו זכות בהן, הוא חייב לזונן, ועל מנת כן נכנסה וכאילו קיבל עליו בפירוש נמי שתפטר היא ממלאכות אלו, וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל (הלכות אישות פכ"א ה"ח), והכין פשטא דמתניתין. ובתוספות הרא"ש (שם סא, א ד"ה ותימא) תירץ גם כן את קושיית התוספות, וז"ל, יש לומר, דמילתא דפשטא היא, שכל אדם היה רוצה לזון שפחה אחת, כדי לפטור

דְּכַתְּבוֹת דָּף ע"ט (עמוד א), פְּשִׁיטָא,
אַרְעָא וּבְתִי, אַרְעָא.

וְאִם פְּכַר יֵשׁ לְפַעַל פְּרָם שְׁצַרְיָה
הוֹצֵאָה מְרַבָּה לְזַמְר וּלְתַקֵּן
הַפְּרָם, הוֹאִיל שֵׁישׁ בּוֹ רוּחַ גְּדוֹל, וְכַמוֹ

מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִמְּנָה, מִכָּל מְקוֹם יֵשׁ לוֹ
דִּין נְכִסֵי מְלוֹג וְהַבְּעַל אוֹכַל פְּרוֹת, וְאִם
הִיא חוֹשֶׁבֶת לְקִנּוֹת מִמְּנוּ שְׁדֵה, בְּנֻדְאֵי
שְׁתוּכַל לְקַח, וְזֶהוּ 'זְמַמָּה שְׁדֵה
וּתְקַחְהוּ, דְּהִכֵי אֲמַרְיִנן בְּפָרְק ח'

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאָר

ע"ט (עמוד א), פְּשִׁיטָא^{קכ} - דִּין זֶה, שִׁיבוּר
לְהֵלֵךְ, פְּשוֹט הוּא, וְאִין בּוֹ מַחְלוּקַת, אַרְעָא
וּבְתִי, אַרְעָא. - אִם נִפְלוּ לֵאשָׁה כִסְפִים
בִּירוּשָׁה, וְהֵם נִעְשִׂים נְכִסֵי מְלוֹג, וְנַחֲלָקוּ
הַבְּעַל וְהָאִשָּׁה בִּינֵיהֶם אִם לְקִנּוֹת קִרְקַע
הִרְאוּהָ לְזִרְעֵהָ, אוֹ לְקִנּוֹת בְּתִים, הַדִּין הוּא
שְׁקוּנִים בְּהֵם קִרְקַע, מִפְּנֵי שֶׁשְׂכָרָה מְרוּבָה
וְאִינָה מְרַקְבַת, אֲבָל הַבְּתִים כִּיּוֹן שֶׁהֵם שֶׁל
עַץ, הֵם נִרְקָבִים אַחַר זִמְן^{קכב}.

וּמָה שֶׁכְּתוּב בְּסוֹף הַפְּסוּק 'מִפְּרֵי כִפְיָהּ
נִטְעָה פְּרָם', מוֹכֵרָח לְבֵאֵר^{קכג}, שֶׁכֵּךְ הוּא
פִּירוּשׁ הַפְּסוּק, וְאִם פְּכַר יֵשׁ לְפַעַל שְׁלָה,
אִיזָה פְּרָם, שְׁצַרְיָה הוֹצֵאָה מְרַבָּה - לְהוֹצִיא
כִסְפִים מְרוּבִים, וְטוֹרַח גְּדוֹל, לְזַמְר - לְקִצּוֹץ
אֵת זְמוּרוֹת הַגֶּפֶן, כְּדִי שֶׁהַגֶּפֶן לֹא

אֵת הִירוּחַ שֶׁהִירוּחָה בְּמָה שֶׁדַּחֲקָה הָאִשָּׁה
אֵת עֲצָמָה לְעִשׂוֹת מְלֹאכָה יִתִּירָה, מִמְּנָה,
לִיתְנָה לְבַעֲלָהּ, מִכָּל מְקוֹם, יֵשׁ לוֹ דִּין
נְכִסֵי מְלוֹג^{קכד}, וְהִינּוּ שְׁקוּנִים בְּמַעוֹת אֵלּוּ
קִרְקַע, וְגוֹף הַקִּרְקַע שִׁיךְ לֵאשָׁה, וְהַבְּעַל
אוֹכַל פְּרוֹת הַקִּרְקַע, שֶׁהִירוּחַ הַיּוֹצֵא
מִקִּרְקַע זֶה שִׁיךְ לְבַעַל^{קכה}. וְאִם הִיא
חוֹשֶׁבֶת לְקִנּוֹת מִמְּנוּ - מִהֵנְשָׂאֵר מִהִירוּחַ,
שְׁדֵה הִרְאוּהָ לְזִרְעֵהָ, בְּנֻדְאֵי שְׁתוּכַל לְקַח
- לְקִנּוֹתוֹ.

וְזֶהוּ פִירוּשׁ הַפְּסוּק 'זְמַמָּה שְׁדֵה וּתְקַחְהוּ'
- ה'אִשָּׁת חִילִי חִשְׁבָה^{קכז} לְקִנּוֹת מִהִירוּחַ, שְׁדֵה
הִרְאוּהָ לְזִרְעֵהָ, וְאִכְּן כֵּן עֲשֵׂתָה וּקִנְתָּה
אוֹתוֹ. וְהִיא נִגְהָה בְּזֶה כְּדִין, וְחָל קִנְיִינָה,
דְּהִכֵי אֲמַרְיִנן בְּגִמְרָא בְּפָרְק ח' דְּכַתְּבוֹת דָּף

צִיּוּנִים וּמְקוּדוֹת

אִם לְקִנּוֹת בְּתִים אוֹ דְקָלִים, קוּנִים בְּתִים, לְפִי שֶׁהִירוּחַ
שְׂבָא מִהַבְּתִים, מְרוּבָה יוֹתֵר מִהִירוּחַ שְׂבָא מִהַדְקָלִים,
כִּיּוֹן שֶׁהַדְקָלִים עֲשׂוּיִים לִיבֵשׁ. וְאִם הַתּוּכּוּחוֹ אִם
לְקִנּוֹת דְקָלִים אוֹ שְׂאֵר אֵילָנוֹת, קוּנִים דְקָלִים, לְפִי
שֶׁדְקָלִים מִתְקַיְיִמִים יוֹתֵר מִשְׂאֵר אֵילָנוֹת. וְאִם
הַתּוּכּוּחוֹ אִם לְקִנּוֹת אֵילָנוֹת אוֹ גֶפֶןִים, קוּנִים אֵילָנוֹת.
לְפִי שֶׁאֵילָנוֹת מִתְקַיְיִמִים יוֹתֵר מִגֶּפֶןִים. וְכֹלֵל הַדְּבַר
הוּא, שֶׁבְּכָל הָאוֹפְנִים שְׁקוּנִים מִמַּעוֹת נְכִסֵי מְלוֹג דְּבַר
שְׂעוּשָׁה פִירוֹת, אִם הַבְּעַל אוֹמֵר, כֵּךְ וְכֵךְ יִלְקַח בְּהֵם,
וְהָאִשָּׁה אוֹמֵרָת, אִינִי לוֹקַחַת בְּהֵם אֵלָא כֵךְ וְכֵךְ,
לוֹקַחִים דְּבַר שְׁפִירוֹתֵינוּ מְרוּבִים וְיִצִיאָתוֹ מוֹעֵטָה, בִּין
שְׁהִיָּה הַדְּבַר כְּרִצּוֹנָא אוֹ כְּרִצּוֹנָה. ע"פ שו"ע (אה"ע
סִימָן פֶּה ס"ג). קְבָב. ע"פ רש"י בְּמַהְדוּרָא
(הו"ד בְּשִׁטְמ"ק שֶׁם ד"ה פְּשִׁיטָא). קְבָב. שְׁהִי אִין
לְפָרְשׁוֹ כְּפִשְׁטוֹ, שֶׁה'אִשָּׁת חִילִי קוּנָה כְּרָם, אוֹ נוֹטַעַת
גֶּפֶןִים בְּקִרְקַע, מִהַמַּעוֹת שֶׁהִירוּחָה, שֶׁהֵם כְּמוֹ נְכִסֵי
מְלוֹג נֹכְפִי שֶׁהַתְּבֵאֵר לְעִיל, שֶׁהַמַּעוֹת שֶׁמְרוּיַחָה מִמָּה
שֶׁדוּחַקַת עֲצָמָה לְעִשׂוֹת מְלֹאכָה יִתִּירָה, מִסְּפַק דִּינָם
כְּמוֹ מַעוֹת נְכִסֵי מְלוֹג, וְהִינּוּ שְׁקוּנִים בְּהֵם קִרְקַע,
שֶׁהַקֵּץ יִהְיֶה שְׁלָה, וְהַבְּעַל יִכָּלֵל הַפִּירוֹת, שֶׁהִי
מְבוּאֵר בְּגִמְרָא (כְּתוּבוֹת שֶׁם), שְׁעִדָּף לְזִרְעֵה וְזַעֲמֵם

מִה שִׁיךְ לָהּ, לוֹקַחִים בְּהֵם קִרְקַע, וְהוּא אוֹכַל
פִירוֹת. קְבָב. נְכִסֵי מְלוֹג, הֵם נְכִסִים שֶׁהָאִשָּׁה
הִבִּיאָה לְבַעֲלָהּ עִם נִישׁוּאִיהָ, וְלֹא נִרְשָׁמוּ בְּכַתּוּבָה, אוֹ
נְכִסִים שְׂבָאוּ לָהּ בִּירוּשָׁה אוֹ בְּמַתְנָה אַחֲרֵי נִישׁוּאִיהָ.
וְנְכִסִים אֵלֶּה, שִׁיכִים לֵאשָׁה כְּלָבָד, אִךְ הַבְּעַל זֹכָאֵי
לִיהֵנוֹת מִן ה'פִירוֹת' [-הִירוּחִים] שֶׁל נְכִסִים אֵלּוּ. אִם
נִתְגַרְשָׁה הָאִשָּׁה אוֹ שִׁמַּת בַּעֲלָהּ, הָאִשָּׁה מִקְּבֵלַת נְכִסִים
אֵלּוּ כְּפִי שֶׁהֵם, בִּין אִם נִשְׁתַּכְּחוּ אוֹ שֶׁנִּפְסְדוּ, וְאִין
בַּעֲלָהּ אַחֲרָאֵי עַל הַפְּסֵד. נְכִסִים אֵלּוּ נִקְרָאִים 'נְכִסֵי
מְלוֹג', מִלְשׁוֹן מְלִיגָה, שֶׁפִירוּשָׁה מְרִיטַת נוֹצוֹת,
כְּלוּמֵר, שֶׁהַבְּעַל מוֹלֵג נְכִסִים אֵלּוּ כְּמִלִּיגַת הַתְּרַנְגּוּלִים,
וְאִינוּ חַיִּיב בְּאַחֲרֵיתוֹם. ע"פ רש"י (יְבֻמוֹת סז, א ד"ה
אֵלֶּמְנָה), ר"ע (שֶׁם פ"ז מ"א). קְבָב. וְהִינּוּ שְׂאֵם
גְּדֻלוֹ פִירוֹת בְּשִׁדְהָ שֶׁל נְכִסֵי מְלוֹג, הַפִּירוֹת הֵם לְבַעַל.
וְאִם הִיָּה בֵּית שֶׁל נְכִסֵי מְלוֹג וְהַשְׂכִּירוֹ אוֹתוֹ לְאַחֲרִים,
הַבְּעַל זוֹכֵה בְּדַמֵי הַשְׂכִּירוֹת. קְבָב. 'זְמַמָּה', הוּא
לְשׁוֹן מַחֲשָׁבָה. עַל פִי אֲבָן עֲזָרָא וְשְׂאֵר מִפְּרֻשִׁים שֶׁם.
קְבָב. לְשׁוֹן הַגְּמְרָא, פְּשִׁיטָא, אַרְעָא וּבְתִי, אַרְעָא. בְּתִי
וְדִיקְלִי, בְּתִי. דִיקְלִי וְאֵילִנִי, דִיקְלִי. אֵילִנִי וְגוֹפְנִי,
אֵילִנִי. פִירוּשׁ, אִם הַתּוּכּוּחוֹ הַבְּעַל וְהָאִשָּׁה, אִם לְקִנּוֹת
מִהַמַּעוֹת קִרְקַע אוֹ בְּתִים, קוּנִים קִרְקַע. וְאִם הַתּוּכּוּחוֹ

שָׁפְתָבוּ הַתּוֹסְפוֹת שֵׁם בְּתָבוֹת ד"ה אֵילָנִי וְכו', 'מִפְרֵי כִפְיָהּ נִטְעָה פָּרֶם', דוֹחֶקֶת עֲצָמָה וְנוֹטְעַת הַפָּרֶם וְטוֹרַחַת לְעַבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ, מְלַבֵּד חַיִּיב מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ שֶׁכָּבֵר הִיא מוֹחִיבַת לַעֲשׂוֹתָם,

לְהִבְיָא עֶשֶׂר לְבַעְלָהּ. אִי נִמְי יֵשׁ לֹאמֵר, דְּכִי אֲמַרִּינָן הָתָם בְּתָבוֹת, אֵילָנִי וְגוֹפְנִי, אֵילָנִי, שֶׁהוּא מְעַכֵּב בְּיָדָהּ שְׁלֵא לְקַנּוֹת הַפָּרֶם, הֲנִי מִיְלִי לְהוֹצִיא הַמְעוֹת בְּגִפְנִים

זרע שמשון המבואר

יתקלקלו^{קכ}, וְזִתְקָן אֶת הַפָּרֶם, הוֹאִיל שִׁישׁ בּוֹ רִיחַ גְּדוֹל, לְמִי שֶׁעוֹבְדוֹ וְשׁוֹמְרוֹ כְּרֹאוֹ, שְׂגָדְלִים בְּכַרְמוֹ עֲנָבִים מְשׁוֹבְחִים הַנִּמְכָּרִים בִּיּוֹקֵר, וְכִמּוֹ שָׁפְתָבוּ הַתּוֹסְפוֹת שֵׁם בְּתָבוֹת ד"ה אֵילָנִי וְכו'^{קכב}. אִזִּי ה'אֵשֶׁת חִיל' מִפְרֵי כִפְיָהּ נִטְעָה פָּרֶם, כְּלוֹמֵר, הִיא דוֹחֶקֶת אֶת עֲצָמָה לְהוֹצִיא אֶת הַהוֹצָאוֹת הַרְבוּת וְטוֹרַחַת הַרְבֵּה^{קכג}, וְנוֹטְעַת אֶת הַפָּרֶם - מוֹסִיפָה לְנִטְוֹעַ בַּהּ אֵילָנִי גִפְנִים, כְּפִי הַרְאוֹי בְּכַרְם זוֹ, וְגַם הִיא טוֹרַחַת לְעַבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ, כְּדִי שְׁלֵא יִתְקַלְקְלוּ הַגִּפְנִים^{קכד}, מְלַבֵּד מֵה שֶׁהִיא טוֹרַחַת לְמַלֵּא אֶת חַיִּיב מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ בַּעֲבוּדַת טוֹיִית הַצֶּמֶר, שֶׁכָּבֵר הִיא מוֹחִיבַת לַעֲשׂוֹתָם, כְּכֹל אֵשֶׁה, וּבַעֲלָהּ יִכּוֹל לְהַכְרִיחָהּ לֶכֶךְ, הִרִי הִיא טוֹרַחַת גַּם בַּעֲבוּדַת הַכֶּרֶם, שׁוֹה יוֹתֵר מִחַיִּיבָהּ, כְּדִי

לְהִבְיָא עֶשֶׂר לְבַעְלָהּ - עַל יְדֵי הַרִיחַ הַגְּדוֹל שִׁירוּיָה מִהַעֲנָבִים שִׁיגְדֵלוּ בְּכַרְם, אַחֲרֵי שֶׁהִיא תוֹרַחַת בַּעֲבוּדָתָהּ וּבְשִׁמְרָתָהּ.

הִיא נוֹטְעַת כֶּרֶם חָדָשׁ שְׁמוּצִיא רִיחַ גְּדוֹל עִם הוֹצָאוֹת קִטְנוֹת אִי נִמְי יֵשׁ לֹאמֵר - עוֹד יֵשׁ לְבֹאֵר כּוֹנֵנַת מֵאֵמֶר הַכְּתוּב שֶׁהָאֵשֶׁת חִיל נִטְעָה כֶּרֶם, שְׁלֵא יִסְתוֹר אֶת הַמְּבֹאֵר בְּכְתוּבוֹת (שם), שְׁעֲדִיף לְנִטְוֹעַ שְׁאֵר אֵילָנוֹת מְלִנְטוֹעַ כֶּרֶם. דְּכִי אֲמַרִּינָן הָתָם בְּתָבוֹת, אֵילָנִי וְגוֹפְנִי - אִם נִפְלוּ לִיד אֵשֶׁה מְעוֹת, וּבַעֲלָהּ חֲפִץ שֶׁתִּקְנֶה בָּהֶם שְׁאֵר אֵילָנוֹת וְלֹא כֶּרֶם^{קכה}, וְהִיא חֲפִיצָה לְקַנּוֹת כֶּרֶם, הַדִּין הוּא שְׁקוֹנִים בָּהֶם אֵילָנִי - שְׁאֵר אֵילָנוֹת^{קכז}, לְפִי שֶׁהוּא מְעַכֵּב בְּיָדָהּ שְׁלֵא לְקַנּוֹת הַפָּרֶם, הֲנִי מִיְלִי - דִּין זֶה אִמּוֹר רַק אִם הָאֵשֶׁה חֲפִצָה לְהוֹצִיא הַמְּעוֹת

ציונים ומקורות

דְּדַקְלֵי עֲדִיפֵי בּוֹה, שְׁאִין צָרִיךְ לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶם כְּלוֹם כְּדִי לְתַקְנָן, אֲבָל גִּפְנִים צָרִיכִין יִצְיָאָה מְרֻבָּה, לִזְמַר וּלְתַקְנָן הַכֶּרֶם, דָּאִם לֹא כֵן, מִתְקַלְקֵל, וְמִי שִׁיכּוֹל לְטְרוּחַ לְעוֹבְדֵם וְלְשׁוֹמְרֵם כְּרֹאוֹ, יֵשׁ בְּהֵן רִיחַ גְּדוֹל. קכט. רָאָה דְּבַרְבְּרִי רַבִּינוּ בְּפִרְשַׁת מִקֵּץ (עֲנִינֵי חֲנוּכָה אוֹת ב), שֶׁהַלְשׁוֹן 'פְּרִי' שִׁייךְ עַל מַה שְׁדוּחֶקֶת עֲצָמָה לַעֲשׂוֹת יוֹתֵר מִהַטְּבַע כְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ, שֶׁהוּא נִחְשָׁב כְּמוֹ 'פְּרִי חֲדָשׁ'. קכ. פִּירוּשׁ, וְמָה שֶׁנִּאֵמַר 'מִפְרֵי כִפְיָהּ נִטְעָה פָּרֶם', אִין פִּירוּשׁוֹ שֶׁנִּטְעָה כֶּרֶם חָדָשׁ בִּיגִיעַ כִּפְיָהּ, אֲלֵא שִׁיגִיעָה וְטוֹרַחַת לְנִטְוֹעַ בְּכַרְם שֶׁכָּבֵר הִיא לְבַעֲלָהּ, גִּפְנִים נוֹסְפִים כְּפִי הַרְאוֹי, וְעוֹד יִגִּיעָה לְשִׁמּוּר עַל כֶּרֶם בַּעֲלָהּ שְׁלֵא יִתְקַלְקֵל, כְּדִי שִׁיֵּצֵא רִיחַ גְּדוֹל מִהַעֲנָבִים שִׁיגְדֵלוּ בְּכַרְם. קכא. רָאָה בְּהַעֲרָה לְעִיל בְּסִמּוּךְ דְּבַרְי הַתּוֹסְפוֹת, שֶׁבְּכַרְם יֵשׁ יִצְיָאָה מְרֻבָּה, לִזְמַר וּלְתַקְנָן הַכֶּרֶם. קכב. וְכֵן הוּא הַדִּין גַּם לְהִיפֹךְ, אִם הַבַּעַל רוֹצֵה שֶׁתִּקְנֶה כֶּרֶם, וְהָאֵשֶׁה חֲפִצָה לְקַנּוֹת שְׁאֵר אֵילָנוֹת, הַדִּין הוּא שְׁקוֹנִים שְׁאֵר אֵילָנוֹת.

בְּקַרְקַע, אוֹ לְבִנוֹת בְּתִים, וְאִפִּילוֹ לְנִטְוֹעַ שְׁאֵר אֵילָנוֹת, מְלִנְטוֹעַ גִּפְנִים [שֶׁהִרִי אִמְרוֹ שֶׁם, פְּשִׁטָּא, אֲרַעָא וּבְתִי, אֲרַעָא. בְּתִי וְדִיקְלִי, בְּתִי. דִּיקְלִי וְאֵילָנִי, דִּיקְלִי. אֵילָנִי וְגוֹפְנִי, אֵילָנִי. וּמְבֹאֵר, שֶׁהַגִּפְנִים גְּרוּעִים יוֹתֵר מִקְרַקַע לְזוֹרִיעָה, מְבַתִּים, מְדַקְלִים, וּמִשְׁאֵר אֵילָנוֹת] וְאִם כֵּן מִפְנֵי מַה נִּטְטַח הַפְּסוּק לֹאמֵר 'נִטְעָה כֶּרֶם', וְלִכְךָ מוֹכְרָחִים לְפָרֵשׁ הַכּוֹנֵנָה שֶׁה'אֵשֶׁת חִיל' טוֹרַחַת לְתַקְנָן אֶת הַכֶּרֶם שֶׁל בַּעֲלָהּ אִף כְּשִׁישׁ בּוֹה הוֹצָאָה מְרֻבָּה, וְכַחֲשֵׁן דְּבַרְי רַבְּנֵי. וְנִרְאִים כֵּן הַדְּבָרִים בְּכוֹנֵנַת רַבִּינוּ, עַל פִּי מַה שֶׁכָּתַב בְּהַמְשַׁךְ דְּבַרְיוֹ בְּפִירוּשׁ הַשְּׁנִי, לְהֵלֵךְ בְּסִמּוּךְ. קכז. עַל פִּי תוֹס' הַרְאוֹשׁ (ד"ה אֵילָנִי). קכח. לְשׁוֹן הַתּוֹסְפוֹת, אֵילָנִי וְגוֹפְנִי אֵילָנִי, מִשְׁמַע דְּגוֹפְנִי [אֵילָנִי גִפְנִים] גְּרִיעֵי מֵאֵילָנִי, וְכֵן שֶׁכֵּן מְדַקְלֵי דְּעֲדִיפֵי מֵאֵילָנִי, וְקִשָּׁה, דְּאִמְרִינָן בְּהַחֻבֵּל (ב"ק צב, א), אִרְסִיָּה דְּשְׁמוּאֵל אֵייתִי לִיהַ תְּמִירִי, טַעֲמִינְהוּ טַעֲמָא דְּחִמְרָא, אִמְרֵי קָא מְכַחֲשִׁי בְּגוֹפְנָא כּוֹלֵי הָאִי, אִמְרֵי לִיהַ, לְמַחַר אֵייתִי לִי מְקוֹרִיָּהּ, מִשְׁמַע דְּגוֹפְנִי עֲדִיפֵי מְדַקְלֵי. וְיֵשׁ לֹאמֵר,

'חַגְרָה בַּעֲזוֹ מִתְנִיחַ' וְכוּ, לְפִי שְׁעֵתָה צְרִיכָה לְטַרַח לְזַמֵּר וּלְתַקֵּן הַפָּרִם וְלַעֲבֹד בַּקְּרָקַע, וְשָׂמָא מִחֲמַת הַפֶּרֶח הִזָּה שְׂאִינוּ רְגִיל בְּאִשָּׁה, תַּפֵּל חַגוּרְתָּהּ וַיִּפְּלוּ מִלְבוּשֵׁיהָ וְתַגְלָה עָרוּתָהּ, אוּ יִתְרֵהּ יִרְעוּתֶיהָ יוֹתֵר מִדְּאִי, וְהוּא דִּבְרַר מִגְּנָה אִפְּלוּ שְׁתֵּהִיָּה פַּעַם אַחַת

שְׁקָרוּבִים לְהִתְקַלְקֵל, וְלֹא נִשְׁאַר בָּהֶם לֹא קָרָן וְלֹא רוּחַ, שְׁהוֹאִיל שֶׁכָּבַר הֵם גְּפָנִים גְּדוּלִים, צְרִיף לְתֵן פְּדֵי שְׁוִיָּם. אֲבָל זֹאת הָאִשָּׁה לְאַחַר שֶׁלְקַחָה שָׂדֶה, הִיא לְעֲצֻמָּה נוֹטֵעַת הַפָּרִם בְּלִי הוֹצָאת מְעוֹת כָּלָל, שְׁבֹנָה יֵשׁ רוּחַ גְּדוּל פֶּנִּ"ל, וְאֵף אִם יִתְקַלְקֵל הַפָּרִם, חוֹזֵר לְהִיּוֹת שָׂדֶה כְּבִתְחִלָּה.

זרע שמשון המבואר

הזירות שלא תיפגע צניעותה מחמת כובד מלאכתה

ובפסוק הבא נאמר 'חַגְרָה בַּעֲזוֹ מִתְנִיחַ וְתֹאמֵץ זְרַעוּתֶיהָ'^{קל}. והוא המשך לשבח האמור בפסוקים הקודמים, לְפִי שְׁעֵתָה לאחר שעוסקת בעבודת השדה או הכרם אשר קנתה בממון שלה, צְרִיכָה ה'אשת חיל', לְטַרַח לְזַמֵּר - לחתוך הזמורות והענפים, כשביל שיגדלו יפה, וּלְתַקֵּן הַפָּרִם, וְלַעֲבֹד בַּקְּרָקַע, וְשָׂמָא מִחֲמַת הַפֶּרֶח הִזָּה שְׂאִינוּ רְגִיל בְּאִשָּׁה - שאין הדרך שהאשה תעשה מלאכות אלו אלא האישה, ומלבושיה אינם עשויים לעשות עמם מלאכות אלו, ומתוך כך תַּפֵּל חַגוּרְתָּהּ שֶׁהיא חוגרת על מלבושיה להחזיקם, וּמִמִּילָא וַיִּפְּלוּ מִלְבוּשֵׁיהָ מעליה, וְתַגְלָה עָרוּתָהּ. אוּ שְׂמָא, מחמת טורח המלאכה, תַּגְבִּיחַ זְרַעוּתֶיהָ יוֹתֵר מִדְּאִי, ומתוך כך יסורו שרוולי בגדיה מעליהם, והם יִרְאוּ להאנשים העוברים שם, וְהוּא דִּבְרַר מִגְּנָה, אִפְּלוּ שְׁתֵּהִיָּה - שיקרה דבר זה, רק פַּעַם אַחַת בְּלִבְדָּר וּבְשִׁנְיָה^{קל}.

בגפנים - על קניית גפנים זקנים, שֶׁהֵם קָרוּבִים לְהִתְקַלְקֵל, וְלֹא נִשְׁאַר בָּהֶם לֹא קָרָן וְלֹא רוּחַ - מלבד מה שלא ירויח מהם, אף יפסיד את דמי הגפנים עצמם, שְׁהוֹאִיל שֶׁכָּבַר הֵם גְּפָנִים גְּדוּלִים וְזָקִים, צְרִיף לְתֵן - להוציא עליהם הוצאות מרובות שלא יתקלקלו, והוצאות אלו עולות פְּדֵי שְׁוִיָּם של הגפנים עצמם, ושל הרויח היוצא מהענבים המועטים שעוד יגדלו בהם^{קל}.

אֲבָל זֹאת הָאִשָּׁה - ה'אשת חיל', לְאַחַר שֶׁלְקַחָה שָׂדֶה כמו שכתוב בתחילת הפסוק 'זְמַמָּה שָׂדֶה וְתַקַּח הָרִי', הִיא לְעֲצֻמָּה נוֹטֵעַת בשדה זו שקנתה, את הַפָּרִם - כרם חדש, בְּלִי הוֹצָאת מְעוֹת כָּלָל, שְׁבֹנָה יֵשׁ רוּחַ גְּדוּל פֶּנִּ"ל, לְפִי שֶׁהַגְּפָנִים צְעִירִים, וְיוֹצֵאִים מֵהֶם פִּירוֹת מְרוּבִים וּמְשׁוּבְּחִים, וְהִשְׁבַּח מְרוּבָה עַל הוֹצָאתָ^{קל}. וְאֵף אִם לְאַחַר זְמַן יִתְקַלְקֵל הַפָּרִם, חוֹזֵר לְהִיּוֹת שָׂדֶה כְּבִתְחִלָּה - כמו לפני שנטעו בו את הכרם, ותוכל לזרוע בו זרעים, או שאר אילנות^{קל}.

ציונים ומקורות

שמה שאמרו בכתובות אילני וגופני אילני, היינו דוקא בגפנים זקנים, אבל כשהויכות הוא אם לקנות שדה הראויה ליטע בו כרם חדשה, הדין עם זה שחפץ ליטע הכרם. ויתכן שבזה מתורץ קושיית התוספות בכתובות (שם), ממה שמבואר בבבא קמא (צב, א), שגפנים יותר חשובים מדקלים, עיי"ש. וראה בעין החיים (להרב חיים אבולעפיא זצ"ל, פרשת וזאת הברכה ד"ה זממה שדה, קלו, א) שכתב כעין דברי רבינו. קל"ז. במצורת דוד פירש, 'חגרה מתניח' בכח וגבורה, ר"ל, היתה מתגברת בעצמה לעשות מלאכתה, 'ותאמץ', חזקה וזרועותיה במלאכה. אמנם רבינו מפרש הפסוק באופן שהוא שייך לענייני צניעות, וכדלהלן. קל"ז. שגם אם יארע

קל"ג. פירוש, כיון שהגפנים זקנים וחלשים, דמי הטיפול בהם מרובה, ואילו שויים מועט, וגם הרויח של פירותיהם מועט, שמחמת זקנתם אינם מוציאים ענבים מרובים ומשובחים. קל"ד. וכעין זה כתב בעקרת יצחק בפרשתנו וז"ל, 'זממה שדה ותקחהו מפרי כפיה נטעה כרם', אמר שלא יספיק לה מה שהתחילה לפרנס ביתה בדרך מקח המזונות, ואף כי יהיו בשעת הזול, אלא שזממה לקנות שדה, להיות לה פרי חבואה לאכול לשבעה ולמכסה, ותקחהו מיד. ולא עוד, אלא שהערימה לקחתו חלק, ואחר כך מפרי כפיה נטעה כרם חמד באשר יטיב לה. שעל זה האופן, יעמוד לה בדמים מועטים. קל"ה. מדברי רבינו מבואר,

בלבד בשוגג, משום הכי 'חגרה בעוז מתניה ותאמין זרועתיה'.

'מעמה פי טוב סחרה' וכו'. הנה אמרנו למעלה על פסוק 'היתה פאניות סחרה', שזכותה ממשיך לה השפע והברכה מעין העולם הבא, אבל לא דרך גס. אמנם פשהיא מרגשת

בעצמה שהשפע בא לה יותר מדאי, חוץ מן הטבע, אינה רוצה שינפכו לה מחלקה של העולם הבא, וזהו 'מעמה פי טוב סחרה', פשהיא מתייעצת בעצמה וחושבת שסחורתה היא טובה הרבה, והשפע הבא לה הוא שפע טוב עד מאד, על דרך גס. אמנם פשהיא מרגשת

זרע שמשון המבאר

משום הכי הוסיף הכתוב לומר כאן שה'אשת חיל' 'חגרה בעוז מתניה' - בעת שעוסקת בעבודת השדה והכרם היא חוגרת בכח את חגורתה על הבגדים המכסים את מתניה, כדי שלא תיפול החגורה, ולא יפלו בגדיה, 'ותאמין זרועתיה' - והיא גם מחזקת את הבגדים המכסים זרועותיה, באופן שאף אם תגביה את זרועותיה, הן יהיו מכוסים בבגדיה.

אינה חפצה בריבוי השפע בעולם הזה, שמה יתמעט חלקה בעולם הבא

'מעמה פי טוב סחרה לא יכבה בליה נרה'. הנה אמרנו למעלה, על הפסוק 'היתה פאניות סחרה', שזכותה של האשת חיל, ממשיך לה השפע והברכה בעולם הזה, מעין העולם הבא - שאין שולט בו העין רעה ומזיקין, אבל לא בדרך גס, אלא באופן הקרוב

לדרך הטבע. אמנם, פשהיא מרגשת בעצמה, שהשפע שבהצלחתה בסחורה, בא לה יותר מדאי [- הרבה] באופנים שהם חוץ מן הטבע - למעלה מדרך הטבע, אינה רוצה שינפכו לה מחלקה של העולם הבא, מחמת השפע של עולם הבא שמקבלת בעולם הזה, אלא היא מבקשת, שלא לקבל עוד משפע זה בעולם הזה, כדי שלא יגרע חלקה בעולם הבא ק"ח.

וזהו פירוש הפסוק 'מעמה פי טוב סחרה', כלומר, פשהיא - האשת חיל, מתייעצת קטל ומתבוננת בעצמה, וחושבת ומבינה, שסחורתה היא טובה הרבה, ונמכרת ביוקר יותר מכפי הטבע והשפע הבא לה הוא שפע טוב עד מאד, שמוכח מכך שהוא מעין העולם הבא ק"מ, שפירוש תיבת

ציונים ומקורות

כן פעם אחת בשוגג, יש בכך חשש גדול שמה ש"ו יכשלו בה בני אדם. ראה בכתובות (עב, ב) שאסור לאשה שייראו זרועותיה לבני אדם. ופירש רבינו יהונתן מלוניל, שצריך להזהר שלא יהיו בתי זרועותיה רחבים, שכשמגבהת זרועותיה נופלין ונראין זרועותיה. ראה בכא בתרא (נ, ב) וברשב"ם ד"ה לפי, שהנשים בשעה שעומדות על הכביסה, צריכות לעמוד שם יחיפות, לגלות שוק, לעמוד בנהר. ונצרך זהירות העוברים שם שלא ייכשלו בראייתם אותן. ק"ח. וכמו שמצינו בתענית (כה, א), אצל רבי חנינא בן דוסא שהיה רגל ביותר, ויצתה כמין פיסת יד ונתנו לו מן השמים עגל אחת של שלחן זהב, וראה רבי חנינא בחלום, איך שהצדיקים לעתיד לבוא יושבים בגן עדן, וכל הצדיקים אוכלים על שלחן זהב שיש לו שלש רגלים, והוא אוכל על שלחן שיש לו רק שתי רגלים, ורמזו לו בכך מן השמים, שמה שנתנו לו עתה

בעולם הזה, יחסר לו לעתיד לבוא בגן עדן. ואמר רבי חנינא לאשתו, האם יהא נוח לך בכך, שכולם יאכלו לעתיד על שלחן שלם, ורק אנחנו נאכל על שלחן חסר, ועל כן ביקש רבי חנינא רחמים, שיטלו ממנו בחזרה את רגל הזהב. ועיין עוד בכא מציעא (קיד, ב), מאן קא אכיל לעלמיה [מי הוא זה שאוכל את שכר עולם הבא שלו בעולם הזה] כרבה בר אבוה. ק"ט. רבינו מבאר טעמה, מלשון עצה והבנה. וכעין זה פירשו באבן עזרא ובמצודות דוד, וכמו שכתוב (שמואל א כה, לג) 'וברוך טעמך', שפירושו עצתך. והתרגום כתב 'אשתמודעון' שפירושו ענין הכרה. ונראה שפירושו, לפי שא אפשר לפרש טעמה כי טוב סחרה' מלשון טעמת מאכל, שהרי לא שייך ענין טעמה בסחורה. וראה בהמשך, שרבינו מפרש גם את הפסוק 'טעמו וראוי וגו', על דרך זו. קמ. ראה מדרש תנאים (דברים

(תהלים לד, ט), אינה רוצה שתכבה בעולם הזה שדומה ללילה (פסחים ב, ב), הנר שלה, דהינו חלק העולם הבא, לאור באור החיים.

זרע שמשון המבואר

נרה' - חלקה בעולם הבא. ולכך היא פוסקת מלעסוק בסחורה, וחוזרת לעסוק בביתה במלאכת הטוויה, וכפי שיבואר להלן.

כשנתעשרה היא מפסיקה לסחור וחוזרת למלאכת הטוויה **אי נמי** - עוד יש לפרש הפסוק **טעמה פי טוב סרה**, עם הפסוק שלאחריו **ידיה שלחה בפישור**, כעין האופן המבואר לעיל, **שפשטעמה האשת חיל**, **טעם טוב** - טעם של הצלחה בסחורתה, כלומר, **שנתעשרה כבר עד עתה**, **משום שפחורתה היתה טובה**, **וקפצו עליה זביני** - הרבה לקוחות רצו ביותר לקנות סחורתה, ומתוך כך היא נמכרה ביוקר, **אינה רוצה עוד למרח ולסחור עוד כדי להתעשר הרבה**, וליהנות הרבה בעולם הזה^{קמב}, ואכן היא מפסיקה לטרוח בסחורה.

'טעמה' הוא, שידעה והבחינה בשכלה, והלשון טעימה על ידיעת דבר שהוא טוב, הוא על הרף מה שכתוב (תהלים לד, ט)^{קמא} **טעמו וראו פי טוב ה'** - תבינו בשלכם, ותראו בעיניכם, כי טוב ה'^{קמב}.

אז כשרואה את רוב הטובה, **לא יכה כלילה נרה**, כלומר, **אינה רוצה שתכבה בעולם הזה שמחמת חשכת הצרות והיצר הרע השורים בו**, הוא דומה ללילה, כמבואר בגמרא (פסחים ב, ב)^{קמב}, והיא חוששת שמפני העולם הזה יכבה הנר שלה, דהינו חלק העולם הבא שלה, הדומה לאור הנר שנפש האדם מאירה באור החיים הנצחיים בעולם הבא, שזוכה ל**אור באור החיים**^{קמב}, ואינה חפצה ליהנות בעולם הזה מהשפע של העולם הבא, כדי שלא יכבה על ידי כן

ציונים ומקורות

לאור באור החיים. ובמצודת דוד פירש, בכדי להשיב נפשו מן הקבר, ולהיות עוד נפשו מאירה באור החיים הנצחיים בעולם הבא. ראה רבינו בחיי (בראשית א, יד) שעולם הרוחות הקרא 'צורו' שהנשמות צרויות שם, נקרא אור, כענין שנאמר (איוב לג, כח) 'וחיתו באור תראה', ו'לאור באור החיים'. קמה. לפי פירוש זה, פירוש 'עמה' הוא כפשוטו, כלומר, שטעמה והרגישה טעם טוב של הצלחה ועשירות. ואילו להפירוש הראשון, הוא מלשון התכוננות והבנה שזכתה לשפע מהטוב העליון, היינו לשפע מעין העולם הבא. קמו. ואילו הפירוש הראשון שכתב רבינו, הכוונה היא שרואה שפע ניסי גדול שמגיע אליה מהעולם הבא, ואינה רוצה לגרע משכרה בעולם הבא. ורבינו לא פירש ברבריו האם הטעם שביאר לפי פירוש זה שאינו רוצה להתעשר, היינו גם כן כדי שלא יכה כלילה נרה, כלומר, כדי שלא תפסיד את חלקה בעולם הבא מחמת רוב העושר בעולם הזה, או מחמת טעמים אחרים, כעין דברי חז"ל (אבות פ"ב מ"ז) מרבה נכסים מרבה דאגה וכדומה.

פרק כא), אין טוב אלא חיי העולם הבא, שנאמר (תהלים לא, ט), 'מה רב טובך אשר צפנת ליראין פעלת לחוסים בך'. ובילקוט שמעוני (פרשת בראשית רמז טז) דרשו, 'ונהג טוב' זה העולם הזה, 'מאד' זה העולם הבא. קמא. לשון הפסוק, **טעמו וראו פי טוב ה' אשרי הגבר יחסה בו**. קמב. וכמו שביאר הרד"ק שם ז"ל, ידיעת השכל ובחינתו יקרא טעם, וכן טעמה כי טוב סחרה. כמו שיטעם המאכל ויבחנונו בעצמו אם מר, אם מתוק, אם מלוח, אם תפל. קמג. לשון הגמרא, מיתבי, יאומר אך חשך ישופני ולילה אור בעדני' (תהלים קלט, יא), אלמא אור ימא הוא, התם הכי קאמר דוד, אני אמרתי 'אך חשך ישופני' לעולם הבא שהוא דומה ליום, עכשיו העולם הזה שהוא דומה ללילה, 'אור בעדני'. ד"ל הגמרא בחגיגה (יב, ב), אמר ריש לקיש, כל העוסק בתורה בעולם הזה, שהוא דומה ללילה, הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד לעולם הבא שהוא דומה ליום, שנאמר (תהלים מב, ט) 'יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי'. קמד. על פי לשון הפסוק (איוב לג, ל) 'להשיב נפשו מני שחת

וְמָה הִיא עוֹשָׂה, יְדִיָּה שְׁלָחָה
 בְּפִישׁוֹר' וְכו', מוֹנַעַת עֲצָמָה
 מִכָּל מְלָאכֹת הַיְתֵרוֹת, וּמִסְפֶּקֶת עֲצָמָה
 בְּמִלְאֲכַת הַטְּוִיָּה שֶׁל צֶמֶר, שְׂאֵי אֶפְשָׁר
 לָהּ בְּלֹאוֹ הָכִי, בְּדִתְנָן (כתובות נט, ב)
 כּוֹפֶה לַעֲשׂוֹת בְּצֶמֶר, שֶׁהַבְּטָלָה מְבִיאָה
 לְיָדֵי זָמָה אוֹ לְיָדֵי שְׁעֵמוּם, וְזֶהוּ הַלְשׁוֹן

זרע שמִשׁוֹן הַמְּבֹאָר

שְׁעוֹסֶקֶת הַבָּא מִבָּאָר מָה הִיא עוֹשָׂה - בְּמָה
 הִיא עוֹסֶקֶת, אַחֲרֵי שֶׁהַפְּסִיקָה לִסְחוֹר, יְדִיָּה
 שְׁלָחָה בְּפִישׁוֹר' וְכו' - הִיא מוֹשִׁיטָה אֶת יְדִיָּה
 לְכָלִי הַטְּוִיָּה^{קמ}, כְּדֵי לְטוֹת אֶת הַצֶּמֶר,
 כְּלוּמֵר, מוֹנַעַת עֲצָמָה מִכָּל הַמְּלָאכֹת
 הַיְתֵרוֹת, שְׂאִינָה מְחַוִּיבֵת בָּהֶם, וּמִסְפֶּקֶת
 עֲצָמָה - מִסְתַּפֶּקֶת בְּמַעוֹת שֶׁמְרוּיַחָה
 בְּמִלְאֲכַת הַטְּוִיָּה שֶׁל הַצֶּמֶר, שְׂאֵי אֶפְשָׁר לָהּ
 בְּצֹאוֹ הָכִי - שֶׁלֹּא לַעֲסוֹק בְּמִלְאָכָה זֹאת, שֶׁהִיא
 חַיִּיבֵת בָּהּ, בְּדִתְנָן בְּמִשְׁנָה (כתובות נט,
 ב)^{קמ}, שֶׁאֶפִּילוֹ אִשָּׁה עֹשִׂירָה, שֶׁהַכְּנִיסָה
 לְבַעֲלָהּ מֵאֵה שְׁפָחוֹת, בְּעֵלָה כּוֹפֶה לַעֲשׂוֹת
 בְּצֶמֶר - לְטוֹתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִשָּׁב בְּטִילָה בְּלִי
 שׁוּם מְלָאכָה, לְפִי שֶׁהַבְּטָלָה מְבִיאָה לְיָדֵי זָמָה
 - זָנוּת, אוֹ לְיָדֵי שְׁעֵמוּם - שֶׁגִּעוֹן. וְזֶהוּ הַלְשׁוֹן
 שֶׁל 'בְּפִישׁוֹר' שֶׁנִּקְטַּת הַפְּסוֹק, שֶׁהוּא מִלְשׁוֹן
 'הַכֶּשֶׁר'^{קמט}, דְּמִשְׁמַע שְׁעוֹבֶדֶת רַק בְּשִׁבִיל
 הַכֶּשֶׁר גּוֹפֶה וְתִקּוּנָהּ - שֶׁלֹּא יִתְקַלֵּק גּוֹפֶה עַל
 יְדֵי פְשָׁעֵי הַזָּנוּת, אוֹ עַל יְדֵי מַחֲלַת הַשִּׁגְעוֹן.

שְׁעוֹסֶקֶת בְּמִלְאֲכַת הַטְּוִיָּה, הִיא מְחַזֶּקֶת
 בִּידֵיהָ אֶת מִקְל הַטְּוִיָּה שֶׁעָלֶיהָ מוֹנַח הַצֶּמֶר,
 וְאִינָה מְנִיחָה אוֹתוֹ עַל יֶרֶכָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפֹּל
 הַמְטוּוֹה לְמַטָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דֹּבֵר מְגֻנָּה, אִם
 תִּפֹּל נֶגְדַּת פְּנֵיהָ שֶׁל מַטָּה, לְפִי שְׁבִזָּה גּוֹרֶמֶת,
 שִׁיסְתַּכְּלוּ בָּהּ בְּנֵי אָדָם, כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַש"י
 (שם עב, ב ד"ה בְּטוּוֹה)^{קפ}, עַל מָה שֶׁשָּׁנִינוּ (שם עב,
 א), אִלּוּ יוֹצְאוֹת שֶׁלֹּא בְּכַתּוּבָה, הַעוֹבֶרֶת עַל
 דַּת מֹשֶׁה וְהַיְהוּדִית וְכו', וְאִיזוּהִי דַת הַיְהוּדִית,
 יוֹצֵאָה וְרֹאשָׁה פְרוּעָה, וְזוֹנָה בְּשׁוֹק. וּפִירְשׁוּ
 גַמְרָא (שם), בְּטוּוֹה וְרַד כְּנֶגְדַּת פְּנֵיהָ, וּפִירְשׁ
 רַש"י, שֶׁכְּשֶׁעוֹבְרִים בְּנֵי אָדָם לְפָנֶיהָ, הִיא
 מְרַדְּדַת וּמוֹרִידָה אֶת הַחוּט כְּנֶגְדַּת פָּנֶיהָ שֶׁל
 מַטָּה, כְּדֵי שִׁיסְתַּכְּלוּ בָּהּ יוֹתֵר, וּדְבַרֵי רַש"י
 הֵם בְּסוּגִיָּה הַעוֹסֶקֶת בְּדִין אִשָּׁה הַעוֹבֶרֶת עַל
 דַּת הַיְהוּדִית - אִשָּׁה שְׂאִינָה כְּשִׁירָה בְּמַעֲשֵׂיהָ,
 וְעוֹבֶרֶת עַל מְנַהֲגֵי הַצְּנִיעוּת שֶׁנִּהְיָה בְּנוֹת
 יִשְׂרָאֵל מִעֲצָמָן, וְעִיּוֹן שָׁם, וּמַחֲמַת חֶשֶׁשׁ זֶה
 הָאִשֶּׁת חֵיל מְחַזֶּקֶת בִּידֵיהָ כְּדֵי שֶׁלֹּא
 לַהֲכַשִּׁיל אֶת הָאֲנָשִׁים וְכוּ"^{קפא}.

גַּם בְּשַׁעַת הַטְּוִיָּה הִיא נִזְהָרֵת לְהוֹגֵר בְּצִנְעוּת
 'וְכַפִּיָּה תִּמְכּוּ פִלְדֵי' - ה'אִשֶּׁת חֵיל', בְּשַׁעָה

צִיּוֹנִים וּמְקוֹדוֹת

כְּמוֹ, כִּישׁוֹר, הוּא אֶחָד מִכָּלִי הַטְּוִיָּה. רָאָה רַש"י
 וּמְצוּדוֹת (שם). קְמָחָה לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה, רַבִּי
 אֵלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֶפִּילוֹ הַכְּנִיסָה לוֹ מֵאֵה שְׁפָחוֹת, כּוֹפֶה
 לַעֲשׂוֹת בְּצֶמֶר, שֶׁהַבְּטָלָה מְבִיאָה לְיָדֵי זִימָה. רַבֵּן
 שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אִף הַמְדִיר אֶת אִשְׁתּוֹ
 מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה, יוֹצֵא וְיִתֵּן כְּתוּבָה, שֶׁהַבְּטָלָה
 מְבִיאָה לְיָדֵי שְׁעֵמוּם. קָמַט. רָאָה גַּם רַש"י (שם
 בְּפִירוּשׁ הַשֵּׁנִי) שְׁפִירָשׁ 'בְּכִישׁוֹר' מִלְשׁוֹן כְּשֶׁרוֹן
 מַעֲשִׂים. [וְכוּוֹנָתוֹ עַל מַעֲשֵׂה מְלָאכַת הַטְּוִיָּה]. וְכַתֵּב

בְּמַצּוֹת צִיּוֹן, שֶׁלֹּא מְצִינוּ בְּמִקְרָאוֹת שֶׁנִּקְרָא כֵּן כְּלִי
 זֶה. וְלְפִי דְבַרֵי רַבִּינוּ מְבוּאָר מֵה שֶׁנִּקְטַּת הַפְּסוֹק בְּדוּקָא
 לְשׁוֹן זֶה. קָמַט. לְשׁוֹן רַש"י, בְּטוּוֹה וְרַד כְּנֶגְדַּת
 פָּנֶיהָ, טוּוֹה בְּכַפָּה עַל יֶרֶכָה, וְחוּט מְתַרְדֵּד כְּנֶגְדַּת פָּנֶיהָ
 שֶׁל מַטָּה. וְכַשִּׁיטָה מְקוּבָצֵת (שם) הִבִּיאַ שְׁבַם תְּלַמִּידֵי
 רַבִּינוּ יוֹנָה, שֶׁרַש"י מְפָרֵשׁ 'וְרַד' מִלְשׁוֹן רִידוּד.
 קָמַט. וְכֵן יִבְאֵר בְּפָרָה לְבָנוֹן (פִּרְשֵׁת מִקֵּץ ד"ה יְדִיָּה), עַל
 פִּי דְבַרֵי הַגְּמָרָא בְּכַתּוּבוֹת, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, וְהִנֵּה הָאִשָּׁה
 הַזֹּאת יְדִיָּה שְׁלָחָה בְּכִישׁוֹר, וְלֹא תִימָא שֶׁהִיא מְאוּתָן

א, וְעֵינַי שָׁם. וְהָכֵא מִיְרֵי שֵׁשׁ לָהּ וּלְבַעֲלָהּ מְזוֹנוֹת צָרָבָם, אֲבָל לְקַמֵּן 'סְדִין עֲשֵׂתָהּ וְתַמְכָּר' מִיְרֵי שֵׁאִין לָהֶם מְזוֹנוֹת כְּדֵי סְפוּקָם, דְּהֵינּוּ בְּתַחֲלַת זְווגָם, שְׁמַתְחַלַּת לְהַתְעַפֵּק.

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְבֹאֵר

בשכר 'כפה פרשה לעני'

זוכה ל'ידיה שלחה לאביו' ולהנצל מהדין

דקדוקים בחילוקי הלשונות בין הנתינות לעני ולאביון בפסוק הבא (לא, כ) נאמר 'כִּפָּה פְּרָשָׁה לְעֵנִי וְיָדֶיהָ שְׁלָחָה לְאַבְיוֹן'. צָרִיף בְּאוֹר בלשון הפסוק, שְׁמָהוּ - למה נקט הפסוק אצל 'אביון', לשון 'שְׁלָחָה' - שהוא לשון שילוח על ידי שליח^{קנ"ב}, וכן משמע ששולח למקום רחוק. ומהו - ולמה אצל 'עני' נקט הפסוק לשון 'פְּרָשָׁה' - שהוא לשון הושטה מיד ליד^{קנ"ג}. וְעוֹד יש להקשות על לשון הפסוק, לָמָּה מִתְחַלְּתָה אצל עני, כתוב 'כִּפָּה', בלשון יחיד, וְאַחַר כֵּן אצל אביון, אָמַר 'יָדֶיהָ שְׁלָחָה לְאַבְיוֹן' - 'ידיה' בלשון רבים^{קנ"ד}.

עסק האשת חיל' במסחר, הוא רק קודם שהתעשרו

וְהָכֵא - מה שהתבאר בפסוקים אלו, שה'אשת חיל' מפסיקה לסחור, ועוסקת רק במלאכת טויית הצמר, מִיְרֵי בזמן שְׁכָבֵר יֵשׁ לָהּ וּלְבַעֲלָהּ מְזוֹנוֹת כְּדֵי צָרָבָם, לפי שהתעשרו מחמת העסק שלה בסחורה. אֲבָל לְקַמֵּן בפסוק 'סְדִין עֲשֵׂתָהּ וְתַמְכָּר' - שעוסקת בתפירת סדינים ומכירתם, מִיְרֵי בְּשֵׁאִין לָהֶם עֵדִיין מְזוֹנוֹת כְּדֵי סְפוּקָם, דְּהֵינּוּ בְּתַחֲלַת זְווגָם - תיכף אחרי נישואיהם, שֵׁאִז היא מִתְחַלְּתָה לְהַתְעַפֵּק במלאכה ובסחורה, כדי להביא הרוחה לביתה, וראוי שתעסוק הרבה במלאכה^{קנ"ה}.

ציונים ומקורות

כתב כן, וביאר כעין פירוש רבינו להלן, וזה לשונו, 'כפה פרשה לעני' שהיא מחזקת בגמילות חסדים וצדקה ומולחת ממונה בחסד, וכשיבא אצלה עני החוזר על הפתחים, כפה פרשה לעני, היא נותנת לו ביד אחת, כיון שכבר הגיע למדה זו להיות מחזר על הפתחים, אבל לאביון הצנוע היא נותנת לו בשתי ידים, גם מדקדקת שלא לביישו, ואינה נותנת לו מידה לידו, אלא שלחה לאביון על ידי שליח. וראה עוד במתוק מדבש (להרב יצחק פרחי זצ"ל, פ"ד), שדקדק כן בלשון הפסוק, ועיי"ש ביאורו. קנ"ד. וראה במצורת דוד שכתב ז"ל, 'פרשה', לקחת מידה מתנתה, ולא קפצה יד. שלחה, הושיטה לתת ליד מי שנכלם לקחת בעצמו. קנ"ה. מהתירוץ הראשון שכתוב רבינו בסמוך, נראה שקושייתו כאן, היתה על השינוי בין לשון יחיד ללשון רבים שבפסוק [נראה גם באלשיך שעמד על זה, וביאר באופן אחר]. אמנם מדברי רבינו בתירוץ השני להלן, מבואר שהוקשה לו גם על השינוי שבין לשון 'כפה' לגבי העני, לבין לשון 'ידיה' לגבי האביון. וראה בזה בספר בן הא (פרשת משפטים ד"ה בפסוק כפה) ובמקור ברוך (להרב ברוך פייתוסי זצ"ל, פרשת מסעי ד"ה כפה).

נשים הטוות ביד ומכוונות שתפול הפלך כנגד אותו מקום, אדרבה וכפיה תמכו פלך. קנ"ב. ביאור דברי רבינו, שאף שהפסוקים דלעיל, השייכים לעסק האשה במסחר, והיינו מהפסוק 'היתה כאנית סוחר' ועד הפסוק 'טעמה כי טוב סחרה', בעל כרחינו גם כן מדברים מתחילת זוגם לפני שהתעשרו, אבל מכל מקום הוקשה לרבינו, שכיון שכבר כתוב 'טעמה כי טוב סחרה', וירידה שלחה בכישור, והיינו שהפסיקה לסחור אחרי שהתעשרו, וכמו שביאר רבינו כאן בביאור פסוקים אלה, אם כן למה נאמר שוב להלן בהמשך הפסוקים 'סדין עשתה ותמכור', והיינו שעוסקת בסחורה. ועל כך מבאר רבינו, שאף שפסוק זה כתוב לאחר מכן, מכל מקום הוא מדבר מעסק האשה מתחילת זוגם, וכמו הפסוקים הקודמים, וכעין 'אין מוקדם ומאוחר בתורה'. ונראה עוד, ששם הוצרך לכתוב שוב מה שבתחילת זוגם התעסקה בסחורה, כדי ללמד על מעלתה, שבזכות שהיא לוקחת על עצמה את עול הפרינסה, יכול היה בעלה לישאנה מקודם, ולעסוק בתורה בלי טרדות ובלי ההוריים, כמבואר שם בביאור הפסוקים במעלת האשת חיל' בענין זה. קנ"ג. בכסף צרוף (להרב יאשיהו פינטו זצ"ל, על משלי)

אָמְנָם לְאָבִיוֹן שֶׁהוּא תָאֵב לְכָל דָּבָר
(רש"י דברים טו, ד), הִיא נֹתֶנֶת לוֹ
בְּשֵׁתֵי יָדַיִם, וְשׁוֹלַחַת לוֹ בְּלֵב בְּטוֹחַ
שִׁקְחָנָה, דִּשְׁלַחָה מִשְׁמַע שְׁעָדִין לֹא בָּא
אֲצִלָּה וְהוּא רְחוֹק מִמֶּנָּה, וְהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא נִתֵּן בְּלֵבָהּ לְשַׁלַּח לוֹ הַצְדָקָה בְּאוֹתוֹ

הָאָבִיוֹן, לְכֵן נֹתֶנֶת לוֹ צְדָקָה בְּיַד
אֶחָד לְבַד. וְאַף אֵינָה נֹתֶנֶת לוֹ מִיָּד,
לְפִי שְׁאֵינָה יוֹדַעַת אִם יִרְצָה לְקַחַת
צְדָקָה, רַק פּוֹרְשֵׁת לוֹ כַּפֶּה, וְאִם
יִקְחָנָה יִקְחָנָה, וּמִשְׁמַע שְׁהֶעֱנִי הוּא
אֲצִלָּה וְהוּא סְמוּךְ לָהּ.

זרע שמשון המבאד

המעוות מפני הבושה, ונמצא שטרחה בחינם,
וכן המעות ילך לאיבוד. ורק כשעומד בסמוך
אליה פורשת את כפה אליו, ואם ירצה יקח.

אָמְנָם לְאָבִיוֹן, שֶׁהוּא עֲנִי בִיּוֹתֵר, שֶׁהוּא
תָאֵב - מִתְאוּרָה לְכָל דָּבָר שִׁיתֵנוּ לוֹ (רש"י
דברים טו, ד) קִנְיָ, הִיא נֹתֶנֶת לוֹ אֶת הַצְדָקָה
בְּשֵׁתֵי יָדַיִם - בִּיד רַחֲבָה וּבְעֵין יִפְהָ קִיט.
וּבְנוֹסֶף עַל כֵּךְ, הִיא גַם שׁוֹלַחַת לוֹ אֶת
הַצְדָקָה לְמָקוֹם רְחוֹק, בְּלֵב בְּטוֹחַ שְׁבוּדָאֵי
יִקְחָנָה^{קט}, וְלֹא יִסְרַב לִיקַח הַמְעוֹת מִפְּנֵי
הַבוֹשָׁה, וְטִירַחְתָּה לְשִׁלּוּחַ הַצְדָקָה לֹא תִשׁוּב
רִיקָם, וְלֹא יִלְכוּ הַמְעוֹת לְאִיבּוֹד מִחֲמַת שֶׁלֹּא
יִקְבַּלְנָה, דְּלִשׁוֹן שִׁשְׁחָה לְאָבִיוֹן, שֶׁהוּא
מִלִּשׁוֹן שְׁלִיחוֹת לְמַרְחָק, מִשְׁמַע שְׁעָדִין לֹא
בָּא הָאָבִיוֹן אֲצִלָּה, וְהוּא רְחוֹק מִמֶּנָּה. וְאַף
עַל פִּי שֶׁאֵינּוּ נִמְצָא בְּסִמּוּךְ לָהּ, וְעֵדִיין לֹא
בִּיקַשׁ מִמֶּנָּה הַצְדָקָה, מִכָּל מָקוֹם, הִיא
שׁוֹלַחַת לוֹ מִעֲצָמָה צְדָקָה, לְפִי שֶׁהִקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא נִתֵּן בְּלֵבָהּ - בְּדַעְתָּה וּבְרַצוֹנָה,
לְשַׁלַּח לוֹ הַצְדָקָה בְּאוֹתוֹ הַרְגַע וּבְאוֹתוֹ

לעני' היא מושיטה הצדקה כשהוא בסמוך לה,
ולאביון' שולחת צדקה בעין יפה, ואפילו למרחק

אָמְנָם קט כֵּךְ יֵשׁ לְבָאֵר אֶת הַפְּסוּק, שֶׁפִּי
שְׁהֶעֱנִי אֵין לוֹ כֵּךְ כֵּךְ צָרָף לְצְדָקָה כְּמוֹ
הָאָבִיוֹן הַצָּרִיךְ לָהּ בִיּוֹתֵר, לְכֵן הֵאֱשַׁת חֵיל'
נֹתֶנֶת לוֹ צְדָקָה בְּכַפֶּה' - בְּיַד אֶחָד לְבַד -
בְּנִתְיָנָה מוֹעֲטַת שְׁבִיד אַחַת, וְאֵינּוּ נִצְרָךְ
לְנִתְיָנָה מְרוּבָה. וְאַף אֵינָה נֹתֶנֶת לוֹ אֶת
הַצְדָקָה בְּיַד - בְּנִתְיָנָה גְמוּרָה, בְּהוֹשֲׁטַת יָדָהּ
לִיתֵן לְתוֹךְ יָדוֹ, פִּי שְׁאֵינָה יוֹדַעַת אִם יִרְצָה
לְקַחַת מִמֶּנָּה אֶת הַצְדָקָה^{קט}, רַק הִיא פּוֹרְשֵׁת
- מוֹשִׁיטָה לוֹ אֶת כַּפֶּה וְהַצְדָקָה בְּתוֹכָהּ, קְרוֹב
אֵלָיו, כְּדִי שִׁיבִיץ הָעֲנִי שֶׁהִיא הַכִּינָה עֲבוּרוֹ
מִעוֹת אוֹ מִזוֹן לְצְדָקָה, וְאִם יִקְחָנָה - וְאִם
יִרְצָה הָעֲנִי לִיקְחָנָה, יִקְחָנָה הוּא מִיָּדָה.
וּמִשְׁמַע מֵהַלִּשׁוֹן פְּרָשָׁה לְעֲנִי, שֶׁהוּא לִשׁוֹן
הוֹשֲׁטָה אֵלָיו, שֶׁהָעֲנִי הוּא אֲצִלָּה, וְהוּא מְצוּי
בְּסִמּוּךְ לָהּ. וְהֵינּוּ שְׁכִינֵן שֶׁאֵין הַדְּבַר וּוְדָאֵי
שִׁירְצָה הָעֲנִי לִיקַח הַצְדָקָה, לְכֵן אֵינָה שׁוֹלַחַת
אֵלָיו לְמַרְחָק אֶת הַצְדָקָה, שֶׁמֵּא יִסְרַב לְקַחַת

ציונים ומקורות

אומר (ירמיהו יז, ז) 'ברוך הגבר אשר יבטח בה'.
קנח. לשון רש"י, אביון דל מעני, ולשון אביון,
שהוא תאב לכל דבר. קנח. וזוה מיושב למה
בעני נקט 'כפה' שהוא לשון יחיד, ואילו באביון נקט
'ידיה' שהוא לשון רבים. וז"ל האלשיך,
שלאביון התאב לכל דבר, תתן פי שנים מלעני, כי
על כן בעני אמר 'כפה' לשון יחיד, ובאביון נאמר
'ידיה', לשון רבים. ובמדרש אליהו (לבעל השבט
מוסר, דרוש י ד"ה כפה) כתב בשם מפרשים, שלעני
שאינו צריך כל כך, היתה נותנת לו בכף אחת,
ולאביון שתאב לכל, שלחה לו בשתי ידיה, באופן
שהיתה בקיאה בחילוק הצדקה. וראה בהערה לעיל,
דברי הכסף צרוף. קס. פירוש, שאילו לעני,

קנח. להבנת המשך דברי רבינו, יש להקדים,
שה'אביון' הוא יותר דל מה'עני', ונקרא 'אביון' על
שם שהוא 'תאב לכל דבר'. על פי רש"י (דברים כד,
יז). וביאור הענין הוא, שה'עני' יש בידו במעות
הנצרכות למחייתו ליום זה, אלא שאין בידו 'מאיתים
וזו', שהוא שיעור המחיה הנצרך לאדם לשנה אחת,
כמבואר בשו"ע (יו"ד סימן רנ"ג ס"א-ב). ואילו ה'אביון'
אין לו אפילו כדי הצורך לאותו היום].
קנח. ראה שו"ע (סימן רנה ס"א), לעולם ירחיק אדם
עצמו מהצדקה ויגלגל עצמו בעצרו, שלא יצטרך
לבריות. ושם בס"ב, וכל מי שצריך ליטול, ומצער
עצמו ודוחק את השעה, וחי חיי צער כדי שלא יטריח
על הצבור, אינו מת עד שיפרנס אחרים, ועליו הכתוב

זְקֵנִים בָּאִים בְּיָמַימִים וְכוּ', בְּשַׁעֲתָא דְקוּדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא רְחִים לִיה לְבַר נֶשׁ, עַד לֹא יִיתִי
דִּינָא לְעֵלְמָא, מְשַׁדֵּר לִיה דּוּרְוָנָא דִּיהוּא
מִסְכְּנָא, בְּגִין דִּיזְכָּה בִיה וְיִשְׁתְּזַיֵּב מִדִּינָא,
עכ"ל. דְּשָׁמַע מִינָה שְׁהַצְדָּקָה צְרִיכָה
שְׁתִּהִיָּה קֳדָם בֵּא הַדִּין לְעוֹלָם, כִּי אֵין
מְרַצִּין לוֹ לְאָדָם בְּשַׁעֲתָא פְעֵסוֹ (אבות פ"ד מ"ח).

הֲרַגַע וּבְאוֹתוֹ הַזְּמַן דְּקָא, בְּדַכְתִּיב (משלי
יא, ד-ו) 'לֹא יוֹעִיל הוּן בְּיוֹם עֲבָרָה וְצְדָקָה
תַּצִּיל מִמָּוֶת, צְדָקַת תָּמִים תִּישֵׁר דְּרָבּוּ
וּבְרַשְׁעֵתוֹ יִפֹּל רָשָׁע, צְדָקַת יִשְׂרָיִם
תַּצִּילֵם וּבִהְיוֹת בְּגֵדִים יִלְבְּדוּ' וְכוּ'.
וְאִיתָא בְּזִהְרָ (פרשת וירא קד, א), עַל פְּסוּק
(בראשית יח, יא) 'וְאֶבְרָהִם וְשָׂרָה

זרע שמשון המבואר

מִסְכְּנָא - הוּא שׁוּלַח לוֹ כַּמְתַּנָּה אֶת אוֹתוֹ
הַעֲנִי, בְּגִין דִּיזְכָּה בִיה, וְיִשְׁתְּזַיֵּב מִדִּינָא -
כְּדִי שָׂאֵדָם זֶה יִזְכֶּה עַל יְדוֹ, כְּשִׁיתֵן לוֹ צְדָקָה,
וּבְזוֹכוֹת הַצְדָּקָה יִנְצַל מִן הַדִּין, עכ"ל, דְּשָׁמַע
מִינָה - מְדַבְּרֵי הַזּוֹהַר שֶׁכָּתַב שׁוּלַח אֵלָיו
אֶת הַעֲנִי קוֹדֵם שִׁיבּוֹא הַדִּין לְעוֹלָם, יֵשׁ
לְלַמּוֹד שְׁהַצְדָּקָה צְרִיכָה שְׁתִּהִיָּה - שְׁתִּינְתָּן,
קֳדָם בֵּא הַדִּין לְעוֹלָם, וְאִזּוּ הִיא מְגִינָה עַל
הַנּוֹתָנָה, שְׁלֹא יִשְׁלוּט עֲלֵיו הַדִּין הַבֵּא לְאַחַר
מִכָּן. אֲבָל הַנּוֹתֵינָה בְּשַׁעֲתָא הַדִּין אֵינָה מוֹעִילָה
כָּל כַּךְ לְהַצִּיל הַנּוֹתָנָה, כִּי אֵין מְרַצִּין - אֵין
רְאוּי לְפִיִּס לֹא לְאָדָם עַל עוֹל שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ,
בְּשַׁעֲתָא פְעֵסוֹ - לְפִי שֶׁהִרְצִיּוֹ שֶׁבְּשַׁעֲתָא רְתִיחַת
הַכַּעַס, אֵינּוּ מוֹעִילִים^{ספ} (ברכות ז, א; אבות פ"ד
מ"ח)^{ספ}. וְכַמוֹ כֵּן, אֵין רְאוּי לְפִיִּס אֶת

הַזְּמַן דְּקָא, כְּדִי שֶׁבְּזוֹכוֹת הַצְדָּקָה תִּינְצַל מִן
הַדִּין, וּבְכַמֵּי דַכְתִּיב (משלי יא, ד-ו) 'לֹא יוֹעִיל הוּן
בְּיוֹם עֲבָרָה וְצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת, צְדָקַת
תָּמִים תִּישֵׁר דְּרָבּוּ וּבְרַשְׁעֵתוֹ יִפֹּל רָשָׁע,
צְדָקַת יִשְׂרָיִם תַּצִּילֵם וּבִהְיוֹת בְּגֵדִים יִלְבְּדוּ'
וְכוּ', וְכַפִּי שִׁיתַּבְּאָרוּ פְּסוּקִים אֵלָיו לְהִלְךְ בְּסוּמְךָ.

צְדָקָה מְגִינָה עַל נּוֹתָנָה, אִם נִתְּנָה לְפָנַי בּוֹא מִדַּת הַדִּין
יֵישׁ לְבַאֵר פְּסוּקִים אֵלּוּ, עַל פִּי מַה
דְּאִיתָא בְּזִהְרָ (פרשת וירא קד, א)^{ספ}, עַל הַפְּסוּק
(בראשית יח, יא)^{ספ} 'וְאֶבְרָהִם וְשָׂרָה זְקֵנִים
בָּאִים בְּיָמַימִים וְכוּ', בְּשַׁעֲתָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ
הוּא רְחִים לִיה לְבַר נֶשׁ - בְּשַׁעֲתָא שֶׁהַקְּב"ה
אוֹהֵב אֶת הָאָדָם, וְהוּא חִפֵּץ לְהַצִּילוֹ מִן הַדִּין,
אִזּוּ עַד לֹא יִיתִי דִּינָא לְעוֹלָם - עוֹד לְפָנַי
שְׁבֵא דִין לְעוֹלָם, מְשַׁדֵּר לִיה דּוּרְוָנָא דִּיהוּא

ציונים ומקורות

לְהוּא רְשִׁימוֹ [הַמְשַׁחֵת יוֹהַר בּוֹ מְלַהֲזִיקוֹ, וְכַשּׁוֹזֵקֵךְ
אֶת עֵינַי, וְרוֹאֵה אֶת הַחוּט שֶׁל חֶסֶד, עַל יְדֵי זֶה
מִסְתַּלַּק מִמֶּנּוּ, וְנִזְהַר בּוֹ מְלַהֲזִיקוֹ], וְכַדִּין אֶסְתַּלַּק מִנָּה
וְאִזְדַּחַה בִּיה, בְּגִינַי כִּךְ אֶקְדִּים לִיה קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא
בְּמַה דִּיזְכִּי נִלְכֵן הַקְּדִים לוֹ הַקְּב"ה אִיזוּה זְכוּת, שִׁיזְכֶּה
בּוֹ כְּדִי לְהַנְצִיל עַל יְדוֹ מִן הַדִּין]. קִסְב. לְשׁוֹן
הַפְּסוּק, 'וְאֶבְרָהִם וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים בְּיָמַימִים חֲדָל
לְהִיֹּת לְשָׂרָה אִרְחַ פְּנֵשִׁים'. קִסְג. עַל פִּי רְשִׁי
(שם). וּרְבִינּוּ יוֹנָה (שם) פִּירֵשׁ, שֶׁאֲדַרְבָּה הִרְצִיּוֹ בְּשַׁעֲתָא
הַכַּעַס גּוֹרֵם שִׁיתַּגְּבַר עֲלָיו הַכַּעַס בְּיוֹתֵר.
קִסְד. לְשׁוֹן הַגְּמָרָא, אִמַּר רְבִי יוֹחָנָן מְשׁוּם רְבִי יוֹסִי,
מִנִּין שְׂאִין מְרַצִּין לוֹ לְאָדָם בְּשַׁעֲתָא כַּעֲסוֹ, דַּכְתִּיב
(שְׁמוֹת לֵג, יד) 'פָּנַי יִלְכּוּ וְלֹא תִּהְיֶה לְךָ', אִמַּר לוֹ הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא לְמַשֶּׁה, הַמְתֵּן לִי עַד שִׁיעֲבֵרוּ פָּנַי שֶׁל זַעַם,
וְאִנִּיחַ לְךָ. וּבְאֵבוֹת (פִּיר מִי"ח) שְׁנִינּוּ, רְבִי שְׁמַעוֹן בֶּן
אַלְעָזָר אוֹמַר, אֵל תִּרְצֶה אֶת חֲבִירְךָ בְּשַׁעֲתָא כַּעֲסוֹ, וְאֵל
תַּחַמְנּוּ בְּשַׁעֲתָא שְׁמַתוֹ מוֹטֵל לְפָנָיו, וְאֵל תִּשְׁאַל לוֹ

הִיא רַק מוֹשִׁיטָה לוֹ אֶת יְדוֹ, לְפִי שֶׁאֵינָה בְּטוּחָה
שִׁירְצָה לְקַחַת צְדָקָה, וְכַמוֹ שֶׁהַתַּבָּאָר לְעִיל. אֲבָל
לְאֲבִיוֹן, הִיא מִמַּשׁ שׁוּלַחַת לוֹ אֶת הַצְדָּקָה, וְהִיא
בְּטוּחָה שִׁיקְתָּנָה, כִּיּוֹן שֶׁהוּא תַּאֲב לְכָל דְּבַר. וְבוּהַ
מְבוֹאֵר הַטַּעַם שֶׁל שִׁינּוּי הַלְשׁוֹן בֵּין 'פְּרַשָׁה' לְשִׁלְחָה'.
קִסָּא. לְשׁוֹן הַזּוֹהַר, דְּתִינְנִין, בְּשַׁעֲתָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ
הוּא רְחִים לִיה לְבַר נֶשׁ, מְשַׁדֵּר לִיה דּוּרְוָנָא [בְּשַׁעֲתָא
שֶׁהַקְּב"ה אוֹהֵב אֶת הָאָדָם, הוּא שׁוּלַח לוֹ דּוּרוּן -
מְתַנָּה], וְמֵאֵן אִיהוּ, מִסְכְּנָא [וְמִי הוּא הַדּוּרוּן, הוּא
הַעֲנִי], בְּגִין דִּיזְכִּי בִיה [כְּדִי שִׁיזְכֶּה עַל יְדוֹ, עַל יְדֵי
שִׁיתֵן לוֹ צְדָקָה], וְכִיּוֹן דּוּכִי בִיה [וְכִיּוֹן שִׁיזְכֶּה בּוֹ, עַל
יְדֵי שֶׁנִּתֵּן לוֹ צְדָקָה], אִיהוּ אִמְשִׁיךְ עֲלֵיה חֵד חוּטָא
דַּחֲסַד, דַּתַּמְשִׁךְ מִסְטֵר יִמִּינָא [הוּא מְמַשִּׁיךְ עֲלָיו חוּט
שֶׁל חֶסֶד, הַנִּמְשָׁךְ מִצַּד יְמִין], וּפְרִישׁ אִרְשִׁיָּה וְרִשִׁים
לִיה [וּפְרוּשׁ אוֹתוֹ עַל רַאשׁוֹ, וְרוּשִׁם אוֹתוֹ], בְּגִין דַּכּוּ
יִיתִי דִּינָא לְעֵלְמָא [כְּדִי שֶׁעַל יְדֵי זֶה, כְּשִׁיבּוֹא דִין
לְעוֹלָם], הוּא מְחַבְּלָא יִזְדַּחַה בִּיה, וְזִקִּיף עֵינָיו וְחַמָּא

וְזָהוּ 'לֹא יוֹעִיל הוֹן בְּיוֹם עֲבָרָה', שְׂאֵף אִם יִתְנַנּוּ לְצַדָּקָה, לֹא יוֹעִיל לוֹ. אֲמַנְם ה'צַדָּקָה' הַעֲשׂוּיָה מִקֶּדֶם הִיא 'תְּצִיל מִמּוֹת'. 'צַדִּיקַת תְּמִים' מִי שֶׁהוּא רָגִיל לַעֲשׂוֹת

צַדָּקָה, 'תִּישַׁר דְּרָבּוֹ' שִׁיזְדַּמֵּן לוֹ הַעֲנֵי קֶדֶם הַדִּין. אֲמַנְם 'הִרְשַׁע יִפְלֵ בְּרִשְׁעָתוֹ', שְׂלֵא תוֹדַמֵּן לוֹ מִצְוָה זוֹ כְּדֵי לִזְכּוֹת בָּהּ, וְזוֹהוּ נְמִי צַדִּיקַת יִשְׂרָיִם תְּצִילֵם וְכו'.

זרע שְׂמִשׁוֹן הַמְּבֹאָר

הַקְּב"ה בִּשְׁעַת הַדִּין, אֵלֵא יֵשׁ לִפְיִיסוֹ לִפְנֵי שְׂבֵא הַדִּין^{קסח}.

הַרְגִיל לַת צַדָּקָה, מִזְמִינִים לוֹ עֲנֵי לִפְנֵי בֵּיאַת הַדִּין כְּדֵי שִׁינְצֵל וְזוֹהוּ פִּירוּשׁ הַפְּסוּק הַנ"ל, 'לֹא יוֹעִיל הוֹן בְּיוֹם עֲבָרָה וְצַדָּקָה תְּצִיל מִמּוֹת', שֶׁלִּכְאוּרָה יֵשׁ לַהֲקִשּׁוֹת, שֶׁהַפְּסוּק סוֹתֵר אֶת עֲצָמוֹ, שֶׁמֵּתְחִילָה אֵמֵר שֶׁהַהוֹן אֵינוֹ מוֹעִיל 'בְּיוֹם עֲבָרָה' - בְּיוֹם שְׂבֵא בּוֹ כַּעַס מֵאֵת הַקְּב"ה, וּמִשְׁמַע שְׂאֵף אִם יִתֵּן הוֹנוֹ לְצַדָּקָה לֹא יִצְלִינּוּ^{קסז}, וּלְבִסוּף אֵמֵר שֶׁהַצַּדָּקָה מְצִילָה מֵהַמּוֹת. אֵלֵא כֵךְ הוּא פִּירוּשׁ הַפְּסוּק, שְׂאֵף אִם יִתְנַנּוּ לַה'הוֹן' שֶׁלּוֹ לְצַדָּקָה, בְּיוֹם עֲבָרָה, כְּשֶׁכָּבַר חַל הַכַּעַס שֶׁל הַקְּב"ה^{קסז}, 'לֹא יוֹעִיל' לֹא הַצַּדָּקָה לְבַטֵּל אֶת הַכַּעַס. אֲמַנְם ה'צַדָּקָה' הַעֲשׂוּיָה - שֶׁכָּבַר נִיתְּנָה לַעֲנֵי, מִקֶּדֶם שְׂבֵא הַכַּעַס, הִיא 'תְּצִיל מִמּוֹת'.

לֹא תוֹעִיל הַצַּדָּקָה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה. וַיֵּשׁ לְבִאֵר כּוּוֹנַת הַפְּסוּק, 'צַדִּיקַת תְּמִים' - מִי שֶׁהוּא 'תְּמִים' דֵּהֵינּוּ שִׁמְקִיִּים הַמְּצוּוֹת תְּמִיד בְּשִׁלְיִמוֹת, וּמִמִּילָא רָגִיל לַעֲשׂוֹת צַדָּקָה אִף קוֹדֵם שֶׁתְּבוֹא שְׁעַת דִּין, הַצַּדָּקָה הַהִיא 'תִּישַׁר דְּרָבּוֹ', תּוֹלִיךְ אוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ הַיִּשָּׁר לְטוֹב לֹא^{קסז}, כְּלוּמֵר, בְּזִכּוֹת צַדִּיקוֹתוֹ וְשֶׁהוּא רָגִיל לַעֲשׂוֹת צַדָּקָה בְּכָל שְׁעָה, וְלֹא רַק מִפְּנֵי שְׂרוּאָה שְׂבֵא דִין לְעוֹלָם, יִזְכֶּה שִׁיזְדַּמֵּן לֹא הַעֲנֵי - לַתֵּת לוֹ צַדָּקָה, קֶדֶם שְׂבֵא הַדִּין לְעוֹלָם, כְּדֵי שִׁינְצֵל בְּזִכּוֹתָהּ. אֲמַנְם וּבְרִשְׁעָתוֹ יִפְלֵ רִשְׁעוֹ, כְּלוּמֵר, הִרְשַׁע יִפְלֵ בְּרִשְׁעָתוֹ - וְלֹא יוֹכֵל לְהִינְצֵל עַל יְדֵי הַצַּדָּקָה כְּשִׁיבּוֹא הַדִּין, שֶׁמִּשּׁוֹם רִשְׁעוֹ שְׂאֵינוֹ רָגִיל לַעֲשׂוֹת מְצוּוֹת וְצַדָּקָה תְּמִיד, יִבּוֹא עֲלָיו הַעוֹנֵשׁ עַל כָּל מַעֲשָׂיו הַרְעִים, עַל יְדֵי הַדִּין שְׂבֵא עֵתָהּ, כִּיּוֹן שְׂלֵא תִזְדַּמֵּן לֹא מִצְוָה זוֹ שֶׁל צַדָּקָה לִפְנֵי שְׁעַת הַדִּין, כְּדֵי לִזְכּוֹת בָּהּ, שִׁינְצֵל מִן הַדִּין.

וְזוֹהוּ נְמִי הַפִּירוּשׁ שֶׁל הַפְּסוּק הַבֵּא, 'צַדִּיקַת יִשְׂרָיִם תְּצִילֵם וּבְהַתְּנָת בְּגִדִים יִלְבְּדוּ',

צִיּוֹנִים וּמְקוֹדוֹת

בִּשְׁעַת נִדְרוֹ, וְאֵל תִּשְׁתַּדֵּל לְרֵאוֹתוֹ בִּשְׁעַת קִלְקֵלוֹ. קִסָּה. שֶׁהָרִי בַּעֲנִין זֶה שׁוֹה כַּעַס הַמְּקוֹם לְכַעַס בְּנֵי אָדָם, שֶׁהָרִי הַמְּקוֹר לְכֵךְ שְׂאִין לְרִצּוֹת אֶת הָאָדָם בִּשְׁעַת כַּעֲסוֹ, הוּא מֵמָה שֶׁהַקְּב"ה אֵמֵר לְמִשֶּׁהָ, אַחֲרֵי חֲטָא הַעֲגָל, שֶׁלֹּא יִרְצֶהוּ בִּשְׁעַת הַזֶּעֶם, כְּמוֹ שֶׁאֵמֵר בְּגַמְרָא, וְהוֹבֵא בְּהַעֲרָה לְעִיל בְּסִמּוֹן. רְבִינּוּ מְחַדֵּשׁ, שְׂאֵף שֶׁבִּפְשֻׁטוֹת מֵהָ שְׂאִין מִרְצִין לְאָדָם בִּשְׁעַת כַּעֲסוֹ, וְהוּא הַדִּין כְּלִפֵּי הַקְּב"ה, פִּירוּשׁוֹ הוּא שִׁישׁ לְהַמְתִּין עַד שֶׁתַּעֲבֹר שְׁעַת תְּגִבּוֹרַת הַכַּעַס, וְרַק אִז לְרִצּוֹת אֶת הַכּוֹעֵס. מְכַל מְקוֹם נִכְלָל בּוֹה גַם כֵּן, שִׁישׁ לְרִצּוֹת אוֹתוֹ עוֹד לִפְנֵי הַגַּעַת שְׁעַת הַכַּעַס, כִּגּוֹן עַל יְדֵי נִתְיַנֵּת צַדָּקָה לִפְנֵי שִׁמְגִיעָה זְמַן הַדִּין. וְהַשְׁוֵה לְדַבְּרֵי רְבִינּוּ, אֶת דַּבְּרֵי הַגַּמְרָא (שְׁבַח לְב. א), אֵמֵר רַב יִצְחָק בְּרִיהַ דְּרַב יְהוּרָה, לְעוֹלָם יִבְקֵשׁ אָדָם רַחֲמִים שֶׁלֹּא יִחְלָה, שְׂאֵם יִחְלָה אוֹמְרִים לוֹ, הַבָּא זִכּוֹת וְהַפְּטֵר. קִסָּה. רֹב הַמְּפִרְשִׁים פִּירוּשׁוֹ שֶׁלֹּא

יוֹעִיל הוֹן, הֵינּוּ הוֹנוֹ שֶׁל הָאָדָם, וְאֵין הַפְּסוּק מְדַבֵּר מֵהַהוֹן שְׁנִיתֵן לְצַדָּקָה, מְדַבְּרֵי רְבִינּוּ מְבֹאֵר שֶׁפִּירוּשׁ אֶת הַפְּסוּק, שֶׁלִּפְעִמַּיִם אִף הַהוֹן שְׁנִיתֵן לְצַדָּקָה, אֵינוֹ מוֹעִיל לוֹ. וּבִפְירוּשׁ הַרְי"ף (עַל עֵין יַעֲקֹב כ"ב י, א ד"ה אִמֵר) כָּתַב זוֹהַר לְשׁוֹנֵן, דְּרַבִּי יוֹחָנָן הוֹקֵשׁ בְּשֵׁנִי כְּתוּבִים אֵלוֹ, כִּיּוֹן שְׂאֵמֵר שֶׁלִּמָּה ע"ה שֶׁלֹּא יוֹעִיל הוֹן בְּיוֹם עֲבָרָה דִּמְשַׁמַּע אִפִּילוֹ הוֹן צַדִּיק וּמִישְׂרִים, אִיךְ אֵמֵר הוּא בְּעֲצָמוֹ לֹא יוֹעִילוֹ אוֹצְרוֹת רִשְׁעוֹ שֶׁנִּרְאָה שְׂאוּצְרוֹת רִשְׁעוֹ וְעוֹלָה לֹא יוֹעִילוֹ, הָאֵ אוֹצְרוֹת יוֹשֵׁר יוֹעִיל, וְאֵם כֵּן קִשִּׂיא דִּידֵיהָ אֲדִידֵיהָ. וְעֵינֵן שֶׁם בְּאוֹרֵךְ בְּבִיאוֹר הַכְּתוּבִים. קִסָּה. שְׂדֵקוֹק לְשׁוֹן הַפְּסוּק מִשְׁמַע שְׂבִיבִים עֲבָרָה שֶׁכָּבַר בֵּא הַכַּעַס, עוֹדִיין הַהוֹן 'שְׁלוֹ', כְּלוּמֵר שְׂעִדִיין לֹא נִתְּנוּ לַעֲנֵי, וּמְבֹאֵר רְבִנּוּ, שְׂאֵכֵן מַחֲמַת כֵּן אֵין מוֹעִיל לוֹ, מְכִיּוֹן שֶׁכָּבַר בֵּא הַדִּין. אוֹלָם אִם בַּעַת הַדִּין כָּבַר נַעֲשֶׂה צַדָּקָה, אִזִּי מוֹעִילָת וּמְצַלַת מֵהַמּוֹת. קִסָּה. ע"פ מְצוֹרֵת דוֹד.

וְהָבֵא נְמוֹי אָמַר הַכְּתוּב הוּאִיל שְׂפָפָה פְּרִשָׁה, שְׁנוֹתַנִּת לְכָל עֵנִי אָף עַל פִּי שִׁישׁ לְהִסְתַּפֵּק בּוֹ שְׁהוּא רַמְאִי, וּמַחְמֶרֶת עַל עֲצָמָה לְתַן לֹא אֵיזָה דְבָר, וְשָׁלֵא לְהִשְׁבּוֹ רִיקָם מַחְמַת הַסִּפְק.

בְּשִׁבִיל זֶה מְצוּה גּוֹרְרַת מְצוּה (אבות פ"ד מ"ב), שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִזְמֵן לָהּ בְּדַעְתָּהּ לְשַׁלַּח לְאֲבִיוֹן עַד דְּלֵא יִיתִי דִּינָא לְעֵלְמָא, שֶׁהָרִי הָאֲבִיוֹן הוּא בְּוֹדָאֵי מְצָרָה, וְצַדִּיקָה רְאוּיָהּ הִיא לְקַבֵּל עָלֶיהָ שָׂכָר.

זֶדַע שְׂמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

וְשִׁלֵּא לְהִשְׁבּוֹ רִיקָם מַחְמַת הַסִּפְק - וְאִינָה נִמְנַעַת מִלִּיתֵן לּוֹ כְּלוּם שְׂמָא אִינוּ עֲנִי קט"א, וּבְשִׁבִיל זֶה, מְצוּה גּוֹרְרַת מְצוּה, וְשִׁכְר מְצוּה מְצוּה - הַמְקִיִּים מְצוּה קְלָה, מְצוּה זוּ מְסִיעֵתוֹ לְקִיִּים מְצוּה אַחֲרַת שְׁהִיא חֲמוּרָה יוֹתֵר קט"ב (אבות פ"ד מ"ב) קט"ב, וְלִכְּן יִיְדִיָּה שְׁלָקָה לְאֲבִיוֹן, וְהִינּוּ שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִזְמֵן לָהּ בְּדַעְתָּהּ, שֶׁשִּׁיחַ אָף לְמִרְחָק, צַדִּיקָה לְאֲבִיוֹן שְׁהוּא דֵל מַאֲד, עַד דְּלֵא יִיתִי דִּינָא לְעֵלְמָא - לְפָנֵי שְׁתְּבוּא שְׁעַת דִּין לְעוֹלָם, כְּדִי שְׁבִיכּוֹת זֶה תִּימְלֹט מִן הַדִּין, שֶׁהָרִי הָאֲבִיוֹן הוּא בְּוֹדָאֵי מְצָרָה - כִּיּוֹן שְׁהוּא עֲנִי בְּיוֹתֵר, הִרִי הוּא בְּוֹדָאֵי צָרִיךְ אֶת הַצַּדִּיקָה, וְאִין הִנְתִּינָה מַחְמַת סִפְק כִּיּוֹן שֶׁהִדְבֵּר וְדָאֵי שְׁאִינוּ רַמְאִי, וְצַדִּיקָה רְאוּיָהּ הִיא לְקַבֵּל עָלֶיהָ שָׂכָר, וְלִהְנַצֵּל בְּזִכּוֹתָהּ מִן הַדִּינִים הַבָּאִים לְעוֹלָם קט"ד.

שֶׁהִזְכּוֹת שֶׁל הַצַּדִּיקָה שֶׁהַצַּדִּיקִים רְגִילִים תְּמִיד לְעִשׂוֹת, תְּעַמּוּד לְהֵם, שִׁיזְכוּ לְעִשׂוֹת צַדִּיקָה הַגּוֹנָה גַם לְפָנֵי בֵּא שְׁעַת הַדִּין. אֲבֵל וּבְהִנּוּת בְּגִדִים יִלְכְּדוּ, כְּלוּמֵר, בְּשִׁבְרִי קט"ט שֶׁהִכִּינוּ הַבּוֹגְדִים לְזוֹלָתָם, שֶׁלֹּא הוֹרְגֵלוּ לְתַת צַדִּיקָה לְעֲנִיִּים, יִלְכְּדוּ הֵם בְּעִצְמָם בְּהַ, שְׁכַשְׁיִצְטָרְכוּ לְזִכּוֹתָהּ שֶׁל הַצַּדִּיקָה, כְּדִי לְהִנְצֵל מִן הַדִּין, לֹא יוֹעִיל לְהֵם לְפִי שֶׁלֹּא קִיִּימוּ אוֹתָהּ קוֹדֵם בּוֹא הַדִּין.

הַנּוֹתָן לְסִפְק עֲנִי, זֹכֵה לְתַת לְוֹדָאֵי אֲבִיוֹן, וְלִהְנַצֵּל בְּזִכּוֹתוֹ וְהָבֵא נְמוֹי, אָמַר הַכְּתוּב כֹּאן, אֲצֵל ה' אִשְׁתַּחֲוִי חִיל', שְׁהוּאִיל שְׂפָפָה פְּרִשָׁה לְעֲנִי, שְׁנוֹתַנִּת צַדִּיקָה לְכָל עֵנִי שְׁבֵא אֵלֶיהָ, אָף עַל פִּי שִׁישׁ לְהִסְתַּפֵּק בּוֹ שְׂמָא הוּא רַמְאִי - שְׁאִינוּ עֲנִי אֵלֵא שְׁמַרְמָה אֶת הַבְּרִיּוֹת, וְעוֹשָׂה עֲצָמוּ כֵאִילוֹ הוּא עֲנִי קט"ז, וּמַחְמֶרֶת עַל עֲצָמָה לְתַן לֹא אֵיזָה דְבָר - לְכָל הַפְּחוֹת מַעַט צַדִּיקָה,

צִיּוֹנִים וּמְקוֹדוֹת

מְדַבְּרֵי רַבְנּוּ כֹּאן, נִרְאָה שֶׁמְבַאֵר הַפְּסוּק בְּעִנֵּין הַשְּׁכַר שֶׁל מְקִיִּים מְצוּה אַחַת. קַעֲגָה לְשׁוֹן הַמְּשֵׁנָה, בֵּן עוֹזָאֵי אוֹמֵר, הוּי רִץ לְמְצוּה קְלָה כְּבַחְמוּרָה, וּבוֹרַח מִן הַעֲבִירָה, שֶׁמְצוּה גּוֹרְרַת מְצוּה, וְעִבְרִיה גּוֹרְרַת עֲבִירָה, שֶׁשִּׁכְר מְצוּה מְצוּה, וְשִׁכְר עֲבִירָה עֲבִירָה. קַעֲדָה פִּירוּשׁ, שְׁמָה שִׁכְפָּה פְּרִשָׁה לְעֲנִי הַסְּמוּךְ אֲצֵלָה, אִינוּ דִי לְהִצִּיל אוֹתָהּ מִן הַדִּין, לְפִי שְׁאִינוּ כֹל כֵּךְ נִצְרָךְ, וְגַם שְׂמָא הוּא רַמְאִי וְאִינוּ נִצְרָךְ כֹּלֵל. אֲבֵל מְכַל מְקוּם, בְּזִכּוֹת הַצַּדִּיקָה שְׁעוֹשָׂה תְּמִיד עִם ה' עֲנִי מְסַפֵּק, תּוֹכָה לְעִשׂוֹת צַדִּיקָה עִם וְדָאֵי אֲבִיוֹן שְׁהוּא נִצְרָךְ בְּיוֹתֵר, וְאָף שְׁהוּא אִינוּ עוֹמֵד סְמוּךְ לָהּ וְאִינָה רוֹאֵה אוֹתוֹ, הַקְּבִ"ה יִתֵּן בְּלִבָּהּ לְשַׁלּוֹחַ אֵלֶיהָ, וּבְזִכּוֹת צַדִּיקָה זוֹ הַאֲחֻרּוֹנָה, תִּינְצֵל מִן הַדִּין. וּבִזְבֹּה מִיּוֹשֵׁב מֵה שְׁפַתַּח הַפְּסוּק ב'עֲנִי, שֶׁעַל יְדֵי הַצַּדִּיקָה שְׁתִּיתֵן לוֹ, תּוֹכָה לְשַׁלּוֹחַ גַם לְאֲבִיוֹן שְׁהוּא וְדָאֵי נִצְרָךְ, שֶׁהִנְתִּינָה לוֹ הִיא צַדִּיקָה הַגְּדוּלָה בְּיוֹתֵר, וְתוֹכָה כִּכֵּן אָף כִּשְׁהוּא מְרוּחָק. הַשּׁוּה לְדַבְּרֵי רַבִּינוּ, אֵת

קַעֲטָה הוֹוֹת, הוּא לְשׁוֹן שְׁבִירָה. קַעֲהֵ רֵאָה בְּכַתּוּבוֹת (סח, א) הִינּוּ דָאֵמֵר רַבִּי אֲלֵעִזֵּר, בּוֹאֵר וּנְחֻזִיק טוֹבָה לְרַמְאִין, שְׁאֵלְמָלֵא הֵן הִינּוּ חוֹטְאִין כְּכֹל יוֹם, שְׁנָאֵמֵר (דְּבָרִים טו, ט) וְקֵרָא עֵלֶיךָ אֵל ה' וְהִיָּה בְּךָ חֲטָא'. קַעֲאֵה רֵאָה רַמְב"ם (הַלְכוֹת מִתְנַת עֲנִיִּים פ"ז ה"ז), עֲנִי הַמְּחֻזֵּר עַל הַפְּתֻחִים, אִין נִזְקָקִין לוֹ לְמַתְנָה מְרוּבָה, אֲבֵל נוֹתֵנִין לוֹ מַתְנָה מוֹעֻטָה, וְאִסוּר לְהַחְזִיר אֶת הַעֲנִי שְׁשָׁאֵל רִיקָם, וְאִפִּילוֹ אֵתָהּ נוֹתֵן לוֹ גְּרוּגְרַת אַחַת, שְׁנָאֵמֵר (תְּהִלִּים ע"ד, כא) יֵאל יִשׁוּב דָךְ נִכְלָם'. קַעֲבָה רִש"י פִּירֵשׁ, הוּי רִץ לְמְצוּה קְלָה, שְׁמַתוּךְ כֵּךְ תְּבֵא לִידֵךְ מְצוּה חֲמוּרָה, לְפִי שְׁמְצוּה גּוֹרְרַת מְצוּה. וְרֵאָה רַבִּינוּ יוֹנָה וְרַע"ב שֶׁם, שֶׁזֶה כּוֹלֵל שְׁנֵי דְבָרִים, הָאֶחָד מְצַד הַהִרְגֵל, שְׁכִיּוֹן שְׁמִקִּיִּים מְצוּה אַחַת, נִמְשָׁךְ טְבַעוּ לְקִיּוֹם הַמְּצוּת, וְזֶה מֵה שְׁשִׁנִּינוּ מְצוּה גּוֹרְרַת מְצוּה. וְהַשְּׁנִי מְצַד הַשְּׁכַר, שְׁבִשְׁכַר קִיּוֹם מְצוּה אַחַת, יִזְמֵן לוֹ הַקְּבִ"ה לְקִיּוֹם מְצוּת אַחֲרוֹת, וְזֶה מֵה שְׁשִׁנִּינוּ שְׁכַר מְצוּה מְצוּה.

ועוד יש לומר, שלעני שאינו כל כך מצרך, פורשת לו כפה בסתר ובהצנע, ואינה מגבהת ידיה וזרועותיה כלל, כדי שלא יתבייש אם יראו אחרים

תנועת ידים, אמנם לאביון שאדרבא הוא צריך לכל הפניות, שולחת לו ידיה, שמגביהתן כדי שיראו האנשים וילמדו ממנה לתן לו מתנות וצדקה.

זרע שמשון המבאר

לאביון נותנת בגלוי, כדי שילמדו ממנה כל הרואים

ועוד יש לומר, שהחילוק בין 'כפה פרשה לעני', לבין 'ידיה שלחה לאביון' הוא, שלעני שאינו כל כך מצרך - שאינו נצרך כל כך לצדקה, ואינו זקוק לכך שהרבה אנשים יתנו לו צדקה, האשת חיל' פורשת לו כפה - כף ידה בלבד, בסתר ובהצנע, ואינה מגבהת ידיה וזרועותיה אליו כפף - שרק פותחת את ידה אליו והוא יקח מתוכה, כדי שלא יתבייש העני, אם יראו אחרים את תנועת הידים שלה, ויבינו שהוא מקבל ממנה

צדקה, שהרי אין לו צורך שתיודע עניותו לאחרים קטע.

אמנם לאביון - שהוא עני מאד, ותאב לכל דבר, שאדרבא הוא צריך לסיוע של כל הפניות - שגם שאר אנשים יתנו לו צדקה, ונוח לו שיראו אחרים את נתינתה ויתעוררו גם הם ליתן לו צדקה, האשת חיל' שולחת לו ידיה, כלומר, שמגביהתן לידיה וזרועותיה בגלוי, בשעה שנותנת לו הצדקה קטע, כדי שיראו האנשים, שהיא נותנת לו צדקה, ויבינו שהוא אביון, וילמדו ממנה לתן לו מתנות וצדקה קטע.

ציונים ומקורות

דברי הגמרא (ב"ב ט, ב), ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב (משלי כא, כא) 'רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד', משום דרודף צדקה ימצא צדקה, אלא לומר לך, כל הרודף אחר צדקה, הקדוש ברוך הוא ממציא לו מעות, ועושה בהן צדקה, רב נחמן בר יצחק אמר, הקדוש ברוך הוא ממציא לו בני אדם המהוגנים, לעשות להן צדקה, כדי לקבל עליהם שכרו. לאפוקי מאי, לאפוקי מדרש רבה, דדרש רבה, מאי דכתיב (ירמיהו יח, כג) 'ויהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם', אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, [אפילו] בשעה שכופין את יצרן ומבקשין לעשות צדקה לפניך, הכשילים בבני אדם שאינן מהוגנים, כדי שלא יקבלו עליהן שכר. קעה. בגמרא (תגינה ה, א) דרשו הפסוק (קהלת יב, יד) 'אם טוב ואם רע' [דמשמע, אף על הטובה מביאו במשפט], זה הנותן צדקה לעני בפרהסיא. שרבי ינאי ראה אדם אחד שנתן צדקה לעני בפרהסיא, אמר לו, עדיף היה אילו לא היית נותן לו, ממה שעכשיו נתת לו בפרהסיא וביישתו. וכן כתב הטור (י"ד סימן רמט), ויתננה לו בסתר, כדי שלא יתבייש. וראה במעיל צדקה (סימן אלף תרג) שצדקה הניתנת בפרהסיא אינה מצלת מן הגיהנום, כיון ששפך את דמו בקרבו

ונחלה, והרי זה כאילו לא נתן לו כלום. קעו. ויתבאר היטב על פי מה שמבואר בערכין (יט, ב), שמשמעות 'יד' בלשונה של תורה, הוא עד הקיבורת (מקום הנחת תפילין, למעלה מן האצילים). ועל כן, אצל אביון כתוב 'ידיה שלחה' לומר שהגביהה עבורו את כל 'ידיה', דהיינו גם הזרוע, כדי לפרסם לאחרים שיתנו לו. אבל בעני שאינו נצרך כל כך, הושיטה לו רק את 'כפה' דהיינו כף ידה, כדי שלא יתגלה הדבר ולא יתבייש, כנ"ל. קעז. מדברי רבינו יש ללמוד, שאף על פי שאסור ליתן צדקה לעני בפרהסיא כנ"ל, מכל מקום לאביון מותר. [ויש להתבונן אם עיקר ההיתר הוא לפי שהאביון הורגל לבושת (ראה ב"מ קיא, ב ורש"י ד"ה אבל), או שמא הותר רק באופן שזה לטובתו שיועיל שגם אחרים יתנו לו, ויתכן שאף האביון רוצה שיעשו עמו כן, וראה מעיל צדקה (סימן תתמו) שכתב סברא להיפך, שכשנותן בפרהסיא הוא שופך דם המקבלה, וגם גורם לו רעה, שכיון שראו אחרים שנתן לו, אין משימים על לב לתת לו, והרי אין די לו בצדקה שנתן לו. אולם ראה עוד במעיל צדקה (סימן אלף תרעו) שאם נותן הצדקה בפרהסיא כדי שיראו אחרים וילמדו לעשות, אין מאבד זכותו מחמת הניתנה בפרהסיא.]

ספר 'זרע שמשון' בחמש כרכים

בהוצאה
מפוארת מאירת
עינים ועוד
הרבה מעלות

להשיג בכל חנויות הספרים
347-496-5657 02-80-80-500

בספר המנוקב הלאחד הוא תענוז